

SANTERI ALKIO

JUSSI AIKA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

UUSI AIKA

SANTERI ALKIO

UUSI AIKA

ROMAANI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ,
PORVOO

UUSI AKA
ROMANI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA 1914

ENSIMAINEN OSA.

I.

Jokirannan nuorisoseura oli koko kesän ahkerasti voimistellut ja urheillut. Aikaisesta keväästä alkaen nähtiin nuoria miehiä ja poikasia joka ikinen päivä juoksuharjoituksissa puolialastomina. Toisinaan hypittiin korkeushyppyä ja kolmiloikkaa ja riideltiin vahvasti, milloin senti-, milloin millimetreistä. Myöhemmin kesällä liittyivät tytöt mukaan. Sitte se vasta alkoi!

Vanhat ihmiset nurisivat. Tämä nyt vasta koko lopun tekee! Niitä ei saa koskaan käsissään pidetyksi. Ennen, kun ne aivan hyppelivät, väsyivät edes joskus ja vetivät sitten uupuneita raajojaan kotiinpäin. Jos niille puhui jotain silloin, painoivat silmänsä alas eivätkä puolustautuneet. Mutta nyt on pahaisimmallakin aina sana valmiina. Urheillaan, muka! Se on »terveellistä»! Koko maailmassa urheillaan, kehuvat. Mene ja tiedä mikä siitä lopuksi tulee. Työväkeä niistä vain ei tule.

Niin sanoivat vanhat.

Nuorisoseuran talo oli saanut koko suven olla jotenkin autiona. Silloin tällöin iltasilla kokoon-

nuttiin sinne tanssimaan, kun satoi. Talo oli uudenpuoleinen, vähäläntä rakennus. Ikkunoista oli useita puhki. Ulko-ovesta oli lukko ollut rikki koko kesän. Toisinaan sai se retkottaa avoinna, toisinaan taas puulla tuettuna seista. Sisällä oli kevätkesästä yritetty pitää lattia lakaistuna niin kuin ennenkin, mutta kesänpäälle se jo jäi, sitten kun kerran, jolloin oveen oli laitettu uusi lukko, pojat olivat murtautuneet ikkunasta sisään. Siitä ensin sanailtiin, toisten mielestä kun sellainen vallattomuus oli hävytöntä. Mutta moite ei saanut yleistä kannatusta. Ne jotka tahtoivat sisäänmurtautuneita nuhdeltaviksi eivätkä saaneet seuraa sitä tekemään, suuttuivat. Yksi heistä meni näyttämölle ja potki vihoissaan siellä rikki pari pensaskulissia, jotka oli viime talvena maalarilla teetetty. Pian ilmestyi myöskin viime talvena ostettuun esirippuun suuri puukonhaava ja ulko-oven uusi lukko särkyi uudelleen. Seuran talolla näytti menevän joka kerta kun siellä joku kävi jotain rikki. Mutta kukaan ei parantanut. Kun tuolista meni poikki jalka, ei kukaan viitsinyt sitä ottaa kotiinsa korjatakseen. Mutta moni sitä potkasi, kunnes toinenkin jalka särkyi. Vasta syyspuoleen, kun seurahuonetta kerran siivottiin, vietiin tuolirauska rikkatunkiolle. Siellä oli jo ennestään koko joukko seuran kalustoa risana ja rampana.

Se tuli siitä, kun kaikki jäsenet olivat niin reippaita ja väkeviä. Mikä oli pitäjän mestari, mikä piirin mestari, kuka yllötteli Suomen mestariksi.

Mutta seuran kokousta ei oltu voitu saada kunnollisesti toimeen koko kesänä. Kerran oli yritetty, mutta sinne ei tullut muita kuin kirjuri ja esimies, — sitten kun ehtivät. Jälemmin tästäkin kokousyrityksestä oli vähältä tulla riita, ne toiset jäsenet kun väittivät, ettei kenellekään ollut kokouksesta annettu mitään tietoa. Siitä sanailtaessa havaittiin, että johtokunnan kokous oli ollut vasta lauantai-iltana ja seuraavana päivänä jo piti olla seuran kokous. Mutta sihteeri ei ollut ehtinyt kenellekään mitään tietoja antaa, varsinkaan kun johtokunnan kokouksen jälkeen oli ollut kohta painiharjoitus viikon päästä tulevaa pitäjän mestaruutta koskevaa kilpailua varten. Eihän sille sellaiselle kukaan osannut mitään.

Kesäjuhlan ohjelmaan ei oltu saatu muuta kuin urheilua. Näytelmä oli jäänyt sen vuoksi, että kaksi pääosaa tuotiin takaisin toimikunnan puheenjohtajalle kaksi päivää ennen juhlaa. Toisen toi eräs tyttö sen tähden, että hänen äitinsä piti mennä ripille samana pyhänä kuin juhlaakin oli, eikä tytön sopinut silloin sellaisiin. Toinen tuotiin sen vuoksi, ettei asianomainen ollut viitsinyt lukea. Puhujia oli pyydetty useitakin, oman pitäjän kappalaisesta erääseen sosialidemokratiseen suutariin asti, joka joskus puhui kasvatuskysymyksistäkin, vaikka olikin ammatiltaan puoluepuhujia. Pastori oli kerran luvannut tulla puhumaan nuorisoseuraan, vaikka ymmärsikin vanhempain ihmisten sellaisesta voivan pahastua. Mutta hänpä aikoi puhua siihen tapaan,

ettei seurahuoneesta ja sen hommista jäisi kiveä kiven päälle. Sittehan saisivat vanhemmat nähdä mikä mies hän on. Mutta hänen ei sopinut tulla kesäjuhlaan, sillä muistamatta nuorisolle antamaansa lupausta oli hän samaksi ajaksi lupautunut raamatunselitystä pitämään aivan toiselle taholle. Ja sinne hänen nyt toki täytyi mennä ennemmin kuin nuorisoseuran juhlaan. Hän tulisi jollain toisella kertaa, kun sattuu. Suutari olisi kyllä ollut muuten valmis, mutta kun sattui vaalit samana kesänä, täytyi hänen olla tuona nuorisoseuran juhlapäivänäkin virallisessa toimituksessaan. Sillä jos hän olisi sen laiminlyönyt, olisivat toverit pian antaneet nuuskaa, häntä kun muutenkin jo epäiltiin porvarien hännystelemisestä sen vuoksi, että joskus puhui nuorisoseurassa.

Kaikesta tästä huolimasta juhla pidettiin. Eikä moni huomannut edes kaivata sieltä mitään puhujaa. Mitäpä siitä!

Kesä oli siten kulunut koko hupaisesti. Moniaat seuran nuoremman polven jäsenistöstä olivat erittäin tyytyväisiä, nimittäin ne, jotka erään sukkelan kuljeksijan avulla olivat päässeet korpiviinanmakuun. Ensin olivat nämä viime keväänä ripille päässeet ottaneet mieheltä pullon hullutellakseen, mutta sittemmin jo teki mieli. Kun vähän vanhemmat tytöt havaitsivat pojat juovuksissa suutansa repimässä, nuhtelivat he ja haukkuivat. Hävetkää toki, sanoivat, nuoret kakarat, kun kehtaattekin, eivätkä edes vanhemmat pojat ryyppää!

Mutta pojat kasvoivat omissa silmissään. Muodostivat joukkonsa ja tekivät pilaa kaikesta. Mitä urheilukaan on ryyppäämisen rinnalla!

Joku sai ensinnä vanhan revolverin, toinen toi kohta kaupungista uuden. Siten se alkoi tämän nuorimman joukon itsekasvatus, kun tulivat pimeämmät yöt. He ryyppäsivät, huusivat ja ammuskelivat ja tahtoivat herättää huomiota. Kyräilivät kun näkivät urheilijoita ja repivät suutaan kaikille joitten nuorisoseurassa olivat kuulleet joskus lukevan tai puhuvan; he olisivat mielellänsä antaneet selkään kaikille sellaisille. Ja syksyä varten poikaset jo tekivät suunnitelmiaan.

Jokirannan vanhempi väki oli ihmeissään. Vuosikausiin ei heistä ollut juuri kukaan jalallaan astunut nuorisoseuratalolle. Sinne meno koski maineeseen. Kaikki tämä nuorison pahentuminen oli heistä kuitenkin sieltä kotoisin. Joku arveli jo että seurahuone olisi paras polttaa, kyllä ne sitten itsestään paranisivat. Mutta toiset sillekin ehdotukselle vain hymähtelivät.

Näin saavuttiin syyskuulle. Nuorisoseuran vuosikokous kutsuttiin kokoon. Sinne tuli väkeä koko lailla. Kokousta varten oli jotain ohjelmaa-kin, m. m. esimiehen, Erkin Samelin puhe. Hän loi katsauksen kuluneeseen vuoteen. Valitti että toiminta on joutunut niin rappiolle, kun ei kukaan täyttänyt lupaamiaan velvollisuuksia. Hänen mielestään oli seura nuorisoseuran irvikuva. Eikä paran-

nusta tule ennen, ennenkuin jäsenten kunniantunto nousee . . .

Hänen puhuessaan kuului toisesta huoneesta kovaäänistä puhelua, naurua ja vihellyksiä. Jotkut parit keskustelivat kokoushuoneessakin. Melkein toisilla puolilla oli lakit päissään.

Sihteeri, Kuhilasmäen Mikko, astuu pöydän ääreen. Hänellä pitäisi olla vuosikertomus, mutta ei ole joutanut kirjoittamaan, selittää. — Valehtelet! ajattelee moni, hymy huulillaan. — Mutta mitäs sellaisesta toiminnasta vuosikertomusta tehtäisiin, puhuu Mikko. — Et sinä olet ollut muita parempi, ajattelevat monet. Muuan ottaa tulta paperossiinsa, eräs ryhmä lähtee etupenkeistä kovaäänisesti rähisten sivuhuoneeseen. Sihteeri istuu, ottaa lyijykynän uudestaan käteensä, katselee sitä ääneti. Hän on täyttänyt velvollisuutensa.

— Onkohan tilit? kysyy puheenjohtaja Koivusen Vihtorilta, julkisesti.

— Kyllä ne on, mutta jäsenmaksuja ei ole ehditty kantaa, ilmoittaa Vihtori.

— Onko ne tarkastettu?

— Ei niitä ole tarkastettu, kun . . .

Ja seura päättää, että jäsenmaksut pitää ensin kantaa ja sitten tarkastaa tilit.

Tulevat vaalit.

Ehdotetaan entistä esimiestä. Hän ei suostu millään. Ei häntä tosin moni pyydäkään, sillä puhevuoroja käyttää vain pari, kolme. Sitte ehdotetaan muita, mutta ne sanovat eroavansa seu-

rasta ijäksi, niin toinen kuin toinenkin, jos heidät valitaan.

Kokous on aivan neuvotonna. Siitä ikkunasta, josta kesällä on sisään kulettu, puhaltelee kolea syksyinen tuuli ja uhkaa sammuttaa savuttuneen ja tomuttuneen lampunlasin läpi himmeästi loistavan valon. Kokoushuoneessa vallitsee kiusallinen hiljaisuus, aivan kuin kuolema olisi sinne astunut.

Silloin kuuluu etäisestä pimeästä nurkasta kirkas ääni:

— Jos te haluatte, kyllä minä rupean!

Kokousväki kääntyy kohahtaen sinnepäin. Nurkka on hyvin hämärä.

— Minä olen tämän kylän uusi kansakoulunopettaja. Tulin tänne eilen. Ette suinkaan te minua tunne. Mutta jos te rohkenette luottaa minuun, niin koetan ruveta nuorisoseuranne esimieheksi, koska teillä näyttää olevan esimiespula.

II.

Opettaja astui pimennosta ja läheni etualaa kohti. Hän oli lyhyenpuoleinen, tanakka noin 28-ikäinen mies. Kaikki häntä selkensä taakse katsoivat oudostellen. Ei kukaan virkkanut mitään, katsottiin vain.

— Minun nimeni on Väinö Kanteleinen, sanoi opettaja pysähtyen keskilattialle, ja ajattelin että voisin koettaa. Mutta olenhan minä teille aivan tuntematon, niin että taitaa olla sopimatonta. Ehkä sittenkin valitsette jonkun muun.

Kokous alkoi sipistä ja kuiskia. Esimies pöydän takana oli tavalliseen tapansa neuvotonna. Eräät tytöt jo tirskuivatkin, arvatenkin kuitenkin aivan toisille, omille asioilleen, sillä heistä oli kokoukseen nyt tullut väliaika. Muuan nuori mies, joka oli ollut jo tullessa Kanteleisen seurana, kuiskutteli tämän kanssa. Pyysi sitte puhevuoroa ja sanoi:

— Tietysti me valitsemme opettaja Kanteleisen mielihyvällä seuramme esimieheksi.

— Joo. Valitaan! kuului ääniä joukosta.

Puheenjohtajakin jo löysi sanan:

— Me olemme kiitollisia, jos opettaja rupeaa seuran esimieheksi.

Sitä tietä meni asia. Ei vaadittu suljettuja lippuja. Kukaan ei vastustanut julkisesti opettajan vaalia, mutta muutamain ovipuolella hiljaista melua pitävien silmäilyistä saattoi päätätä, että he epäilivät valitun sopivaisuutta.

Kun muutkin vaalit oli suoritettu, pidettiin väliaika, jolloin poikia parvittain hyöri uuden esimiehen ympärillä. Kirkkaammassa valossa hän näyttikin oikein hauskalta mieheltä. Heti voi nähdä, että hän oli urheilija ja sen hän sanoikin, jolloin kaikki urheilijat ammattitoveruudella tunkivat lähemmäksi ja puhuivat tuttavallisemmin. Kanteleisella oli ruskeat, nauravat silmät, terävät huulet, hieman kähärä tukka. Ja nyt kun hän toisten parvessa seiso i ja jutteli miltei kaikkien kanssa yht'aikaa, tuntui joistakuista aivan kuin mies olisi kasvanutkin siitä, mihin hänen mittansa ulottui äsken pimeässä loukossa.

Hälinä oli iloista. Seuran jäsenet ylistivät joka nurkassa uutta opettajaa.

— Se on hauska!

— Näyttää sopivalta.

— Ei ole tyhjämpäiväinen herra...

— Sellainen hieno joka ei tiedä itsekkään mikä hän on...

— Saattepa nähdä, pojat, että nyt tulee seurasta seura...

— Mutta nyt pitää meidänkin ruveta oikein miehistelemään.

— Tietysti!

Kanteleiselta oli sillä aikaa kiusattu lupaus, että hän pitää puheen nyt jo tänä iltana. Kun uudestaan kokoonnuttiin, astui hän ensi kerran Jokirannan nuoriseturuvan puhujapulpetin taakse.

Kokousväessä vallitsi niin tavaton uteliaisuus, että ilman hyssyttämistä syntyi vaikeneva hiljaisuus.

— Teistä epäilemättä tuntuu sängen omituiselta menettelyni, kun tarjouduin seuranne puheenjohtajaksi. Senpä vuoksi selitänkin ensimmäisenä miksi olen näin tehnyt.

Niin alkoi Kanteleinen selittää. Hän on aikaisimmasta nuoruudestaan elänyt mukana kotikylänsä nuorisoseurassa. Jo ennakolta oli tuotu tietoja siitä, että täällä on nuorisoseuran elämä muistutuksen alaista. Heti kun hän oli saapunut kylään, olivat jotkut vanhemmat ihmiset puhuneet seurasta pahaa. Mutta hän ymmärtää, että jos antautuu täällä nuorisoseuran tuomitsijain joukkoon ja alkaa katsella nuorisoseuran elämää vain heidän kanssaan arvostelijana, joutuu pian nuorison vihoihin. Hänen asiansa vaati kuitenkin, että saa nuorten keskuudessa nauttia luottamusta ja toveruutta. Joskin siitä seuraisi, että vanhempi väki katseleisi epäluulolla, ei hän sitä pidä niinkään pahana. Eihän hän kuitenkaan voi kasvatustehtävässään vanhoja ihmisiä kasvat-
taa! Jos taas nuoriso suvaitsee, että hän opettajana

antautuu heidän mukaansa ja asettuu vuorovaikutukseen heidän kanssaan, tuottaa se hänelle enempi iloa. Hän tahtoo asettua nuorison riviin, taistelemaan nuorison itsekasvatusharrastusten puolesta.

Mutta hän on nuori, niin kuin tässä muutkin. Hän ei ole mikään malli-ihminen. Samoin kuin hän on lyhyt ja pikkuinen varreltaan, samoin on hän kaikissa suhteissa. Sen vuoksi hän ajattelee että kasvetaan yhdessä.

Mihin suuntaan hän sitä ajatteli, siitäkin hän tahtoi jo puhua.

Kun me kasvatamme itseämme, pitää ottaa huomioon kaksi pääasiaa: ruumiillinen ja henkinen kasvat. Kumpaisessakin suhteessa pitää olla joku järjellinen menettelytapa. Sitä nuorisoseurojen tulisi etsiä. Mutta etsimisen sijassa eksytään usein kuluttamaan aikaansa joutavissa asioissa, joista ei sielu enempää kuin ruumiskaan veny eikä vanu, ei kasva eikä parane. Monasti huononee vain!

Nyt pitäisi yhdessä koettaa etsiä molemmissa suhteissa hyviä keinoja. Se on kaikkien yhteinen etu.

On niin nurinkurista, kun nuoretkin ihmiset hyveen tiellä pyrittäessä poikkeavat niin usein kesken kaikkea paheitten tielle — huvittelemaan! Se tulee siitä, että hyve tehdään ikäväksi. Mutta minä luulen, sanoi Kanteleinen, että hyve yleensä pitäisi kyetä saamaan hauskaksikin, kun vain ymmärretään asia oikein. Meidän nuorten on opittava vain kaikissa elämän edesottamisissamme pa-

nemaan rinnakkain syyn ja seurauksen laki. Silloin aina havaitsemme ruumista tai sielua vahingoittavan hetkenhuvin lopputilin i k ä v ä k s i, mutta henkiseen hyveeseen ja ruumiilliseen hyvinvointiin pyrkimyksen tulokset i l o a t u o t t a v i k s i.

Meidän tulee opetella urheilemaan, voimistelemaan ja henkisiä voimiamme kasvattamaan luonnollisesti. Päämääränämme ei saa olla halpa-arvoiset kilpapakinnot, vaan sielun ja ruumiin sopu-suhtainen, täyteläistä elämäniloa tuottava ilontunne.

Tästä nuorisoseurasta puhuvat tuolla kylässä pahaa. Minä en tiedä onko siinä perää. Mutta jos onkin, niin saattaa hyvin ymmärtää, että siihen ovat olleet syynä jotkut hairahdukset, joita nyt koetamme korjata. Me olemme kyllä kaikin hyvin nuoria ja elämää kokemattomia. Mutta kun eivät vanhemmat ja taitavammat jouda meitä opastelemaan, meidän on yritettävä itse, yksitellen ja joukolla.

Kun hän lopetti, räjähti nuoriso innostuneisiin kättentaputuksiin. Huomasi selvästi että uusi opettaja oli löytänyt sydämiin.

Kun kokous oli lopussa, havaitsi Kanteleinen tottuneella silmällään helposti, että oli kysymys penkkien läjäämisestä ja tanssista, mutta että ne arkailevat häntä ja näyttävät odottavan poislähtemään. Hän meni entisen puheenjohtajan luo:

— Tanssistako siinä on kysymys? kysyi.

— Niin, ne tahtovat aina tanssia, mutta minä meinasin ettei tällä kertaa, nyt kun . . .

— Mitä joutavia! huudahti Kanteleinen. Eivät ne ymmärtäisi kuitenkaan vielä tätä äkkinäisen muutoksen syytä muuksi kuin minun persoonani arkailemiseksi. Ja sitä kaikkein vähimmän saa tulla kysymykseen. Antaa niille vapauden nyt, mutta selitetään vastedes asiaa.

Puheenjohtaja meni toisten johtomiesten luo. Vähän aikaa kuiskittua julisti:

— Pyöritään nyt yksi tunti!

Jostain kuului napinaa ajan lyhydestä, mutta samalla hyväksyviä ääniä. Penkit lyötiin läjään ja tanssi alkoi entisen sihteerin soittaessa hanuria.

Uuden johtokunnan toimivuosi alkoi kohta. Sovittuaan niiden kanssa johtokunnan kokouksesta, joka pidettäisiin kansakoululla, kiersi Kanteleinen parin tytön kanssa valssin, katseli vielä hetkisen ja lähti kotiinsa koululle.

Hänen mentyään oli nuorisoseuratalolla kuhinaa. Melkein kaikki siellä innottelivat. Opettaja Kanteleinen oli voittanut heidät. Useimmat tekivät pyhiä lupauksia, että nyt sitä vasta aletaan kun saatiin tuollainen esimies.

III.

Pari päivää jälkeenpäin oli kansakoulu-johtokunnan kokous. Kun asiat oli käsitelty, istuivat miehet vielä paikoillaan jutellakseen uuden opettajan kanssa. Miehet olivat tulleet hiukan tavallista puheliaammiksi heti kun saatiin virallinen kokous loppumaan ja havaittiin ettei opettajalla ollut mitään uudistusvaatimuksia. Se oli tehnyt hyvän vaikutuksen. Johtokunta oli tottunut siihen, että joka kokouksessa vaadittiin aina jotain. Ja jolle sitä heti täytetty, nuruttiin. Ukot puolestaan olivat tottuneet myöskin melkein urheilemaan ja kilpailemaan sillä, kuka kieroimmin osasi vastustaa entisiä opettajia, jotka olivat olleet hyvin lyhytaikaisia. Niin oli johtokunnan tehtävä muodostunut sen jäsenten mielestä jonkunlaiseksi puhujaklubiksi, jossa oli sitä mukavampi olla, mitä enempi tuli suuta soitetuksi opettajan vaatimuksia vastustettaessa.

Nyt oli kaikki sellainen harrastus rauennut. Miehet olivat jotenkin yllätettyinä. Johtokunnan jäsen, eläkemies Tuomas Varamäki oli jo ahkeraan syleksinyt pikkusylkiään oikealle ja vasemmalle

osoittaen siten sellaisia hermostuksen merkkejä, jotka aina ennustivat hyökkäystä. Kaksi muuta miestä, johtokunnan puheenjohtaja, isäntä Peltonen ja jäsen, nahkuri Sarvinen, vaikenivat ja katsoivat hämillään toisiaan. He olivat nuorempia mihiä ja usein Varamäen kanssa erimielisiä.

Opettaja Kanteleinen jutteli vilkkaasti iloiseen, keveään tapaansa erästä seikkailua, mikä hänellä oli äsken ollut, kun muuan torppari oli aikonut metsässä hänet vangita luultuna karkurosvona, mutta lopuksi torpparin pikku tyttö, joka käy pientenlasten koulua, oli sattunut tulemaan sinne mökin taakse metsään ja vapauttanut opettajan vanteran miehen käsistä. Kesken tätä kertomusta oli Varamäki jo pari kertaa sanonut »Tuota..» ja yrittänyt katkaisemaan. Mutta opettajakin jutteli niin hyvällä vauhdilla, ettei toisen onnistunut pidättää. Vihdoin, kun hän lopetti, sylkäsi Varamäki taas ja virkkoi:

— Tuota.. tuota, onko opettaja ollut tuolla seurahuoneella, tuota?

Katsoi tiukasti silmiin suu nuhtelevassa hymyssä.

— Olen.

— Tuota, tuota, ei se sovi. Varamäki väänsi päätä, vaihtoi polvea ja sylkäsi.

— Tuota, ei, ei se sovi.

Kanteleista huvitti esityksen näytelmällinen puoli. Nauraen hän kysyi:

— Miksei?

— Ei! Ei se sovi opettajalle. Ja onko opettaja hypellytkin?

— Se Varamäki taas laskee leikkiä, se on sel-
lainen koiransilmä, lauhdutti Peltonen, kuitenkin
hämillään katsellen pieksusaapastensa varsia. Sar-
vinen sanoi vakavana:

— Antakaa nyt olla, Varamäki, joutavain.

— Mitä varten? Enkö minä ole johtokunnan-
jäsen yhtä hyvin kuin sinäkin, häh? Tottapa minä
saan opettajalle neuvoa ja sanoa mikä meidän ky-
lillä sopii? Hän katsoi tiukasti Sarvisen silmiin.
Tämäkin jo ärähti:

— No ei sitä virkaansa nyt niin perin pohjin
tarvitse . . ottaa. Hänen teki mielensä sanoa: tar-
vitse antaa päähänsä nousta; vältti kuitenkin sen.

Mutta nyt ehätti opettaja väliin, ennenkuin
Varamäki ehti vastata.

— Kyllä se on oikein että Varamäki puhuu
suunsa puhtaaksi, en minä sitä paheksu.

— Niin, sitä minäkin! En minä pahalla, hyvä
tarkoitus mulla on . . Kun näyttää näin mukava
opettaja olevan, niin minä sanon mikä on kylän
mielipide. Siihen nuorisoseuraan ei teidän, — elikkä
sun, sinä olet niin paljo nuorempi mies kuin minä,
etten minä viitsi teikitellä, — ei sun sovi sinne
mennä. Ei täällä kutkaan vanhemmat kristillis-
mieliset ihmiset siellä käy. Se on saatanan kirkko.

Varamäki pysähtyi ja jäi odottamaan vastausta.

— Kyllä minä menen sinne, sanoi Kantelei-
nen rauhallisesti ja katsoi silmiin Varamäkeä. Tämä
joutui ilmeisesti hämille. Hän oli odottanut nuo-

relta opettajalta kiihkeitä vastaväitteitä seuran puolustukseksi.

— Kuinka sinä, tuota?.. yritti Varamäki.

— Kunko te kerran kiellätte? hymyili Kanteleinen.

— Niin.. Vaikka ei nyt senkään tähden, mutta.. Pitääkö opettaja sen sitte sopivana, että hän hyppelee niiden kanssa siellä?

— Sanon vain, että minä en pidä syntinä pyörähtää teidän tyttärenne kanssa lattialla, mutta sen pidän syntinä, jos te kiellätte minua opettamasta lapsillenne nuorisoseuratalolla samaa mitä täällä kansakoulussakin opetan. Eikä siinä sitäpaitsi ole mitään järkeä, siinä kiellossa.

— Mitä siellä opetetaan, sellaisess' helvetiss'!

— Lasketteko te lapsianne sinne?

— En. Mutta millä ne pitää, kun kaikki muut ovat siellä?

— Siis ne ovat siellä? tiukkasi Kanteleinen.

— Ovat, myönsi Varamäki huoaten.

— Minä myös olen! huudahti Kanteleinen iloisesti nauraen. Ja sanonpa teille rehellisesti syynkin. Minä olen nuori, en viihdy aina teidän vanhain miesten joukossa. Herra en ole, enkä etsi herrasväen luokkaseuraa. Kylän nuoret ovat ikätovereitani. Luonto vetää minua heidän joukkoonsa. En mene sinne tanssimaan työkseni, vaan seuratarpeeni ohella tarjoon heille niitä tietoja mitä minulla on ammattiani varten..

— Niin, niin, mutta mitä tästä sanoo kylä? Luuletko kylän sellaista kärsivän, että opettaja..

— Luulen. Kylä ei vielä tiedä mitä tarkoitan.

— Kyllä se tietää!

— Ei. Ja sitten, jos kylä ei halua minunlaistani opettajaa, menen pois. Minä en aijo olla niitä, jotka riidalla ovat talossa.

— Ei, ei pidä niin pöyhkeillä, nuoren miehen, ei sitä tiedä vielä..

Mutta nyt sekautuivat juttuun Peltonen ja Sarvinen, hilliten uhkaavan riidan. Kun he lähtivät pois, seurasi Varamäki mukana kiihtyneenä ja puhkuen.

Samana iltana myöhemmin piti koululla olla nuorisoseuran johtokunnan kokous. Kansakoulujohtokunnan mentyä lähti Kanteleinen ulos rauhoittaakseen äsken hieman kuohahtanutta mieltään.

Ulkona nousi kuu. Maa oli ensi roudassa. Koulun puistossa humisi hiljainen tuuli, heilutellen hiukan lehtensä varistaneita puitten alastomia oksia. Ilma tuntui niin raikkaalle. Kanteleisen mieli kirkastui pian.

— Juuri nämä tällaisethan ne ovat itsekasvattajan loukkauskiviä! hän ääneen huudahti. Lyöt varpaasi vanhan ukon ennakkoluuloihin ja suutut, se on tappio!.. Hillitset itsesi, mutta älä luovu vakaumuksestasi, se on voitto.

Kanteleinen kävi tiellepäin.

— Se on omituista, että minun täytyy sit-

tenkin pitää tuosta äijästä. Siinä on vakaumuksen mies, oikein sitä vanhaa juurta, virkkoi hän.

— Jos vain olisin voinut olla hillitympi. Mutta se poikamaisuus paljastuu kuin synti.

Hiukan etäämmältä alkoi kuulua vilkasta nuorten miesten puhelua. Nuorisoseuran johtokunta oli tulossa.

IV.

Kanteleinen astui vieraittensa kanssa kamariin ja nauroi kun ei ollut edes kaikille tuolia. Sytetyään lamppuun tulen, luki hän vieraat ja tuolit. Vieraita oli kuusi, tuoleja neljä. Pojat valtasi tuolien valloittamispuuska. Ilman jäivät vain Koivusen Vihtori ja Varamäen Sohvi. Kanteleinen oli mennyt keittiön puolelle ja toi sieltä kahta tuolia. Koulusalista löytyi vielä yksi. Siten olivat kaikki saaneet istuimen. Sillä välin oli Kuhilasmäen Mikko jo ruotaissut itsensä Kanteleisen vuoteeseen, joka houkuttelevana tarjosi hänelle luohaamistilaisuutta. Piehtaroi siinä ja kerskasi toisille onnestaan. Ovenraosta keittiön puolelta tirkisteli vanha talousmuori nurjin silmäyksin sänkyyn. Kanteleinen oli hämillään ja pelkäsi että muori alkaa murista. Mutta keittiönovi painui kiinni. Kuhilasmäen Mikkokin nousi istumaan ja rauhoittui piehtaromisestaan.

Sievä syksyinen kuutamoilma oli nuoriin tehnyt reipastuttavan vaikutuksen. Epäilemättä oli sitä avustamassa ollut opettaja Kanteleinen, joka tuli tiellä oikein vastaanottamaan ja kohteli kuin

vanhoja tovereita. Heillä oli näinä päivinä, mitkä olivat kuluneet nuorisoseuran kokouksesta, ollut Kanteleinen alituisena ajatuksien aiheena. Ennen, kun oli ollut määrä saapua joihinkin johtokunnan tai toimikunnan kokouksiin, oli se useimmista tunnut niin väsyttävältä ja ikävältä, että niistä aina mieluummin jäätiin pois. Niinpä ei ollutkaan vuosikausiin saatu johtokuntaakaan täysilukuisena koolle. Mutta tällä kertaa ei tullut kellekään mieleenkään että nyt malttaisi jäädä tulematta. Päinvastoin kokousta odotettiin kuin huveja. Kanteleisessa oli ollut niin paljon puoleensavetävää ja sytyttävää, jonkalaisesta kylän nuoret eivät ennestään tienneet mitään.

No niin. Siinä sitä nyt istuttiin oikein kansakoulun kamarissa ja opettaja mukana. Juttu oli aluksi hyvin tavallista nuorten ihmisten puhelua, jossa sanasutkaukset, hilpeä leikki ja vilpitön luottamus toistensa loukkaantumattomuuteen antavat nuorten seuraelämälle sen sisällökkään ja luontevan hengen.

Tähän nuorisoseuran johtokuntaan kuuluivat:

E r k i n S a m e l i. Nuorisoseuran entinen puheenjohtaja. Raitis. Urheilija ja piirin painimestari. Ei ollut huomattavammin innostunut aatteellisiin harrastuksiin.

K u h i l a s m ä e n M i k k o. Seuran entinen sihteeri. Omaa humoristisia taipumuksia. Lausuu runoja. Haisee viinalle toisinaan, varsinkin silloin kun näyttölee. Hänen mielestään ryyppy häntä

ikään kuin rasvaa. Mutta kaikki toverit sanovat että hän tekee aina silloin itsensä naurettavaksi.

Koivusen Vihtori. Seuran entinen rahastonhoitaja. Hiljainen aatteen mies. Lukee paljon. On perusteellisesti syventynyt nuorisoseura-aatteeseen. Luonteeltaan hidas ja aina syrjässä.

Sepän Kustaa. Hyvin nuori, pitkä ja hoikka poika. Omaa näyttelijätaipumuksia ja ajattelee hiljoilleen pyrkiä mukaan johonkin turneeseen. Lahjoistaan itsetietoinen. Suuttuu helposti. Hänen sanaansa ja lupauksiinsa ei voi aina luottaa.

Varamäen Sohvi. Kansakoulujohtokunnan jäsenen tytär. Nuori, hiljainen, kaino tyttö, jolla on hyvin kauniit hymyilevät silmät ja keltaiset pitkät palmikot. Sohvista saa heti hyvinkasvatetun vaikutuksen. Ja omantunnon tarkasti hän ilmaisee seuran heikkoja puolia Kanteleiselle, kun havaitsee että joku pojista aikoo niitä peitellä. Tämä ei kuitenkaan millään tavalla tee sitä vaikutusta, kuin tyttö tahtoisu uuden opettajan edessä edustautua, vaan kaikessa on jonkunlainen arkaintuntoisen sisällisen pakon aiheuttama leima.

Juurikkalan Elli. Muutamia vuosia Sohvia vanhempi, iso tyttö. Rohkea katse ja puhelias luonne. Taistelun ihminen. Vahva pitämään nuorison puolta kaikkia hyökkääjiä vastaan.

Ensimmäinen tunti, sitte kun päästiin juttelemaan nuorisoseuran asioista, kului pelkkään yleiskeskusteluun. Kukin vuorostaan koetti tehdä käsityksensä ja luonteensa mukaan selkoa kylän

oloista ja nuorisoseuran elämästä. Kanteleinen kyseli, toiset vastailivat. Oli muuten oikein merkittävää miten vilpittömällä harrastuksella useimmat tänä iltana olivat asiaan kiintyneet. Tuntui aivan siltä kuin olisi joku suurlakon vanhaa kumoova ja uusia toiveita herättävä tuuli puhaltanut läpi koko johtokunnan. Niissäkin, joissa aatteellinen valistusharrastus oli ennen ollut vain pintapuolinen lippumerkki, tuntui ajatus nyt liikkuvan syvemmillä. Ikään kuin heidän sieluissaan olisi näiden päivien kuluessa avautunut kauan sulettuna olleita salakammioita, joissa elivät ne parhaat vaikutelmat ja ajatukset mitä he olivat saaneet luetuista kirjoista, nuorisoseurapuheista ja esitelmistä sekä toverielämästä.

Kun vihdoin ryhdyttiin käytännöllisesti suunnittelemaan ja järjestämään vastaista työtä, tunsivat jokainen olevansa innostunut. Luottamus asiansa mahdollisuuteen ja menestykseen oli keskustelun kuluessa kasvanut, samalla kuin työn tärkeys oli selvinnyt. Kevyt keskustelutapa, joka alussa pyrki anastamaan ylivallan, oli itsestään muuttunut vakavaksi, ja nuorten johtokunnan jäsenten katseista loisti kiihtynyt innostus.

Itse Kanteleinen oli elementissään.

— Me koetamme! Jollei tällainen joukko nuoria ihmisiä kykene saamaan eläväksi nuorisoseuraansa, jossa itsekasvatus-innustus valtaa mielet, sepä on aivan ihmeellistä!

Nuorisoseuran varapuheenjohtajaksi valittiin en-

tinen esimies Erkin Sameli. Eikä hän enää ollenkaan kieltäytynyt. Päin vastoin näytti siltä kuin olisi Sameli ottanut sen kunnia-asiaksi.

Sihteeriksi valittiin Juurikkalan Elli, joka vähän vastusteltuaan suostui. Entistä sihteerää ei ehdottanut kukaan. Vaikka ei siitä ollut mitään julkisesti puhuttu, tunsivat jokainen tähän epäluottamukseen olevan varsinaisena syynä sen, että Kuhilasmäen Mikko silloin tällöin haisi viinalle, sekä että hän ei ollut viitsinyt viime vuodelta laatia kertomusta. Mikkoon koski epäluottamus. Hän tuli vaiteliaaksi ja humoristinen tuuli laski. Toiset huomasivat sen ja jotkut olivat mielissään siitä että oli edes huomannut. Ehkä viisastuu.

Rahastonhoitajaksi valittiin yksimielisesti uudelleen Koivusen Vihtori.

Sitten käytiin asioihin.

— Ensinnä täytyy saada loppuun hoidetuksi viimevuoden asiat, virkkoi Kanteleinen. Meillähän ei ollut vuosikertomusta vuosikokouksessa. Se on nyt viipymättä saatava, sillä sen vaatii hyvä järjestys. Pääseurallekin on siitä ote ja tilastotiedot lähetettävä, muuten jäämme pois toveriseurojen joukosta pääseuran vuosikertomuksessa. Ja se olisi rumaa, eikä siihen ole mitään todellista syytä. Minä ehdotan, että entinen sihteeri tekee vuosikertomuksen tällä viikolla, että saamme sen esittää seuran ensi kokoukselle.

— Mikon pitää laittaa! sanoi Elli.

— Laita itse! tokasi Mikko nyrpeissään.

— Hoo! Mikä pakko minulla siihen on?

— Miskan se tehtävä on, todisti Kustaa. Tee vain, poika. Häpeänkin tähden minä ainakin..

Nauroi.

— En minä jouda, intti Mikko, joka oli kokonaan menettänyt äskeisen iloisen tuulensa. Enkä taida, en jo.

— Älä nyt tyhjää änkkaa, sanoi Koivusen Vihtori hiljaiseen tapaansa. Minullakin on jäsenmaksujen keräys puolinaisena, mutta sen toimitan loppuun nyt vaikka millä tavoin.

Aikansa kuunneltuaan tätä kinaa, sanoi Kanteleinen:

— Kyllähän se Mikon tehtävä on. (Hymyili). Nyt on tiistai. Kyllähän sinä voit sen saada valmiiksi ensi sunnuntaihin?

Mikko oli vähän aikaa vaiti.

— Koetetaan, sanoi sitten.

— Noh! huudahti Kanteleinen. Se asia on sitä myöten valmis. Ja Vihtori panee kohta kireän matkaan jäsenmaksujen kannossa.

— Panen, lupasi Vihtori.

Ryhdyttiin suunnittelemaan seuraavaa kokousta ja sitä varten ohjelmaa. Se saatiin muodostumaan verrattain pian sen mukaan kuin Kanteleinen ehdotti. Ohjelma tuli olemaan:

Esitelmä maalaisnuorukaisen harrastuksista nykyaikana, pitää opettaja Kanteleinen; Lausuntoa, Kuhilasmäen Mikko; Voimistelunäytös Erkin Sa-

melin johdolla; Lukukappale Hiltyn »Onni»-teoksesta, Varamäen Sohvi; keskustelukysymys: »Miksi nuorisoseuravelvollisuuksien täyttäminen tuntuu monesta niin hankalalta?» alustaa Koivusen Vihtori.

Ennen oli kokousten ilmoittaminen ollut hyvin huolimaton. Nyt päätettiin painattaa ilmoituslippuja ja määrättiin kaikki paikat, joihin ilmoituslippuja piti naulattaman tai liisteröitämään, sekä niiden huoltajat.

Kanteleinen oli eilen oikein varta vasten käynyt seurahuoneella tarkastamassa. Hän ehdotti nyt, että johtokunta suun sanan lausumatta menisi seurahuoneelle yhdeksi päiväksi korjaamaan pahimmin risaantuneita paikkoja, hieman järjestämään ja siistimään. Hän sanoi tuonnempana ehdottavansa, että seuran jäsenet saapuisivat sinne isommalla joukolla töihin, mutta sitä varten valmistaa hän ehdotuksen sitte kun ehtii nyt vähän enempi perehtyä asioihin.

Toiset innostuivat tähän kohtaan. Ainoastaan Mikko veti esteeksi vuosikertomuksensa. Mutta kun Kanteleinen ilmoitti että tuo päivätyö tehtäisiin vasta tulevalla viikolla ja Sepän Kustaa sanoi ettei sodassa yhtä miestä kaivata, sanoi jo Mikkokin ettei hänellä tulevalla viikolla mitään esteitä ole.

Vielä otti Kanteleinen puheeksi seuran arkiston. Siitä ei kukaan tietänyt mitään. Asia päätettiin ottaa ensi kokouksessa puheeksi ja velvoittaa kaikki seuran jäsenet, joilla vain jotain seuran papereita on, tuomaan ne nykyiselle esimiehelle.

Kotiopintoja ja kotiseutututkimusta varten Kanteleinen vielä kertoi suunnitelmiaan, mutta sanoi niihin palaavansa lähitulevaisuudessa, samalla kuin valmistetaan nuorisoseuralle kokotalvinen työsuunnitelma.

Kello oli jo 11 yöllä kun nuorisoseuran johtokunta vihdoin hankkiusi lähtemään. Kuhilasmäen Mikkokin oli jo saanut paremman tuulensa takaisin, joten koko parvessa vallitsi hilpeä nousuhenki. Vakavain asiain kiinteä käsittely oli alkanut lopulta käydä siihen tottumattomille raskaaksi. Mutta sen korvasi nyt monin kerroin hyvä tunne siitä, että oli saatu taas nuorisoseuratyö vakavasti jaloilleen. Jokainen oli ennen parhaimpina hetkinään, kun seuran asiat luisuivat kenenkään apuun tulematta alasmäkeä, sydämessään valittanut, voimatta omasta puolestaan mitään. Nyt tuntui kuin olisivat yhtäkkiä nuo valittavat huokaukset tulleet kuulluiksi. Samalla kuin itseluottamus nousi, kohosi toverihenkikin lamautuneesta tilastaan. Yhtäkaikkisuuden sumut alkoivat hälvetä. Suuri joukko elämänskysmyksiä ja asioita astui esiin tärkeinä ja osanottoa vaativina. Suhde koko elämään tuntui muuttuneelta. Oma asema oli tullut tärkeämmäksi, yhteisten harrastusten toteuttaminen oli alkanut näyttää mahdollisemmalta.

Kuu paistoi täyteläisenä tummansinisellä taivaanlaella, joka kuun lähiympäristössä sai omituisen kellertävän hohteen. Laajan kylän mäkien, talojen ja etäämmältä häämöttävien metsien raja-

piirteet kuvastuivat kulkijoille kirkkaassa yövalaistuksessa. Kylän nuorille ei siinä ollut mitään uutta, heille se oli kaikki tuttua, vanhaa. Mutta Kanteleisen mielikuvituksessa, jonka äskeisen kokouksen vilkkaus oli saanut elämään suuren hetken, kuvastuivat näissä kuun luomissa varjoissa runolliset maailmanrannat, joiden sisässä hän oli löytänyt suuriarvoisen elämäntehtävän.

Ja hän tahtoi t e h d ä sen . . . !

V.

Jokirannan kansakoululla eivät opettajat olleet tahtoneet oikein viihtyä, joten ne vaihtuivat sängen usein, mikä minkäkinlaisten syiden ahdistamina.

Yhden kohtalo oli tämä. Hän riitaantui kylälaisten kanssa siitä, kun piti auki koulun ikkunoita talvella ja sitte kulutti paljon puita. Johtokunta hermostui, varsinkin kun opettajan järjestelmään sitä paitsi kuului, ettei lapsia laskettu aamusin kouluhuoneisiin ennen kuin 15 minuttia ennen lukujen alkamista. Lapset jotka tulivat pitempienkin matkojen takaa koululle, joka oli yksinäisellä paikalla, eivät arvanneet tulla niin minutilleen. Ne saivat talvipakkasessa värjöttää kuisilla, kun muuta eteistä ei ollut. Ovella syntyi järjestäjän ja sisäänpyrkijän kesken monasti suuri ryinen mellakka. Opettajan täytyi usein rynnätä hillitsemään, jolloin hän ripitti lapsia huudittomuudesta ja selitti seminaarijärjestystä. Näillä ripitystunneilla sai hän kovan yskän ja ryki sitten oppilaiden kanssa kilpaa, jolloin joskus lankesi syyttämään kyläläisiä huonosta kasvattamisesta.

Koulun yskä sai kyläkunnan ensin pohtimaan asiaa, sitte johtokunnan. Ja kun tultiin kevätpuolelle, haki opettaja toiseen paikkaan ja pääsi.

Eräs toinen oli ollut taas niin hiljainen ja itseensä sulkeutunut mies, että kyläläiset, jotka yleensä, kuten syrjäkyläiset ainakin, olivat puhe-
liaita, epäilivät toisinaan, ettei opettaja osaa ollenkaan puhua, mörähdellä vain. Suhteet muodostuivat pian sellaisiksi, että kyläläiset rupesivat tekemään hänestä pilaa takanapäin. Ja kun hän oli vaatimaton, sävyisä ja arka mies, meni hänkin pois. Sitä kyläläiset valittivat, sillä häntä pidettiin hyvänä opettajana.

Kolmas oli ollut kiivas saarnamies. Mutta kun kylällä ei ollut hänen uskonsisariaan kuin kymmenkunta, muodostuivat näiden kokoukset koulun kamarissa sellaisiksi yksityisiksi hartaushetkiksi, joista kyläläisten mielikuvitus loi heidän omaksi pohdittavakseen mitä miellyttävimpiä juorujuttuja. Johtokunnan täytyi taas sekaantua asiaan. Pidetttiin istunnoita ja tutkinnoita, joiden tuloksena oli uusia juorujuttuja. Mitään ei todistettu. Mutta kun opettajaa ei saatu muuten syynalaiseksi, ruvetttiin syyttämään häntä vääräoppisuudesta. Niin saatiin asiaan sekautumaan pappi ja tarkastaja. Opettaja ehti sillä välin hakea muualle ja johtokunta antoi hyvän todistuksen, jotta vain pääsisi hänestä.

Kanteleisen edellinen opettaja oli ollut hyvin »alhainen», keski-ikäinen mies, jolla oli hieman kirjava entisyys. Hän piti poskessaan lanskaa ja

pikanellaa sekä esiintyi rikkinäisissä housuissa. Ensimmäinen asia, josta kyläläiset rupesivat keskenään opettajastaan riitelemään, olivat juuri nämä opettajan housut ja tupakka-tukupussit. Toisten mielestä tämä kansanomaisuus teki hänet yhdeksi opettajakunnan ensimmäisiä alallaan. Kun hänen puheensa siihen lisäksi olivat vielä hyvin koristelemattomia ja jokapäiväisiä, oli hän ihastuneitten mielestä juuri sellainen, minkälainen tällaisen metsäloukon talonpoikaismukulain koulumestarin tulee ollakin.

Mutta kylässä oli toisia, joitten mielestä tämä ei ollut juuri mikään opettaja. He olisivat vaatineet opettajalta, että hänellä pitää olla eheät housut ja ettei hänen suupielestään saisi juosta tupakankura, joshan nyt suussaan tahtoikin pitää tupakkaa. Hänen puhetapojaan myöskin moittivat ja sanoivat että opettaja yritti osotella jätkiä.

Opettaja olisi kyllä, kaikesta huolimatta, jäänyt kauemmaksikin. Mutta kerran sattui tarkastaja koululle juuri kun opettaja lukittujen ovien takana erään johtokunnanjäsenen kanssa kurkutti palo-viinapulloa. Tarkastaja oli yksitotinen mies, niin että opettajalle, joka oli virassaan väliaikainen, tuli taas paikanmuutto murehiksi.

Kanteleinen sai aivan ensiaikoina monen ihmisen kertomusten kautta tutustua koulun entisten opettajain historiaan. Kukin kuvaili asiat aina siinä värissä mihin puolueeseen oli milloinkin kuulunut.

Uusi opettaja havaitsi pian olevansa kyläläisten jännittävän uteliaisuuden esineenä. Ihmiset

katselivat kysyvinä, puhuttelivat arasti; mitään erikoisempaa kohteliaisuutta ei osotettu, mutta ei vihamielisyyttäkään. Ani harva oli pistäytynyt koululla tutustumassa. Mikä katsoi silmiin tiukasti, kuka kuunteli jokaista opettajan suusta tulevaa sanaa hermostuneella tarkkuudella. Kamarissa ne silmäilivät ympärilleen huonekaluja, kirjoja ja seinille ripustettuja opettajan omia piirtämiä tauluja, sekä ulkona peräilivät huoneiden ovia, aitoja ja muuta, aivan kuin niistä kaikista etsien kuvaa opettajan luonteesta.

Pidettyään pari viikkoa pientenlasten koulua ja ehdittyään lastenkin kautta hieman tutustua kyläkuntaan, tunsi opettaja itsessään heräävän halun käydä joka talossa ja mökissä tutustumassa. Näillä tutustumisretkillään sai hän pian havaita, että täällä oli monissa ihmisissä n. s. luontaista sivistysvihaa, joka persoonia valikoimatta kohdistui kaikkiin, jotka olivat tahi olivat olleet edes jonkunlaisessa tekemisessä muun kuin ruumiillisen työn kanssa. He pitivät kansakoulua ristinä, jonka huipuksi oli asetettu milloin vähemmän, milloin enemmän siedettävä opettaja-virkamies. Toisissa taas oli missä enemmän, missä vähemmän uinuvassa tilassa tiedonhalua, joka epäröiden ja harhaillen, asiallisen opastuksen puutteessa, ikään kuin kiersi milloin mitäkin satunnaisesti tapaamaansa tukisauvaa. Mutta näiden lisäksi oli todellisesti edistysmielisiä ihmisiä, joissa heti löysi henkistä sukulaisuutta.

Näiltä retkiltään kotiin palatessaan tunsi Kan-

teleinen nuorena sydämessään monasti ahdistavaa tuskaa. Hänelle kävi pian selväksi, että opettajan yhtämyötäinen vaihtelevuus ja epäonnistuminen oli täällä luonut valistustyölle vaikeasti voitettavia ennakkoluuloja. Päästyään milloin minäkään kyläläisen kanssa puheisiin, teki hän melkein aina sen havainnon, että ihminen täällä oli aina alussa ikäänkuin kovan kuoren sisässä. Ne olivat harvasanaisia, vältteleviä, juroja, — mutta useimmat ottivat tarkan vaarin jokaisesta Kanteleisen sanasta, silmäyksestä ja ajatuksesta. Tuntui siltä kuin he olisivat odottaneet keskustelusta vastausta kysymykseen: ystävä vai vihollinen?

Samalla kun Kanteleinen pääsi selville tästä havainnosta, pani hän merkille, että nämä olivat sangen älykkäitä ihmisiä sekä että he olivat siitä itsetietoisia.

Kaikkiällä tavattavat kyläennakkoluulot olivat vahvasti kehittyneet. Vanhemmat ihmiset olivat niiden oikeudesta hyvin vakuutettuja. Nuoremista taas muutamat eturivin kulkijat olivat yhtä jyrkästi vakuutettuja useiden kyläennakkoluulojen luonottomuudesta ja epäoikeudellisuudesta. Siitä aiheutuikin vanhan ja nuoren polven välien jyrkin ristiriita.

Esimerkiksi Jokirannan kylä oli ylimuistoisista ajoista ollut rikkauden maineessa. Se oli nostattanut kaikkien kyläläisten rintaa, oli kyseessä sitte ruoti-vaivainen tahi perinnöillään asuva talollinen. Rikkaus oli kyllä, varsinkin oli ollut, tosiasia. Sitä oli pol-

vesta polveen peritty, saatu muualta tuotujen rikkaitten vaimojen kautta ja nyt viime vuosikymmenillä metsiä myömällä lisätty. Mutta nykyään se asetettiin kaiken edistystoiminnan esteeksi. Kun oli Jokirannan talosta, ei tarvinnut mitään muuta olla, eikä mistään välittää, kyllä tuli elämässä toimeen. Jos oli puhe kansakoulun läpikäymisestä, nuorison maatalouskouluihin tahi kansanopistoon menemisestä, aina oli vanhemman polven vastustuksen perussävelenä, ettei Jokirannan kyläläisten ole enenkään tarvinnut elämäntaidon apua ja rikastumiskeinoja muualta etsiä. Täällä ne on taittu polvesta polveen, ominsa on tultu toimeen, on ollut vähin muillekin antaa.

Myöskin oli heillä se käsitys, että Jokirannan kylä on hyvin siivo kylä. Kylän maineesta oltiin arkoja, joten, jos joku yritti huononpuoleisella elämänmenolla sitä vahingoittaa, koko kylä oli yksistä puolin tällaisia yrityksiä vastustamassa.

Kiertäessään iltasin kylillä, pistäysi Kanteleinen milloin talollisten, milloin mökkiläisten tupaan. Ensimmältä teki sen havainnon, että vastaanotto melkein kaikkialla oli juroa ja kylmää. Mutta jatkaessa se muuttui vähitellen. Saattoi tapahtua, että talonväki katseli kulmainsa alta, kun tuo hieman herrahtava uusi opettaja jonain iltana astui tupaan, kun oli kaikki arkikunnossa. Mutta se lientyi pian, ihmiset pääsivät »herra»-orjuudesta, mikäli tieto uudesta opettajasta levisi hänen edellään. Moniaissa tuvissa otettiin jo vastaan kuin vanhaa tut-

tua, naurettiin, sanottiin tervetulleeksi, puhuttiin korotetulla äänellä ja tarjottiin pyyhkäisty tuoli. Istuin asetettiin lähelle takkavalkeata jos oli ilta, ja lähelle ikkunaa jos sattui vielä päivänvaloa. Kamari ei ollut joka talossa sellaisessa kunnossa, että sinne olisi sopinut viedä. Mutta sen moni emäntä ilmoitti peittelemättä, aivan kuin pienellä uhmalla, samalla kuin käski kahvia juomaan tuvanpöydän nurkalle ja sanoi isännälle:

— Tule sinäkin, kaadoin sullekin.

Kaikki eivät antaneet kahvia. Aluksi se näytti johtuvan välinpitämättömyydestä, kuten Kanteleinen arvaili. Mutta sitten hän havaitsi, että oli perheitä, joissa ei kahvia juotu ollenkaan. Ne arkailivat nähtävästi alussa uusia tapojaan, mutta jo vihdoin rupesi tulemaan — voileipä ja maitolasi. Siitä sitte juteltiin monessa talossa: oli tuumattu vähentää kahvinjuontia, se kun on ulkomaista ja tulee niin kalliiksi. Kanteleinen huomasi yhä useammin ihmeekseen, että monetkin, joiden oli vielä äsken luullut olevan häntä vanhoillisempia, mennä porhalsivat hänen edellään! Hänhän ei ollut ehtinyt vielä tulla kahvista ehdottomasti raittiiksi, mutta ajatellut hän sitä oli. Nämä olivat myöskin ajatelleet, ja samalla toteuttaneet sen. Kyläläisten esimerkki ajoi hänet itsensäkin kotona toteuttamaan kahviraittiutta. Vieraisa käydessään piti hän asian vielä avoinna, juodakseen siellä missä tarjotaan, jottei tarvitsisi loukata ketään.

Kerran tuli tästä puhe ukko Varamäen pikkutuovassa. Sohvi oli keittänyt kahvit ja tarjosi Kanteleiselle ja isälleen. Ukko oli vahva tupakkamies, poltti ja piti poskessaan. Mutta viinasta oli hän raitis.

Kun nyt Sohvi tarjosi kahvia, sanoi Kanteleinen:

— Olenkin ollut muutamia viikkoja kotona ilman kahvia.

— Ja kylässäkö juot? tokasi ukko.

— Olen juonut, missä on tarjottu, etten loukkaisi.

Ukon suu meni tuttuun kiusoittelevaan hymyyn:

— Ryyppäätkö viinaakin missä vain tarjotaan, ettet loukkaisi?

— En... en toki!

— Mutta miksi sitten kahvin suhteen olet arempi?

Kanteleinen joi juuri kahvia ja tunsu joutuvansa omituisesti hämille, sillä hän ei todellakaan voinut selittää miksi.

Ukko Varamäki asetti piipun takalle tupakkapönttöön, purki mällin ja asetti sen sanomalehtitilkulle muurinotsikolle odottamaan. Sylki sitä varten asetettuun vesikuppiin ja otti kahvia.

— Minä olen ollut 25 vuotta raitis viinasta. Ja kun lopetin kerran, en ottanut missään. Minun mielestäni nuorten pitääkin opetella olemaan raittiita kahvista, varsinkin kun on opettaja ja muiden esimerkki.

— Voi tuota isää, harmitteli Sohvi.

— Mitä? Tottahan minä nyt teille nuorille saan sanoa mitä ajattelen. Vai onko se niin tyhmää, häh?

— Kaukana siitä, vakuutti Kanteleinen.

— Sitä minäkin, totesi ukko, lasi kupit kädestään ja kokosi tukupussinsa uudestaan poskeensa.

VI.

Tarkastus nuorisoseuratalolla oli toimitettu. Kanteleisen ohjelma oli valmis: Kaikki työkuntoiset miehet seurahuoneelle iltakökkiin panemaan taloa asuttavaan kuntoon!

Kyllä siitä moni pelästyi. Yksin johtokunnan jäsenetkin kävivät harvapuheisiksi.

Tänne seurahuoneelleko oikein puutöihin? Ilman palkkaa iltansa kuluttamaan täällä, kun toiset laiskoina saavat olla missä haluavat... Ja sitte tulevat tänne pyhinä ja särkevät kohta kaikki, niin ettei siitä ole yhtään mitään hyvää...

Mielikuvitukset elivät. Siellä vilahteli lukematomia hupaisempia illanviettotapoja houkuttelevina ja lumoavina kuin kevätpurot.

Mitä oli niiden rinnalla seurahuone, jossa piti tehdä työtä! Sehän oli sulaa järjettömyyttä, kun ei kerran ollut mitään pakkoa.

Olisi toista, jos kaikki tulisivat. Mutta ne eivät tule. Eivätkä pysty! Kuinka sitä sitte muutamat tulisivat ilman palkkaa?

Mutta Kanteleinen jatkoi rauhallisena esittelyään:

— Näin syksyiset työpäivät loppuvat tavallisesti aikaiseen ja meille jäävät pitkät illat.. Kokoonnumme parina iltana viikossa, nähdäksemme mille maistuu puunhaju ja työnhuvi siellä, missä moni on ennen vain hypellyt ja voimistellut.

Puhuuko se oikein totta? Miehen silmä on saanut kiinteän tuikkeen, äänessä karahtaa omituinen käskijän sävel...

Pojat kummastelevat ja katsovat vielä uudestaan Kanteleista. Joku alkaa jo ihmettelystään tauota. Se voisi kenties olla mahdollista? Voisi siinä olla hauskaakin sille joka osaa...

Kanteleinen sanoo, että seurahuoneen lämmitysväkeä on ensin kuntoonpantava. Hän kutsuu kylän muurarin, näkyypä se olevan mukava mies.

Todellakin! Muurilaitoksia katseltiin joukolla. Mahtaako muurari vaatia paljonkin näiden kuntoonpanosta?

— Noo, ei niinkään paljoa kuin mahdollinen tulipalo veisi, jos sellainen...

Ja sitten ne penkit! Ei ollut ennen tullut huomatuksikaan, miten ikävän näköisiä ne olivat. Totta kyllä, että ne alkuaankin oli tehty vain hätävaraksi, silloin kun seurahuone laitettiin. Sillä välin on niitä säästämättä pidelty, niin kuin pidetään selaista, josta ei ole mitään lukua. Tästä kaikesta oli niihin jäänyt monta merkkiä. Sitä paitsi oli luonto puolestaan niitä pidellyt, vedellyt kaltoiksi ja ontuviksi.

Tuolien ja pöytien laita oli sama. Tuoleja oli aikoinaan ostettu kaksi tusinaa, mutta nyt niistä

oli vain kuusi sellaisessa kunnossa, että pysyivät omin neuvoin pystössä ja kaksi sillä tavoin, että niiden jalvoja oli vahvistettu saharivun kappaleilla.

Pöydistä yksi seiso i puhtaasti omin neuvoin, mutta toisen katkaistu jalantynkkä nojasi mukavasti kulmapenkkiin ja kolmas lepäsi näyttämön nurkassa piilossa, vaivojansa sentään huutamatta.

Seinillä riippui joitakuuta kehyksettömiä, tomuisia kuvatauluja. Ikkuna-uutimet oli kekseliäästi solmiteltu tarkoituksella saada revityt ja liatut kohdat peittymään solmujen sisään. Näyttämö oli kuin sodan jäleltä, ikäänkuin olisi vihollinen siellä majoillut ja lähtenyt sitte äkkinäisen yllätyksen humalassa. — —

— Eivät ne taida tulla tänne, virkkoi vihdoin Kuhilasmäen Mikko, jonka silmäin eteen ehdotettu työ kohosi voittamattomana ja mielikuvituksellisena jättiläisyriityksenä. Eipä sillä, ettei hänkin olisi pitänyt sitä tarpeellisena! Oikeinhan tässä todella sai hävetä, mutta . . . kun eivät ne kuitenkaan tule.

— Niin noh, tuleehan niitä aina joitakuuta, kuten sinä ja minä ja . . .

Pisteleekö se? Mikko vilautti kysyvänä. Mutta Kanteleinen katseli rauhallisesti ja varmana hymyillen, kun Mikon vakoileva katse arkana pakeni.

— Eivät ne kaikki tällaisiin töihin pystykään, virkahti Koivusen Vihtori ja katsoi tuijotellen Kuhilasmäen Mikkoon, ikään kuin jotain tarkoittaen.

— On niitä sellaisiakin jotka pystyvät, mu-rahti Erkin Sameli.

Sepän Kustaa vihelteli hieman syrjässä mestarillisesti erään näytelmäkappaleen laulua, ottamatta osaa neuvotteluun. Se ei kuulunut hänelle, koska häntä ei ollut tällä viime kerralla luotu puumieheksi.

Asia päätettiin. Tahi oikeammin, sen päätti Kanteleinen johon yhtyivät Koivusen Vihtori ja Erkin Sameli. Seurahuoneelle kerättäisiin muutamia höyläpenkkejä koulusta ja kylältä ja aineksia pyydettäisiin talollisilta.

Vähää myöhemmin alkoi nuorisoseuratalolta parina iltana viikossa kuulua iloisesti laulava höylänääni, kirveen pauke ja sahan sihisevä rauske.

Ensi kerroilla kun poikia kutsuttiin tuli todella, kuten oli ennustettukin, muutamia vain. Mutta pian sai harrastus käänteen. Kylässä heräsi tämän nuorisoseuratalolla tapahtuneen työnvaihdoksen johdosta tavaton uteliaisuus. Kolmantena iltana kun nikkaroitiin tuli sinne niin paljo väkeä, ettei jalka tahtonut jakaapua. Suurin osa ei kuitenkaan tahtonut ajatellakaan muuta työtä kuin poltella paperossia ja kädet taskuissa istua päältäkatsojina. Toiset taas tahtoivat töikseen tyrkkiä ja vääntää toisten tyhjäntoimittajain kera.

Kanteleisen täytyi ottaa komentava ryhti. Kukaan ei saanut polttaa eikä ollenkaan riehua ja vääntää. Työtä tarjottiin kaikille. Ken ei muuta voinut, sai käydä kylästä aineksia keräilemässä.

Niskoittelijat alkoivat näyttää luontoaan. He olivat täällä aina saaneet olla vapaina eivätkä

aikoisi nytkään ketään ujustella. Jos joku meinaisi sellaista, niin he pian suuttuisivat. Eivätkä he ainakaan tätä opettaja-poikasta viitsisi pakosta totella.

Kun tämä ajatustapa alkoi puhjeta teoiksi ja sanoiksi, nostivat työssään herttavat heti sotaäänien ja ilmoittivat kohlivin sanoin menevänsä omavelkaiseen takuuseen siitä, mitä opettaja oli sanonut. Ja joka ei usko, sille asia kyllä todistetaan. Tämä vaikutti, että rähinäpojat puikkivat tiehensä, mutta toisia, jotka olivat hiljaisina katselleet, ryhtyi töihin.

Ilta illalta kasvoi työinto. Moni poika pyyhkiessään hikeä otsaltaan nauroi, että hän hikoilee aivan kuin hyppylattialla. Monen työtaito oli heikko, mutta opettajan innokas ohjaus heitä rohkaisi siihen määrään, että syntyi oikein tosiyrityksiä.

Kanteleinen oli laatinut piirustuksia pöytiä, tuoleja ja penkkejä varten, kaikki suoraa, lujaa mallia. Mitä enemmän työ edistyi ja onnistumisen mahdollisuus alkoi näyttää varmalta, sitä suurempi työnilo valtasi mielet. Iltasin ei tahdottu ehtiä ollenkaan poislähteä. Mutta Kanteleisen täytyi katsoa, etteivät saisi kylässä ruveta valittamaan sitä, että seurahuoneella rehkittää yöt, niin ettei sitte aamulla tahdo jaloilleen saada.

Poikain työillat nuorisoseuratalolla alkoivat pian herättää kylässä yleistä huomiota. Tuntui kuin koko Jokirannan yleinen mielipide olisi tämän johdosta värähtänyt. Mitähän ne nyt oikein siellä

meinaavat? kysyttiin ja tirkistettiin, kun pimeän läpi loisti ikkunoista tuli, kuului työnpauke, vihelys ja joskus laulukin.

— Mitäkö? joku otti vastataksaan. Pahojatekojaan paikkaavat. Ovat särkeneet penkkinsä ja pöytänsä, niitä ne nyt uusivat. Hän oli ollut katsomassa.

— Saadaksean sitte taas särkeä.

— Ei ne niitä enää särje, kun itse tekevät, vakuutti joku toinen.

— Tämä uusi opettaja kuuluu olevan mukava. Se niitä nyt komentaa.

— Kuuluu olevankin vain torpan poika.

— Ilmankos... Ei suinkaan se sinne renkien ja Jussien joukkoon menisikään, jos olis korkeampia säätyjä.

— Mitä mahtaa siitäkin koulunpidosta tulla, kun opettaja poikajoukoiss' kaiket illat hääää?

— Anna sen hääätä! sanoi edellinen. Ei se hulluinta ole, jos se nuo klopikat saa paremmille tolille kuin mitä ne tässä ovat olleet.

— Enhän minä, toinen oli valmis peruuttamaan. Hän oli sanonut vain.

Kylä odotti melkein henkeä vetämättä. Oltiin niin ymmällä, ettei tietty oikein, pitikö niitä ruveta kehumaan vai haukkumaan. Mutta varmuuden vuoksi talolliset antoivat lautoja ja koivuja. Oli jotain olemassa, joka vakuutti mieliin että oli parempi antaa kuin kieltää. Varsinkin kun muutkin antoivat. Jokirannassa oli jotain sulamistilassa. Sitä ei kukaan huomannut. Se tuli niin valmista-

matta. Seurahuoneella kohosi mieliala ilta illan jälkeen. Höylä sai yhä laulavamman äänen, ja kuusi-puun kuiva pihkanhaju täytti tuvan aivan kuin parikymmentä vuotta takaperin iltasin, kun vielä oikein puhdetöitä tehtiin. Vanhatkin miehet tulivat jo sieraimiinsa vetämään. Se tuntui niin tutulta ja somalta. Kun kävelivät seurahuoneelta kotiinsa, puhuivat he entisistä ajoista...

VII.

Työiltojen jatkuessa kasvoi osanottajain innostus yhtä myötään. Heitä oli kaikkiaan hyvä joukko toistakymmentä. Koivusen Vihtori oli vanhastaan tunnettu puumieheksi. Hän teki pöytää, Varamäen Iikka apulaisenaan. Tämä Iikka oli 17-vuotias poika, renkinä Varamäen nuorella isännällä. Poika oli tekijäsukua. Oli todellakin somaa katsoa, miten tämä pari teki työtä yhdessä. Vihtorilla aina vakaa, juro katse, täynnä itsetietoista sisällistä vakaumusta, joka kaikki pyöri tämän työn ympärillä. Karvalakki oli miehellä syvällä päässä, aivan kuin periaatteen vuoksi sekin, vaikka hiki tippuikin usein pitkin poskipäitä. Iikan lakki lensi usein alotettaessa ensitöiksi naulalle ja silmistä loisti kirkas, hieman vallaton mieli. Näiden silmien loiste sai aina sisäisesti nauttivan, tarkkaavasti hymyilevän ilmeen, kun poika sattui pysähtymään työssään ja katselemaan muutamaa vuotta vanhempaa toveriaan, jolta hänen mielestään työ kävi niin puhtaasti. Heillä näytti olevan hyvät välit. Iikka oli kohottanut Vihtorin esikuvakseen. Tä-

män puheet otti hän opikseen samoin kuin työntekotaidonkin. Se ei kuitenkaan voinut hillitä vallattoman iloista nuorta poikaa joskus nauramasta, kun sattui huomio kiintymään toverin syvälle päähän painettuun lakkiin, jonka alta kaksi älykästä silmää vaivoin saattoi nähdä ja hiki virtaili valtoinaan.

— Pane se lakki pois, kun sä niin hikoilet, kehotti Iikka joskus.

Toinen silloin sysäsi karvalakkia hieman paremmalle, mutta ei aikonutkaan ottaa pois, ei myöskään sanonut mitään.

Vihtori taas toisinaan pysähtyi katselemaan nuoremman toverinsa höylänlykkäystä, puukon käyttelyä ja kirvesveistosta. Silloin voi hänen totisista silmistään näkyä hymyä ja joutui odottamaan että siellä kielen päällä pyörivä kehumasana putoaisi. Välistä sellainen sana jo livahtikin, mutta useimmiten jotenkin kynityssä ja laihdutetussa asussa. Se saattoi muodostua matkalla pikkuohjeeksikin. Mutta silti ymmärsi Iikan herkkä korva äänensävyistä esikuvansa kehuvan ajatuksen. Poika vilautti silmiään, tunsii olevansa kiitoksesta hämillään, mutta kätki sen visusti heräävän kunnianhimonsa taimitarhaan. Tällaisessa tapauksessa aiheutui usein työkalun tarkastus.

— Tuo höylä ei vie puhtaasti! Hän katsoi asiantuntijan tarkkuudella höylänterää, löi sen irti, etsi hiomakiveä vanhan, tottuneen nikkarin vakavalla, hätäilemättömällä tavalla. Sillä aikaa Vih-

tori alotti taas työnsä. Näin jatkui illasta toiseen. Joskus Iikka suoraan kehasi Vihtoria. Silloin tämä ärähti.

Myöskin Erkin Sameli oli tekemies. Hän oli ottanut urakakseen muutamia tuoleja. Toverina oli hänelläkin nuorempi poika, jonka osa rajoittui aluksi sarvihöylän vetoon ja vähäarvoisempiin avustuksiin. Työ heiltäkin sujui hyvin. Sameli oli havainnut, että pojalla oli taipumuksia, mutta ettei hän ollut saanut tähän saakka mitään alkuopastusta. Hän rupesi tämän havaittuaan ohjaamaan työtoveriaan. Niilo Mikkonen oli tämän pojan nimi. Hänen rohkeutensa ja itseluottamuksensa alkoivat nousta innostuksen kera. Kun oli muutamia iltoja oltu koossa, alkoi Niilo olla aina ensimmäisenä nuorisoseuratalolla, vaikka hän asui muutamain kilometrien päässä kylän etäisimmässä kolkassa. Tämä herätti jo toisten ikätoverien huomiota. Miten se niin aikaiseen ehtiikin? he toisiltaan kyselivät. Muuan pari juoruili takanapäin, että kun ei Niilon tarvinnut muka tehdä kotona juuri mitään, hän jouti hyvin. Heidän piti tehdä enemmän, uskottelivat. Ei tässä ollut perää. Mutta se oli totta, että Niilon kotona ei ollut höyläpenkki ollut kunnossa niinä vuosina, joina Niilo olisi voinut sen ääressä yritellä. Hän oli sen nähnyt solan orsilla rujona ja jalatonna. Poika ei ollut koskaan siihen kiinnittänyt mitään huomiota. Mutta nyt oli hänen sielusaan jotain herännyt. Höyläpenkki veti puoleensa

aivan kuin viulukin, jota hän oli viimeaikoina opetellut soittamaan. Ja kun höylä alkoi ottaa eheitä lastuja, valmistumassa oleva tuolinjalka saada määräytyä muotoja, juuri sellaisia kuin tahdottiin, kuin hän itse tahtoi, valtasi pojan yllättävä, kuohuva iloisen tyydytyksen tunne, aivan kuin olisi jotain hyvin valtaavaa intohimoa kutkutellut. Se häntä seurahuoneelle veti niin aikaisin.

Erkin Samelin luonne oli sellainen, että hän kaipasi aina hieman kehumisia, säilyttääkseen kykynsä innostua. Niilo ei ymmärtänyt tätä. Mutta hän kehuskeli Samelia sisällisen tunteensa kuohuvasta vaatimuksesta, hyvässä uskossa, ilman vähintäkään vilppiä. Se teki Samelille hyvää. Hän innostui opastamaan toveriaan suurella halulla ja ohjasi hänet viipymättä tekemään vaativampiakin töitä. Oli todellinen nautinto nähdä tätä paria. Siinä oli yhteishenki saanut oikein persoonalliset muodot.

Kuhilasmäen Mikko oli ollut kahtena iltana mukana, mutta sitten jäänyt pois. Hän ei osannut mitään täällä tehdä ja tunsu itsensä liian ylpeäksi ja vanhaksi harjoittelemaan. Jotkut laskivat hänestä hieman pilaa, mutta pian sai hän jäädä rauhaan, toveripiirin ulkopuolelle. Eikä häntä muistettu moneen viikkoon, ennen kuin hänen nimensä taas pujahti esiin muutaman ikävän juorujutun yhteydessä, joka ilmeisesti yritti Mikkoa aivan liioitellen mustata.

Sitä vastoin Sepän Kustaa oli etsinyt työtä toisten seurassa. Hän tunnusti rehellisesti ettei hänestä

ole puusepäksi, eikä ikänä tule olemaan, mutta hän tekisi ja maalailisi kullisseja, jos se sopisi. Ja se sopi. Kanteleinen itse ryhtyi Kustaata apuamaan kehysten kokoamisessa. Kustaa ompeli paikat rikkinäisiin kaukaisiin ja alotti maalauksen. Hänellä oli tähän työhön vanhaa tottumusta, sen toiset pojat tiesivät ja Kanteleinenkin nyt näki. Maalattiin metsäkullisseja. Kanteleinen teki Kustalle selkoa perspektiiviopista.

Kustaa veteli kankaalle perusviivoja. Hän ei ollut koskaan ennen kuullut mitään perspektiiviopista. Mutta hän sovellutti sitä heti.

— Näinkö?

Kanteleisen täytyi ihmetellen tunnustaa, että tässä kullissimaalarissa oli niin valtaava annos todellista taitelijaa, että...

— Katsokaahan! huusi hän paukkuvaan, sihi-sevään ja hälisevään saliin. Päät kääntyivät näyttämölle päin. Kanteleinen asetti rinnan kaksi metsäkullissia ja näytti lampulla. Kustaa, silmäkulmat tiukasti rupyssä, kiirehti vielä sudillaan parantelemaan eräitä kohtia, hokien hämillään:

— Ei ne... ei ne vielä...

— Onko hyvä? huusi Kanteleinen katsojille.

Joku alkoi taputtaa käsiä ja toiset yhtyivät siihen niin välittömästi, että itse arkatuntoinen Kustaa näytti tuntevan sen vilpittömyyden.

— Mitäs ne tyhjää...

Hän yritti nauraa, mutta se ei onnistunut. Sitte hän koetti viheltää »Laps' Suomen», jota viime-

aikoina oli paljon laulettu, mutta huulet värisivät. Hän oli hämillään. Ennen, kun häntä oli kehattu, ei se ollut vaikuttanut tällä tavalla.

Taputus höyläpenkkien ääressä oli laannut ja huomio taas kiintynyt kullakin omiin töihinsä. Näyttämöaukon vieressä seisojaksi muuan mökinmies ja kätet housuntaskuissa tuijotteli Kustaan maa-laamia puun kuvia. Hänen vieressään seisojaksi pari pientä poikaa sama lumouksen ihmettelevä ilme silmissä.

VIII.

Alussa olivat pojat ehdottaneet, ettei Kanteleinen itse ryhtyisi töihin, pitäisi vain huolen johdosta. Siihen hän ensin oli taipunutkin, varsinkin kun oli niin paljon ohjattavaa sekä juoksi yhtä myötään katsomaväkeä, joka tarvitsi selittäjää, puhetoveria tai järjestyksenpitäjää. Mutta pian hän kyllästyi tähän. Sellainen tuntui liian paljon johtajan, poliisimiehen tai tyhjäntoimittajan osalta. Jo muutaman illan kokeiltuaan hän oli havaitsevinaan, että se uhkasi rikkoa toverisuhteita. Moni, joka täällä teki työtä, oli arka ja epäluuloinen. Vielä enempi oli siihen taipumusta monella katsomassa kävijällä. Kanteleinen tiesi vanhasta kokemuksesta kotikylältä, että toverisuhde pysyy aina lujana niin kauan kuin tehdään samallaista työtä, mutta pyrkii heti jäähtymään ja joutumaan kieroön, kun toinen alkaa töikseen lukea ja asua huoneessa, toisen liikkussa ruumiillisissa askareissa ulkona. Suhteeseen ilmestyy ikään kuin joku hämäräksi tekevä valonhimentäjä, toverielämä käy harvansanaisemmaksi, ajatukset alkavat kulkea eri teitä.

Ja jos ne, nämä pojat, täälläkin alkavat tehdä ajatuksilleen sellaisia omia, uusia polkuja, joille ne eivät ota minua mukaansa, niin minä jään yksin »perään katsomaan» kun ne pillastuvat ja jättävät...

Siihen ei hän suostu!

Kanteleinen toimitti koululta seurahuoneelle höyläpenkin ruvetakseen tekemään puheenjohtajakoroketta ja pulpettia.

Apulaisekseen keksi hän Peltosen rengin, Juhon. Tämä oli 30:ssä oleva nuorimies, jolla oli hyvän työmiehen maine, mutta joka viime vuosina oli ruvennut ryypiskelemään, usein muutamien isäntämiesten joukossa. Juhokin oli tullut eräänä iltana katsomaan. Kanteleinen tunsu miehen kykyjä siitä, kun oli nähnyt hänet Peltosella korjaavan rikkoutunutta reenketaraa.

Kun Kanteleinen rupesi houkuttelemaan Juhoa kanssaan töihin, tapahtui se aluksi tuttavallisen leikin varjossa. Juho vastusteli sillä, ettei hän osaa ja että pitää hoitaa hevosia kotona. Kanteleinen havaitsi pian, ettei vastustus ollut aivan ehdottoman jyrkkää. Jostain syystä teki hänen mielensä saada Juho mukaan. Kävikin jo kysymässä itseltään isännältä, sallisiko tämä rengin tulla seurahuoneelle iltapuhdetöihin. On hieman vaikea sanoa, mitä kansakoulujohtokunnan esimies tästä ajatteli, mutta suostumuksensa hän antoi ja lupasi, että hevoset hän kyllä hoitaa itse niinä parina iltana viikossa, mitkä Juho höyläilee seuraahuoneella.

Näin tuli Juho mukaan. Kanteleinen huomasi heti saaneensa erikoisen työtoverin.

Nuoren opettajan lempiaineita seminaarissa olivat olleet puutyöt. Päästötodistukseensaakin oli niistä saanut 10. Sama innostus eli yhä. Hän oli laittanut oikein komean pulpettipiirustuksen. Kun hän näytti sitä Juholle, epäili tämä että se olisi liian suuritoinen, ja lausui sen aivan kuin urakkamies, epäilemättäkään ettei sitä saataisi kuntoon, jos vain olisi aikaa. Kanteleinen lohdutti sillä, että jos Juhon aika kävisi täpäräksi, hän voisi jatkaa yksin. Siihen Juho taas sanoi, että jos sitä kerran ruveetaan tekemään, niin valmiiksi asti se tehdään yhdessä; hän ei ole orja, vaikka on renki; jos isäntä niin vähällä väsyä hevosten hoitelemiseen ja alkaa ikävöidä häntä iltasin pitkin penkkiä lojumaan, niin odottakoon. Mies tuntui alkavan lämmitä.

— Miksi eivät isännät laita kelvollisia työkaluja, että sais edes puun valkoiseksi!

Juho katseli tätä sanoessaan Kanteleisen pitkähöylää, jonka tämä oli tehnyt kesätöikseen. Höyläpenkillä oli muitakin uusia työkaluja. Renkin silmissä alkoi jotain elää, aivan kuin kauan uinuneet vaistot olisivat ruvenneet toimimaan, herättäen miehen sielussa uusia tahi harvinaisia ilonväreitä. Tuo katse siirtyi työkaluista lautavarastoon, jota Kanteleinen asioikseen hitaasti, valikoiden liikutteli.

Milloin lie takkikin jo lentänyt Juhon päältä. Kanteleinen havaitsi sen vasta kun mies jo käsit-

teli lautoja, rivakoin, itsetietoisin ottein. Oli todella soma katsoa. Jokainen silmänisku, äännähdyks, ruumiinliike, ote — kaikki kuvastivat toimimaan ruvennutta rajua työnhalua, joka etsi tyydytystään. Äskeinen, hieman hidasteleva, venyttelevä, kaksimielinen »ollako vai ei» oli miehen jättänyt.

Siinä oli 30-vuotias talonpojanrenki, jolla kylässäkin kyllä oli kuuluisan työmiehen maine. Hän oli nuorempana ollut taloissa, joissa olivat jonkullaiset puusepän työkalutkin, ja oppinut niitä luontaisten lahjojensa avulla käyttelemään. Mutta nyt jo moniaina vuosina oli hän palvellut renkinä sellaisissa taloissa, joissa ei ollut edes höyläpenkkiä. Silloin ei ollut illoiksi muutakaan tehtävää. Pitkät puhteet venyttiin pitkin raheja tai istuskeltiin naapureissa juttuamassa. Halu katosi siihenkin mitä olisi mahdollisesti voinut tehdä vaillinaisilla työkaluilla. Kun sitte alkoi kylässä liikkua viinakauppajia ja Juhokin sattui silloin tällöin ryyppyseuroihin, korvasi tästä johtuva toimeliaisuus uusine huveineen pitkien syys- ja talvipuhteiden työttömyydestä johtuvat ikävyydet.

Niin olivat Juhossa parin, kolmen vuoden kuluessa käsityöhalut unahtaneet. Hän ei enää usein niitä edes muistellut. Mutta nyt, jouduttuaan kosketuksiin »tuon miehen», opettajan kanssa, hän oli joutunut omituiseen innostuksen tilaan. Tässä verrattomia työkaluja, hänen käytettäväkseen! Työ, arvokkaampi kuin ne, joita hän oli ennen yrittellyt. Samalla kuin innostus nousemistaan nousi, tuntui

kuin nuorempana joskus elävästi tunnettu mielihalu, jota oli niin hartaasti aikoinaan nuoruuden utukuvista selvitetty, olisi nyt odottamatta tipah-
tanut selviönä kuin taivaasta, siihen käsin kosket-
tavaksi . . .

Mutta tämän ihmeellisen ilontunnon pohjalla pysyi vaikutusvaltaisena eräs ikävä muisto, joka kal-
voi mieltä. Hän oli kerran, kun Kanteleinen oli pitä-
nyt puhetta, päissään viheltänyt ja rähissyt tuolla
toisessa huoneessa, aivan tarkoituksella tehdäkseen
kiusaa. Sinne oli tultu suhdittamaan, mutta hän
kiihtyi vain. Ja siinä ympärillä oli ollut parvi nuoria
poikasia, jotka häntä yllyttivät. Vihdoin oli tul-
lut Kanteleinen ja pyytämällä pyytänyt olemaan
hiljaa. Silloin hän tunsu kiusanteosta niin suurta
iloa, että heti kun opettaja sulki oven alkoi hän
uudestaan Peltosen pikkuoriin tavalla hurjasti
kiljua. Pojat pitivät häntä mestarina ja nauroivat
katketakseen. Hän oli niihin aikoihin kuullut uu-
desta opettajasta niin paljon kaikellaista, että hä-
nen mielestään kuului asiaan, että kylän paras
renki näyttää sille, mikä on kylän yleinen mielipide,
ja ettei hän omasta puolestaankaan aijo kaikellai-
sia herraspoikasia totella eikä lakitella.

Ja nyt se sama mies seisoo tuossa, aivan lä-
hellä. He rupeavat tekemään yhdessä työtä, samaa
työtä, yhteisillä työkaluilla. Yht'äkkiä kuohahtaa
aivan kuin joku sielun pohjasakkakerros. Hän
elää silloisessa mielentilassa muutaman sil-
mänräpäyksen. On jo melkein ääneen pääsemäisil-

lään: »Piruakohan se tuo mies oikein meinaa?» Silloin katsoo hän kulmiensa alta Kanteleista sivulta päin. —

Kanteleinen oli seurannut työtoverinsa alkuvalmistuksia. Havaittuaan millä mielenkiinnolla tämä kävi kiinni, vavahti Kanteleisen nuori opettajasydän. Jo ennen oli hän pitänyt tästä miehestä, huolimatta siitä, että se oli päissään ilkeä. Nyt hänen havaintonsa varmistuivat. Seuratessaan miten Juho ensin tarkasteli höyliä, sitten tempasi lautakasaa, sitten . . ., oli hän huomaavinaan, tahi ainakin kuvitteli sitä, miten sisäinen, kauan uinailut luonteentarmo yht'äkkiä tuossa miehessä heräsi ja alkoi toimia. Se pani heittelemään kaikkea mikä käsiin sattui, höyliä ja lautoja. Juho nousi Kanteleisen silmissä aivan huomaamatta. Hän löysi itsensä yht'äkkiä ajattelemasta uutta työnjakoa, aivan tasa-arvoista, jossa kumpainenkaan ei ole mestari. Samalla vallitsi joku salainen tunne siitä, että tuo mies on nopeampi, rajumpi, aikaansaavampi, joskin hän itse taas mahtanee osata hie-
man enemmän ja hienommin. —

Kanteleisen silmä sattuu Juhon silmäterään juuri silloin kun tämä kulmiensa alta katsoen tutkii: »Piruakohan se tuo mies oikein meinaa?»

Kanteleisen totinen katse saa hymyä. Hän ei lue Juhon silmäniskun sisältöä, vaan äskeisen oman ajatuksensa jatkona kysäsee:

— Osaatko kiillottaa?

— En minä . . .

Se tuli epämääräisesti. Kanteleinen jäi siihen käsitykseen, ettei Juho ole aivan vieras sillekään taidolle.

Yht'äkkiä kohotti Juho katseensa laotaläjästä, mihin se äsken oli arkana paennut, astui askeleen Kanteleista kohti ja kysyi:

— Kuinka opettaja arvelee...

Kysymys koski jotain osaa työstä. Äänessä oli jo luottava, vilpitön kaiku.

— Sano Väinöksi vaan, Juhoksihan minäkin sinua...

Juhon suu meni nauruun ja silmäkulmassa vilahti taas jonkullainen epäilyksen piirre. Mutta se haihtui sieltä, kun Kanteleinen ryhtyi selitellen antamaan vastausta työtoverinsa äskeiseen kysymykseen.

IX.

Puhdetöiden jatkuessa nuorisoseuratalolla alkoi siellä käydä kylän isäntäväkeä vakinaisina katsojina. Joskus tuli vaimoväkeäkin. Ensikerroilla ne sanoivat tulleen katsomaan mitä täällä tehdään. Mutta sitten miehet rupesivat juttelemaan että täällä käydään huviksensa. Kehuivat että on oikein hupa katsella kun työ noin käy. Vihdoin joku lausui ajatuksenaan, että opettajan pitäisi oikein vasituisesti ruveta opettamaan puutöitä noille muillekin kylän »klopikoille», kun eivät ne enää osaa mitään. Asiaa pohdittiin vahvasti penkki-keskusteluissa talvipuhdeiltoina. Seurahuoneelta ei ollut tähän ehdotukseen vielä saatu mitään varmaa vastausta, mutta kylän kauppapuodista alettiin kysellä höylänteriä, puraita, vintiloita, sahoja, puuviiloja y. m. Kauppias sai varustaa tätä laatua tavaroita aivan uuden varaston. Vanhat höyläpenkit vedettiin esiin heinien alta tai otettiin alas ulkosuojain orsilta ja tuotiin tupiin. Niitä tarvitsivat enimmäkseen hyvin nuoret, nuorukaisiksi kypsyvät pojat ja kansakouluoppilaat, jotka tah-

toivat kotona jatkaa käsitöitään. Sellaisissa oli puutyöinnostus puhjennut mukaansa tempaavalla vauhdilla.

Seurahuonella alkoivat työt valmistua. Talo oli täynnä sirosti valmistettuja penkkejä ja tuoleja. Puheenjohtajakoroke pöytineen herätti suoranaista ihailua. Ravintolan tarjoilupöytä ja muut pöydät, keittiö mukavine raheineen ja hyllyineen, nekin olivat kuin itseä varten tehtyjä. Juhlasaliin oli rakennettu niinkään aivan uudet voimistelutelineet. Kaikki oli saatu toimeen uhraamatta juuri ensinkään rahaa.

Sinä iltana, jolloin lattia lopullisesti lakaistiin, katselivat seuran jäsenet työtä, minkä tehneet olivat, ja tunsivat iloa siitä. Niiden ilontunne, jotka olivat aineksia keränneet ja vetäneet, oli yhtä suuri ja täyteläinen kuin niidenkin, jotka olivat tehneet. Joku tuli sanoneeksi sitäkin, että miltä mahtaisi tuntua, jos joku potkisi tai muuten tahallaan särkisi nyt jotain tästä mikä kauniissa, valkoisessa valmiudessaan paikoillaan aivan kuin ihailuaan odotti. Sellaiselle ihmiselle antaisi aivan ehdottomasti selkään, tunnustettiin. Pojilla ei koko iltana ollut mitään muuta puheenaihetta. Kukin selitti omaa työtään, miten oli minäkään osan tehnyt, miten voittanut halkioimet, oksat, kierot ja kaikki muut alkavan puusepän vastukset. Toisiaan kuunneltiin asianymmärryksellä ja halulla, kehuttiin ja sanottiin vikapaikoista ettei millä ole mitään merkitystä.

Sitä oli oikein hupa nähdä, kuinka sydämensä pohjasta he kaikesta tästä iloitsivat.

Talo oli nyt todellakin asutun näköinen. Ei yksikään paikka enää ollut rempallaan. Jos sellainen olisi onnistuttu keksimään jostain piilosta, olisivat kaikki hyökänneet sen kimppuun. Kotiinpäin olevaa väkeä oli yltäkyllin. Ei edes niitä vanhoja likaisia ja repaleisia tauluja ollut enää seinillä. Oli ostettu uusia tauluja, jotka esittivät historiallisia ja kansallisia aiheita. Niihin oli lyöty leveitä, uljaita, yksinkertaisia raameja, jotka seinällä näyttivät oikein komeilta.

Ilta oli jo kulunut myöhäiseksi, mutta poislähtöä ei kukaan näyttänyt ajattelevankaan. Se johtui siitä, että pojat tiesivät odottaa tyttöjä, joiden piti tuoda koko talon kaikkiin ikkunoihin uudet, itse kutomansa ikkunaverhot ja pöytäliinat. Kangaspuut olivat olleet sitä varten vireissä pitkin talvea Juurikkalan muorin kamarissa. Elli oli saanut aikaan, että hänen äitinsä äiti salli kangaspuitten olla kamarissaan, jossa valiojoukko kutomataitoisia kylän tyttöjä vuoropäivin kävi kutomassa. Elli itse oli kuuluisa kankuri. Moni tyttö oli kyllä hieman arkaillen suostunut kutomaan kartiinivaatetta, mutta Elli oli mennyt heille persoonalliseen takuuseen, ettei kangas sotkeudu, hän kun oli aina saatavilla ja valmis avustamaan jos sattui vahinko. Niin pääsi kutominen vauhtiin. Tytöt pyrkivät kilpaa vuorolleen. Juurikkalan muori iloitsi koko sydämestään, kun sai nuorta, rattoisaa seuraa.

Pari kertaa päivässä hän »päivämiehensä» kahvitti ohrakahvillan, joskus pisti voileivänkin.

Oli helmikuu. Ulkona hallitsi pakkanen, mutta seurahuoneella oli valoisaa ja lämmintä. Pojat alkoivat jo odottaa tyttöjä ikkuna- ja pöytäverhoineen.

Silloin astui sisään kylän maalari. Hän oli pieni, keski-ikäinen mies, tihrusilmä, suupielessä karipaltti, jonka pesä oli puoliksi palanut. Mies oli aina ollut nuorisoseuralle vihamielinen. Tuskin lie ennen koko talossa käynyt. Toisinaan oli haukkunut seuraa Jumalan sanan valossa, toisinaan hän kiukutteli opettajan raittiuspuheitten johdosta, joista kylällä miesten kesken juttuja kävi. Hän tuli ja mitään puhumatta katseli ympärilleen. Pojat vaikenivat, silmissä utelias odotus.

— Tuota, virkkoi maalari vihdoin, saako näitä maalata?

Katsoi syrjittäin tihrusilmillään valkeita esineitä ja vuoroin yhtä ja toista noista pojista. Katse pysähtyi vihdoin Kanteleiseen.

Siihen ei kukaan vastannut. Maalari nähtävästi tajusi mistä oli kysymys ja jatkoi:

— Se vain tuo Piilomäen porvari käski tulla kysymään, että jos niitä saa maalata. Se lupasi itse maksaa maalit ja palkan.

Sylki.

— Huh, hoh!

Ilonhuudahdus kävi läpi joukon.

— Tottahan sellaisilla ehdoilla!

Siihen tapaan huudettiin monesta suusta.

Sitte ruvettiin imehtimään Piilomäen porvaria. Mieliälahaksi kohosi yhä tämän uuden lahjan johdosta. Sehän oli uusi tunnustus heidän työllensä. Maalarinkin silmät tuntuivat, mikäli niitä saattoi ymmärtää, leppysisämmiltä. Taikka taisi se vaikutelma lähteä siitä, että ennestään tuttu äänen piinaava pinnistys oli laskenut viritystä.

Kyllä maalari saisi tulla milloin vain haluaa. Piti muuten heti valita Piilomäen porvarille kiittäjät. Toiset kuitenkin arvelivat että sen sopii jättää siksi kun työ on valmis ja että seuran kokouksessa ne tulee valita.

Mutta nyt kolisivat ulkona seinustaa vasten tyttöjen sukset, kuului jalkain töminää, ja naurua, iloisia ääniä ja supatusta.

Sepän Kustaa oli juuri äskeisen ilon päälle puhaltamaisillaan jumalanluomallaan tonava-valsia, mutta hänkin hiljeni vaikenemaan, huulten välistä hiljaa huokailevaan odotukseen.

X.

Koko tämän illan oli Kanteleinen iloisenä riethunut. Tavallisissa oloissa hiljainen ja hillitty ääni oli nyt kohoillut ja mieli pysynyt korkeassa jännityksessä.

Kun tyttöparven kuhina alkoi eteisestä kuulua, järjesti opettaja pojat salissa kunniatervehdykseen kahden puolen ovea. Sen auetessa kajahti laulu:

»Terve ystävä sä, tänne suojahamme,
Terve liittohon nyt nuorien!
Edistys, valistus, siinä ohjelmamme,
Sekä rakkaus pohjana sen.»

Tytöt pysähtyivät hämillään ovelle. Astuivat kuitenkin opettajan rohkaisevia viittauksia noudattaen saliin. Heitä oli 5. Kukoistavilla kasvoilla pakkasen purema helakkuus punersi raikkaana kuin keväinen aamu. Poikain äänet yhä kohosivat ja silmiin ilmestyi hehkua, joka ikään kuin heijasti takaisin tyttöjen jo nauravista silmistä.

Laulu jatkui:

»Palvellaksemme Suomea, kansaa sen
 Ja sen toiveitakin ilolla,
 Oomme yhtynnä liittohon nuoruuden;
 Lippu liehukoon korkealla!»

Maalari oli seisahtunut tulipesän eteen, tuijotellen ihmeissään nuorten parvea ja kuunnellen sytyttävää laulua, Miehen suupieleen ilmestyi kummasteleva, myhäilyä muistuttava vivahdus. Sepän Kustaan kirkas tenori sai maalarin huomion vihdoin kokonaan kiintymään aivan kuin hän olisi muistellut jotain hämärää tahi kuunnellut jotain hyvin kaukaista. Silmä tuijotti Kustaan silmiin. Piipunperien kaivu jäi puolitiehen, maalari ainoastaan näytti kuuntelevan ja muistelevan. Otsallekin jo nousee elämää... ja poskipäihin. Silmissä ei enää vilahtele paatuneen häjynkurisuuden leima, niistä pyrkii esiin yhä kirkastuva hymy. —

Tytöt ovat laskeneet vaatekantamuksensa pöydälle. Vilkas juttelu on alkanut juosta. Siinä oli Juurikkalan Elli, Varamäen Sohvi, Piilomäen Lempi, Sepän Maiju ja Koivusen Liisa. Tyttöjen töitä pojat kilvan levittelevät ja kehuvat. Tytöt taas maksavat tutkimalla ja kehumalla poikain töitä. Rupatus käy vilkkaana porinana. Mutta kun asia nyt oli saanut sen käänteeseen, että talolla ruvettiin maalaamaan, katsottiin yksimielisesti viisaammaksi viedä vaatteet pois talolta siksi kun maalaus olisi toimitettu.

Tytöt olivat hieman ottaneet vaatetta päältään, kun salissa oli lämmin. Kanteleisen katse

kulki, hänen sitä itse huomaamattaan, Sohvin mukana. Tytön valtaava, keltaisenruskea tukka roikkui kahtena palmikkona pitkin selkää. Kummalista, ajatteli Kanteleinen, miten kaksi tuollaista palmikkoa voi pukea tytön vartaloa! Onpa, onpa! . .

Tyttö ei tietänyt ollenkaan olevansa tarkastelun alaisena. Hänen kasvonsa joutuivat kääntymään niin, että Kanteleinen hieman vavahti . .

Opettaja jo pelästyy, että kun ei vain kukaan huomaisi . . . Mutta juuri silloin käy Sohvi yli latian. Kas, miten hänen pieksujalkansa nousee kuin pontimen työntämänä! Tyttö kohoo varpailleen joka askelella, astunta ja vartalon notkahdus muistuttavat tanssia. —

— Minä tässä, yrittää maalari saada ääntään kuuluviin.

— Mitä, maalari? kysyy pari, kolme yht'aikaa.

— Olen vain yrittänyt muistella yhtä laulua, jota me tapasimme laulaa siihen aikaan ja jonka laulamisesta meitä kerran sakotettiin, mutta en minä vain muista miten se alkoi.

Maalari näytti todella ponnistelevan muistiaan.

Parvi kokoutui maalarin ympärille.

— Koettakaa nyt muistella.

— Se oli se Akselin ja Hildan laulu . . . eikö teistä kukaan?

— Akselin ja Hildan, muistelevat jotkut. Mutta kukaan ei ole kuullut.

Maalari on käynyt puheliaammaksi.

— Niin kaunista laulua on harvoin, virkkoi

hän. Ja se vallesmanni kehtas meitä sakottaa siitä, kun kerran Mikkeli-yönä oikein sydämestämme sitä vedimme.

— Eikö maalari muista yhtään?

— Paikka paikoin. Siinä oli, niinkin, että:

»Akseli sekä Hilda,
Hänen morsiamensa,
Kauniina kesäyönä
He rakkaudestansa
Puhuivat, muistutellen
Muinoista onnea.»

Maalari tavoittelee kauan vaiennutta ja ruostunutta säveltä. Nuoret ympärillä vaikenevat jännittyen odotukseen.

Maalari jatkaa:

»Ikävä, vaan myös hauska
Se yö oli Hildalle,
Hän armastansa lempi,
Nojas sen rinnalle,
Hän suruissansa lauloi
Ja huolin huokaili:
Hyvästi kauniit lehdot,
Hyvästi rakkaani.»

Vanhan miehen äänessä värähti toisinaan ikään kuin kaukainen kaiku Mikkeli-yön laulusta 40 vuotta sitten. Kuuli aivan hyvin, että hän oli ollut aikansa laulumies. Nuorten uteliaisuus kasvoi.

— Sen Hildan isä lähti Kaliforniaan eikä tahtonut antaa tytärtään Akselille, joka oli köyhä. Ja se Hilda lauloi sitte, että

»Pois täältä Pohjolasta
Isäni tahtooi,
Hän Kaliforniahan
Huomenna lähteepi.
Hän viepi minut muasaan
Ja meidät erottaa,
Sä hänen mielestänsä
Oot halpa arvoltas.»

— En muista enää. Maalari ravisti päätään.

— Ja siitkö sakotettiin? kysyi Kanteleinen.

— Niin. Se oli siihen aikaan se huuto-sakko.

Jos lauloi vaikka mitä yöllä klo 9 jälkeen illalla tai ennen klo 4 aamulla, niin sakottivat ne. Vaikka tämäkin oli painettu viisu, istuin minäkin siitä neljä vuorokautta vesikopiss'. Ja meitä oli 9 näitä Jokirannan poikia. Eikä me sillä kertaa oltu edes yhtään ryypätty, ei sen merkkiäkään! Mutta se vallesmanni ja ne toiset hyvät, jotka sen joukoss' olivat, ne olivat juovuksiss', ja . . .

— Ja te saitte huuto-sakon?

— No nekös!

— — —
Kanteleinen hiihtelee kotiinsa yksin. Ajatukset elävät voimakkaasti illan muistoissa ja mielikuvissa. Siellä oli ollut hauskaa. Illan mittaan

oli mielialassa tuntunut niin omituinen nousuliike. Maailmassa näytti sittekin olevan jotain, joka pani asioita ainakin joskus kulkemaan mielen mukaan.

Hänen ympärillään hyöri hyviä ihmisiä. Mistä johtui tämä vaihdos? Muutamia kuukausia taka-perin tuossa samassa salissa oli aivan toisenlainen mielialan viritys. Mikä sen näin oli vaihtanut?

Hän kummasteli. Ajatellessaan havaitsi, että koko kylä oli muuttunut. Arkana vilahti mielessä: oliko hän siihen vaikuttanut? Mutta ei vastannut siihen ehdottoman myöntävästi. Olihan hän yrit-tänyt, mutta vähä oli tullut tehtyä, eivätkä ne hänen puheensakaan...

Ehkä se tämä höyläileminen? Mutta miten sekään? Olisiko siinä ehkä se vanha jokirantalaiden puutyö-harrastus herännyt uuteen eloon?

Siinä kiersi ja kaarsi kaiken ympärillä tietoisuus siitä, että jos ei hän tänne sattunut, samoin ne vielä nukkuisivat kuin viime vuonnakin. Niille maille tultua täyttää sydämen kuohahtava ilo. Tukeva säari ponnahtaa voimakkaammin, pakkasen huurre syleilee tutummin ja elämäntaivaan ranta punertaa.

Kanteleinen saapuu kotiinsa. Muori tulee avaamaan ovea ja murisee itseksensä. Nuori opet-taja ei ole kuulevinaan, vaan hiipii kantapäitään hilliten huoneeseensa.

Sytyttää tulen.

Siinä pöydällä ovat oppilaitten kirjoitusvihot korjausta varten. Hän siirtää ne konemaisesti eteensä. Avaa yhden, tekee muutamia korjauksia.

Unohtaa kuitenkin kohta itsensä ja jää tuijottamaan lampunruuviin, omituinen, sisäänpäin kääntynyt hymy huulten ympärillä. Silmät tirkistävät, aivan kuin todellakin tarkastaen lampunruuvia, mutta vähitellen niiden ilme muuttuu.

Armastava, hellä kaiho ja edelleen sisäänpäin kääntynyt hymy...

— Sohvi Kanteleinen, jupisee, ja suu menee leveämpään nauruun.

Muori ohahtaa toisella puolen seinää. Kanteleinen palaa tajuntaansa. Hieman ravistellen, aivan kuin vapautuakseen mielentilastaan, juo hän lasillisen kylmää vettä, tempaa vihkoläjän eteensä, etsii kynän ja ryhtyy työhön.

XI.

Usein kun Kanteleinen talven tullen astui kouluun ja alotti päivätyönsä muisti hän sen hetken kun oli lähtenyt seminaariin. Miksi juuri se elämänkohta niin mieleen muistui, ei hän saattanut ymmärtää. Oliko se sen vuoksi, että ensi kokemukset koulussa eivät vastanneetkaan odotuksia? Vaikka kuinka koetti innostuttaa itseään uskomaan, elämään siitä uskosta, että hänellä nyt oli suoritettavaan jaloin elämäntehtävä minkä ihminen voi koskaan valita, sittenkin painosti aina aamusin. Kun otti virsikirjan käteensä etsiäkseen virren ja istui urkuharmonin eteen soittoa varten, nousi merkillinen vastenmielisyyden tunne ja peitti mielialan. Silloin, juuri siinä hetkessä se aina tapahtui: ajatus palasi Kanteleisten torpan pellolle. Mieleen muistui eräs elokuun ilta. Väinö oli äestänyt ja vaonnut ruispellot, jotka isäukko kylvi. Kun hän ajoi vanhan liinukan tallin eteen, ajatteli hän koko ajan yhä sitä, että se oli viimeinen kerta kun hän äesti ja kynti liinukalla Kanteleisten peltoa. Viimeinen kertako? Siihen liinukka huokasi syvään

ja pitkään, samalla kun hän päästi valjaita. Viimeinen kertako?

Häneltä oli päässyt itku. Oli suudellut liinukkaa, ja liinukka oli haistellut häntä ja höplännyt hänen poskeaan ja katsonut totisilla, viisaila silmillään. Kun Väinö oli taluttanut hevosen umpi-aitaan ja vapauttanut suitsista, oli liinukka hirtahtanut ja katsonut surullisesti, aivan kun olisi tahtonut sanoa: minä jään.

Umpiaidasta tuvalle oli tullut päivällä kylvyyn pellon piennarta. Hänestä tuntui silloin siltä kuin tuo pelto ajattelisi hänen lähtöään, kuin sen piennar koskisi paljaaseen, sille pienestä asti tuttuun jalkaan pehmeämmin, hyväilevämmiin kuin milloinkaan ennen ja kuiskisi samaa kuin liinukka: minä jään.

Ja tuvanpäädyllä suuri kivi, joka oli kierrettävä kun umpiaidasta tultiin pellonpiennarta, kivi, joka hiiskumatta kupeillaan kantoi muistot monen sukupolven nuorimpain ikäkausien urheiluihista ja pienten varpaitten kiipeilyistä, — kivikin tuntui sanovan: minä jään.

Kaikki tämä vaikutti sen, että seminaariin lähtö sillä hetkellä näytti aivan kuin rikolliselta. Se jäi mieleen.

Mutta torpassa oli paljo lapsia, eikä se voinut tarjota Väinölle mitään elinaikaista olinpaikkaa. Kun veli ja sisar, jotka olivat Amerikassa, olivat tarjonneet rahat jos Väinö menee seminaariin, oli mentävä, varsinkin kun omakin halu veti.

Oli hän senkin jälkeen joka kesä kyntänyt ja äestänyt Kanteleisten torpan maita. Mielialan apeus oli silloin usein haihtunut. Seminaari ja pelto olivat sopineet. Peltö oli monta kertaa hymyilyt päivälakkosessa: tulitpa! Liinukka oli höristellen tervehtinyt: tulitpa! Kivi oli vakaasti tarjonnut kylkeään kiivettäväksi: tule vain!

Asia oli näin sovittu.

Mutta täällä koululla se tuli uudelleen mieleen, nyt joka aamu.

Jos virsi meni hyvin, kun lapset lauloivat sydämestään, haihtui kaiho jo virrenlaulun aikana. Heidän laulussaan soi silloin kuin pellon ääni: tulitpa, tulitpa!

Siinä oli vastaanottavaa odotusta. Muokkaa-
jan sielu alkoi elää pellon kera, ottaa vastaan sen vaikutelmia.

Kun lapset lauloivat kirkkaasti, tuntui paistavan kirkas päivä ja ympärillä oli suloisen lämmintä, vaikka ulkona porotti pakkaneen nurkkia paukuttellen. Kanteleinen hymyili jo rukousta lukiessaan ja hänen sydämessään paloi elämän tuli.

Mutta jos lapset olivat huolimattomia, eivät laulaneet vaan vehkeilivät, silloin peitti raskas pilvi opettajan sielun. Vähitellen tuli hän sen suhteen varovaiseksi ja koetti opetella pilven tuloa vastustamaan. Mutta sellainen tottumus edistyi hitaasti.

Joululoman mentyä alkoi kokemus jo vähitellen avustaa. Opettaja oppi tuntemaan oppilaansa ja heidän tapansa. Siinä olivat hänelle erinomaisena

apuna viime syksynä tekemänsä kiertomatkat kouluissa sekä parhaillaan jatkuvat työllä nuorisoseuratalolla. Jokaisen lapsen perhesuhteet tuntiessaan voi hän helpommin tutustua lapsiin.

Eivätkä ne yleensä olleet pahoja lapsia, heissä vain elivät kotien vallitsevat katsantotavat ja harrastukset. Kotien lamautunut, haluton, elämään kyllästynyt henki esiintyi lapsissa yleisenä välinpitämättömyytenä kotiluvuista ja opettajankunnioituksen puutteena. Erikoistapauksissa ilmeni muutamissa pojissa röyhkeyttä, toisissa villiä vallattomuutta.

Mutta opettaja tuli pian huomaamaan, että näissä lapsissa oli paljo hyvin lahjakkaita. Yleisesti vallitsevassa kotikasvatuksen puutteessa tätä lahjakkaisuutta tuntui olevan vaikea saada ohjatuksi hyödylliseen toimintaan.

Jo seminaarissa oli Kanteleinen innostunut vastustamaan ruumiillista koulukuritusta. Hän ei voinut päästä siitä ajatuksesta, että sillä useimmissa tapauksissa vain vahingoitetaan kasvatin ja kasvattajan välistä suhdetta. Kuritus voi saavuttaa hyviä tuloksia vasta sitten, kun kurittajan ja kuritettavan välillä vallitsee hyvä persoonallinen suhde. Mutta useimmiten on oppilaan ja opettajan välinen elämä tähän liian vieras ja virallinen, jolloin ruumiillinen kuritus voi toiselta puolen olla vain hermostuneen kiukunpurkaus ja toiselta puolen vaikuttaa paatumusta ja vihaa nostattavasti.

Kasvattaja alkoi Kanteleisessa yhä enemmän toimia, tottumattomuuden ensi vaikeudet kiihot-

tivat siihen. Tehtävä alkoi innostaa. Hän keksi, teki ja kokeili joka päivä jotain erikoista. Erittäin oli hänestä kuri, järjestys tärkeätä siksi, että se vaikuttaa syvimmin koko elämään. Saada heidät tottumaan järjestykseen, täsmällisyyteen, siinä koko heidän elämänsä menestyksen, tulevan yhteiskunnallisen uudistuksen ja yhteistoiminnan onnistumisen avain! hän väitti. Mutta mikä keino siinä paraiten auttaa? siinä kysymys joka nuorelle opettajalle oli toistaiseksi selvittämätön.

— — —

Koululla oli päivän mittaan sattunut kaikellaista pientä harmia. Oppilas, jonka nimi oli Elias, oli vihdoinkin saanut kärsimyksen maljan kukkuroilleen. Kun opettaja kirjoitti taululle jotain, oli Elias lähtenyt käytävälle kävelemään opettajaa matkien. Kääntyessään näki opettaja pojan toimesta. Toiset sillä aikaa tirskuivat, toiset osoittivat pelkoa havaitessaan opettajan katsovan Eliasta, joka tietämättä, että opettaja jo oli kääntynyt, yhä jatkoi. Kun Elias vihdoinkin huomasi, että opettaja katsoi, havahtui hän matkima-asennostaan, mutta suu vääntyi kurilliseen nauruun, ja pitkin harppauksin astui hän paikalleen. Samaa oppilasta oli eilenkin nurkassa seisottamalla rangaistu. Opettajan veri kiehui. Hänen luontonsa käski hyökkäämään, se aivan kuin ajoi pojan kimppuun. Elias istui paikoillaan, leuka rintaa vasten ja luimisteli milloin sivuilleen, milloin opettajaan, kasvoilla edelleen pilkkahymy. Opettaja oli kalpea kasvoiltaan, niistä oli

veri paennut. Hän tuijotti Eliakseen katsein, joista voi ilmiselvästi lukea hyökkäysajatuksen. Hänen nyrkkinsä puristuivat. Luokalla vallitsi kuolonhijaisuus. Ei kukaan enää tirskunut, moni ei kuuluvasti hengittänytkään. Eliaksen katse oli lopullisesti pysähtynyt tuijottamaan eräiseen lyijykynällä vintilöityyn loveen pulpetin kannessa.

Koulusalissa vallitsi jännittävä pelko.

Hyökkään.. hyökkään.. hyökkään! uhkasi opettajan koko olemus.

Muuan pieni ensi luokan tyttö pillahti itkemään. Silloin havahtui opettaja.

Tavaton suuttumus oli hänet vähäksi aikaa jähmetyttänyt niin, ettei hän voinut huomata min-käänlaista ajatuksen toimintaa itsessään. Pikku tytön itku herätti ajatuksen. Ensimmäinen tunne oli silloin syvä sääli lasta kohtaan, joka nähtävästi pelkäsi häntä ilman mitään aihetta. Opettaja joutui hämilleen. Hänestä tuntui siltä kuin olisi tehnyt näitä viattomia lapsia kohtaan suuren vääryyden ja samalla paljastanut heille heikkoutensa. Astuen itkevän pikku tytön luo, tarttui hän tämän alas painuneeseen otsaan, kohotti hellästi päätä ja hoki:

— Älä itke.. älä viitsi itkeä Maiju.. no johan nyt..

Kun pikku tyttö lakkasi itkemästä, oli opettajakin saavuttanut itsehillintänsä ja asettui luokan eteen.

Eliakselle ei hän sanonut sanaakaan, ei muutenkaan puhunut kohtauksesta mitään. Tuntia jatkettiin siitä, mihin äsken oli pysähdytty.

Mutta päivällä, kun muut laskettiin päivälliselle, sanoi opettaja kaikkein kuullen:

— Elias jää tänne minun luokseni.

Elias tuli kahden vaiheilla. Toiselta puolen kiihotti valtaava uhma: tehkoon mitä tahtoo! Mutta tämän tunneilmiön kanssa kilpaili pelko: jos se sanoo isälle!

Isä oli kiivas mies.

.. Jos se tulee sinne kotiin itse kantelemaan?

Pelokkaasti sivuilleen pälyen astui poika opettajan huoneeseen.

Mutta opettaja puhutteli kuin parasta ystävänsä, ei sanaakaan siitä päivällisestä. Kutsui kanssansa syömään. Puhui Eliaksen elämästä ja tulevaisuudesta. Pojalla oli suuri taipumus käsitöihin. Neuvoteltiin miten sitä taitoa parhaiten voitaisiin kehittää ja tehdä siitä Eliakselle elättävä ammatti.

Kun päivän lopputunnit oli istuttu koulussa, kutsui opettaja taas Eliaksen luokseen. Keskustelu jatkui samaan tapaan. Puhuttiin myöskin Eliaksen kodista, vanhemmista, sisaruksista, toimeentulosta. Ilta alkoi myöhästyä ja poika käydä levottomaksi, miten tässä käy, pääseekö ollenkaan kotiin? Mikä on tämän kaiken alla? Että uhkaamassa olisi jotain hyvin pahaa, sitä hän alkoi aavistaa mitä myöhemmälle ilta kului. Joskus pyrki jo pillahtamaan itku.

Mutta vihdoin opettaja läksi itse saattamaan noin 2 kilometrin matkassa olevalle kotimökille.

Meille se tulee, meille.. meille tulee, ajatteli Elias sydänkurkussa koko matkan, hiihtäessään

opettajan jälessä samaa latua. Mitä lähemmäksi kotoa tultiin, sitä yllättävämmin nousi pelko, joka paisui nyt kauhuksi ajatellessa tuiman isän raivoa, kun hän opettajan syyttäessä tempaa hänet tukasta.. ja panee tuomaan vitsat, ja..

Opettaja pysähtyi muutaman kymmenen sylen päähän mökiltä.

— Nyt minä voinkin palata, sanoi, ojentaen oikein kätensä. Hyvästi, Elias!

Poika tarttui siihen vantuskädellä hämillään ja epäröiden. Muisti samalla että eräissä tapauksissa on lakkikin otettava päästä; koetti tehdä senkin ja vielä katsoa opettajaa silmiin.

Jätettyään Eliaksen palasi opettaja sivukieroksia hiihdellen kotiinpäin, kaiken aikaa ajatellen Eliasta ja aprikoiden: voiko hänet tällä tavoin voittaa?

Alakuloisuuden jätteet haihtuivat mielestä nopeasti. Kun raikas talvinen ilma virtasi keuhkoihin puhdistaen ja keventäen, samalla kohosi mieliala voittavana ja varmana. Ulkonaiset seikat saivat peittyä talvi-illan hämääseen, sisäisten näköalojen laajetessa ja Eliaksen jäähyväiskatseen yhä kirkkaampana säteillessä.

XII.

Kun nuorisoseuran talo saatiin uuteen kuntoon, odotettiin tapahtuvan ihmeitä. Mitä ihmeitä, ei kukaan osannut sanoa, mutta kaikki, jotka nuorisoseuraelämässä olivat mukana, odottivat jotain. Puhdetyö-innostus oli ollut niin yllättävä ja yllyttävä. Saattoi odottaa mitä tahansa.

Kun ruvettiin pitämään kokouksia ja iltamia, havaitsi moni, joka ihmeitä tapahtuvaksi oli odottanut, pettyneensä. Miten pettyneensä, oli vaikea selittää. Yleensä oli vain odotettu erinomaista innostusta, ja kun ei niin tapahtunutkaan, alkoivat monet kohta lamautua.

Kanteleinen pani parastaan. Teki itse suunnattomasti työtä, piti puheita, johti harjoituksia, oli mukana, jakoi tehtäviä. Mutta vain harvat täyttivät henkiset tehtävänsä ilolla. Jotenkuten ne useimmat suorittivat, mutta kaikessa esiintymisessä oli aina niin valtaavana merkillinen, ylivoimainen lama, painostava väsymys.

Into oli poissa.

Urheilijat ja voimistelijat sitä paitsi vetivät omaa köyttään. Ne eivät usein, eräitä poikkeuksia

lukematta, tulleet nuorisoseuran kokouksiin, mutta järjestivät omia harjoituksiaan ja iltamiaan. Alkoi olla ainaista kinaa vuoroista. Urheilijat eivät tahoneet tuloistaan antaa nuorisoseuralle mitään. Urheiluseura vetikin useimpia puoleensa. Vaikka Kanteleinen oli urheilija, täytyi hänen, jakaessaan oikeutta nuorisoseuran ja urheilijain kesken, usein asettua riidoissa nuorisoseuran puolelle. Siten menetti hän erään joukon luottamuksen. Se kolmas ryhmä, jonka yhteisharrastukset ja juoksut sattuivat tavallisesti yölliseen aikaan, alkoi taas julkisemmin juopotella, oltuaan muutamia kuukausia ihmisten lailla. Ensin juopoteltiin salaa. Mutta mikäli riitaisuudet nuorisoseuran ja urheilijain kesken kävivät julkisemmiksi, sikäli hekin esiintyivät julkisemmin. Heilläkin oli oikeutensa, muka.

Urheilijat väittivät, etteivät nuorisoseurat anna mitään arvoa ruumiin kehitykselle ja sanoivat, että aina on terveessä ruumiissa ollut terve sielu. Kuka ei tätä tunnusta, on vanhoillinen, taantumuksellinen ja elämää ymmärtämätön. Kanteleinen sen ymmärtää, mutta itsekkäisyys ja kunnianhimo estää häntä tunnustamasta tätä, varsinkin kun on ottanut nuorisoseuran urakalla hengissä pitääkseen. Tätä ajatusta edusti johtavimmin Kuhilasmäen Mikko, josta nyt oli tullut urheilijain johtomies.

Koivusen Vihtori taisteli lujimpana miehenä nuorisoseuran henkisten harrastusten puolesta. Hän puhui paljon henkisestä voimistelusta, johon ruumiillisen työn tekijöillä ei ole tilaisuutta muualla

kuin nuorisoseurassa. Ruumiillista voimistelua taas he saavat työssä joka päivä. Kun ruumiillisen työn raatajat eivät viljele ajatuskykyänsä kuin sen verran, että kiinnijoutumatta pääsee kulkemaan ja oppii tekemään työtä niin kuin ennenkin maailmassa on tehty, siten tulee heistä kyllä maailman voimakoneita, joita viisaammat veivaavat. Mutta heistä ei tule koskaan ihmisiä, jotka kilpailevat taidossa, ajattelussa ja johdossa.

Niin he kiistelivät. Kanteleinen piti yhtä myötään esitelmiä, koettaen saada keskinäistä ymmärrystä aikaan. Mutta yleensä näyttivät ponnistukset turhilta.

Kyläkunnan isäntäväki suhtautui asiaan aivan levollisesti. He eivät olleet nuorisoseuralta oppineet koskaan mitään odottamaan. Jos heidän mielenkiintonsa jollain puolella oli, kannatti se urheilijoita. Niinpä kokoonnuttiin monasti miehissä katsomaan painimista ja innostuttiin.

Tämän ohessa tutustui Kanteleinen yhä enemmän Jokirannan kyläkunnan sieluelämään ja havaitsi että siinä vallitsi mitä mieltäkiinnittävin murroskausi. Kylässä oli ennen hallinnut voimakas yhteishenki vanhanaikaisella, patriarkaalisella pohjalla. Sen elämänsisältönä oli ollut usko Jokirannan kyläkunnan rikkauteen ja etevyyteen. Tämä usko oli tehnyt onnelliseksi kyläkunnan vaivaiset ja kerjäläisetkin. Nekin tunsivat omistavansa osan kyläkunnan hyvyyden iloista.

Tällainen usko antoi erittäinkin jokaiselle talolliselle silloin selvän elämäntehtävän: koettaa rikastua

hieman, saada lapsensa naitetuksi hyvin ja päästä sen toimitettuaan eläkkeelle. Sellaisissa harrastuksissa eli miespolvi toisensa jälkeen, iloitsi jos voitti, suri jos joutui tappiolle. Mutta kukaan ei langennut koskaan epätoivoon, sillä kyläkunta oli kuin suuri perhe, josta ei kenenkään tarvinnut leivän nälässä hautaan mennä. Vaikka oli köyhäkin, oli hyvä olla, kun oli Jokirannasta.

Mutta viime aikoina oli kaikki muuttunut. Kyläkunnan rikkaus oli ikäänkuin hajonnut pieniin murto-osiin. Osakkaat olivat näiden jakosuukien haltijoina käyneet levottomiksi, itsekkäiksi, omaan läjäänsä yrittäviksi, takanapäin vehkeileviksi. Se hajotti yhteishengen. Ensimmäinen oli innostettu, mutta pian kaikki lamautui ja tuntui luonnottomalta. Ei mikään enää tahtonut oikein onnistua. Kukin koetti ajatella ja ajatella, mutta väsyi ja hermostui pian, aivan kuin lintu, jolla on liian pienet siivet. Moni kokeili keinottelijana, mutta useimmat epäonnistuivat ja väsyivät, kun toiset taitavammat aina heitä puijasivat.

Kerran talvella tuli Kanteleinen nuoren Varamäen kera Piilomäen puodista. Talot olivat siinä kahden puolen tietä. Mihin vei tie vielä vanhan aikaisen porttirakennuksen läpi pihaan, missä taas oli porttirakennus hävitetty ja kartanon muokkaus uuteen järjestykseen alotettu. Kaikkiällä näkyi vanhan varallisuuden pohjaleima, mutta sen rinnalla vallitsevan rappeutumisen ja elämänpysähdyksen lahjomattomat merkit.

— Kuule, virkkoi Kanteleinen, mikä tätä kylää oikein vaivaa?

Varamäki seisahtui vastapäätä ja katsoi silmiin.

— Minä sanon sulle, kuule, mikä tätä kylää vaivaa, mutta älä sinä sano heille sitä kellekään. Ne vain suuttuvat, eivätkä usko. Tätä kylää vaivaa köyhyys. Toiset ovat jo köyhiä ja toiset pelkäävät köyhtyvänsä, se niitä vain vaivaa.

Kotiin mennessään ajatteli Kanteleinen asiaa koko matkan. Sittemmin oli nuori Varamäki vielä puhunut Kyläsuosta, joka alkaa aivan kylän laidasta, ja sanonut että siellä se on Jokirannan uuden elämän ja rikkauden aarnihauta. Mutta ne eivät vielä tunne sen taikasanaa. Eikä hänkään tiedä koska ne heräävät ja tulevat tuntemaan sen.

Tuota samaa oli joskus Varamäen ukko sanonut. Mutta ihmiset pitivät hänen uskoaan höpinänä.

Kanteleinen ajatteli nuorta Varamäkeä. Mah-toiko hänellä olla jotain vakavampaa siinä uskonsa alla? Mies oli hieman erikoinen, teräväsanainen ja toimeenpaneva. Mutta hän tahtoi toisinaan kurottaa liian näkyvästi toisten päiden yli ja katsoa sieltä.

XIII.

Kanteleinen on käynyt illastamassa kotonaan, mutta palannut suksien kera uudelleen ulos. Sillä välin on noussutkin kuu. Se valaisee nyt laajoja lumikenttiä tuonne metsää kohti ja Kyläsuolle, joka loistelee omituisessa valaistuksessa kuin merenselkä, synnyttäen kaihoa ja ikävää saada katsoa mitä siellä on. Ja kylän talot, ne jotka ovat ryhmässä kahden puolen raittia ja ne jotka häämöttävät etäämmältä, ne ovat kuin pieniä varustuksia, joihin ei pakkasella ole lupa suosiolla tulla.

Taivaanlaki on niin häikäisevän kuulakka, että kuuvallon kellahtava väri loistaa kuin sinertävän aution takaa.

Hän laskee suksilla alas vainiolle.

— Tämäpä vasta!

Kanteleinen katsoo ihailien ympärilleen. Suksi liukuu kepeästi. Keuhkot laajenevat, sinne tunkeutuu raikasta ilmaa tulvien. Iloinen, hymyävä ilme hiihtäjän kasvoilla laajenee.

Pakkanen pyrkii kolmannelle kymmenelle.

Hiihtäjä suuntaa latunsa yli joen, nousee toisella puolen Varamäen pihaan. Nuori emäntä tulee navetasta ja tapaa tulijan.

— Ka! Tuleeko opettaja meille... meidän tupaan, vai isänpöytä tupaan?

Hän sanoo isäksi miehensä isää.

— Iltaa, emäntä! En minä nyt teille tule, kiitos vain. Käyn katsomassa vaaria, sanoo Kanteleinen ja hyppää suksilta kättä tarjoten.

Emännän hymy sanoo: Vaariapa sinä katsotkin!.
Mutta ääneen hän virkkaa:

— Iltaa!. Älä nyt, mun ovat käteni lapasiss' ja ne ovat likomärät.

— Ei sillä ole väliä.

— Eikö? Kastelee kätensä, niin kylmettyy kun on näin pakkanen.

— Ei kylmety, veri on vielä nuorta ja kuumaa.

— Johan se on kuumaa.

Emännällä on hillitty, cheästi sointuva metalliääni, joka hivelee korvaa. Sille ilmeisesti antaa joku ystävällinen tunnelma ymmärrettävän sävyn, kun hän Kanteleisen kättä puristaessaan virkkaa:

— Sohvikin on vielä navetass', mutta kohtahan se...

Vallattomuuden puuskassa richahtaa toinen:

— Minä menen sinne!

Navetasta kuuluu heikosti tytön laulu, ja kun Kanteleinen kiertää erään nurkan, vilkkaa jo tuli ikkunasta.

— — —

Ukko tulee portaissa emäntää vastaan.

— Kuka se oli, jonka kanssa sinä? .

— Puhuinko?

— Puhuit, niin?

— Opettaja.

Ukko ryähtää omituisen tekoyskän, osaamatta siinä hetkessä määritellä, tahtooko hän sillä tällä kertaa merkitä hyvää vai pahaa tuultaan.

— Menikö se meidän tupaan?

— Na-avettaan se . .

Emäntä tuntuu nauravan.

Ukko sähähtää nyt jo vihaisesti. Tekee mieli heittää miniälle kiivas sana, mutta kun on sitä ennenkin tähän asti välttänyt, ei nytkään, ehtii ajatella ja röhisee vain pahanmielensä puhkuen pakkaseen.

Vähätuvan porrasvieressä ovat Kanteleisen sukset. Vaari ottaa käteensä ja katselee tuntijan silmällä. Hänkin on suksimestari viime talvesta saakka. Silloin, näet, teki sukset Sohville ja itselleen. Ne seisovat tuvannurkkaa vasten pystyssä, ukon ovat kaksi desimetriä pitemmät kuin tyttären.

Verratessaan nyt Kanteleisen suksia omiinsa, ajattelee hän, että ne muistuttavat enemmän alkuperäistä lautaa ne hänen suksensa kuin Kanteleisen. Mutta onpa käynyt koulut . . ja hän ei ole ikinä nähnyt tehtävän suksia . . Terva hänen ja Sohvin suksissa on parempi . . ja sehän on pääasia.

Ukkoa hieman piinaa tekemiensä suksien kömpelyys, jos sattuu katsahamaan vielä . . Mutta tulkoon tekemään kilpaa astioita!

Vanhuksen mieliala jo alkaa kohota. Jos ottaisi rankaläjältä uudet suksivärkit ja tekisi? ajattelee. Aikaa on kyllä.

— Liikaakin!

Hän oleilee vielä pihassa ja alkaa muistella miksi hän oli äsken pahalla tuulella. Muistaa yht'äkkiä.

— Lempoako se siellä navetass'?

Navettakartanolta kuuluu ääniä:

— En minä, kuule, jaksa sua seurata.. mun sukseni ovat niin kankeat ja raskaat..

— A-haa! Ukko kihisee itseksensä.

— Saat mun sukseni, lupaa Kanteleinen.

— Mun.. mun.. vai sun, jumal'auta!. Vai ka-kankeat..

Ukko painaa oman suksensa kärkeä jäätikköön. Helähtäen menee se poikki. Vanhus säpsähtää.

— Ka-ah! Perhana..

Hän tempaa katkenneet palaset ja pakenee niine hyvineen tupaan, sillä navetasta kuulutaan tultavan.

Aivan pian tuleeikin Sohvi. Korjaa maidon, ilmoittaa että hän aikoo vähän hiihtelemään. Isä laskee mumisevan, äreän äänen.

— Tehkää nyt, isä, ristivalkea, niin minä keitän puuron kun tulen.

— Taas ukko mumisee. Hän ei itsekään ymmärrä miks'ei saa sanotuksi sitä, vaikka pistää niin vihaksi.

— On niin ihana kuutamo, selittää tytär, aivan kuin aikoen isää innostuttaa.

Ukko joutuu sanomaan aivan sitä, mitä vähimmin harmittelee:

- Ne sukset ovat niin huonot.
- Kyllä minä niillä . .

Silloin jo tytär pujahtaa ulos. Äijä jää harmittelemaan, että kun ei ilkeyksissään saanut edes kysyneeksi, että kuka siellä nyt on, jolla on sellainen perhananmoinen vetovoima, että vetää kuin magneetti?

Mutta vasta kun on yksin jäänyt ja ruvennut sahailemaan ristivalkeapuita, alkaa yksinäisyydentunne kiduttaa. Mielessä rupeaa askartelemaan ajatus, että ne siinä kuhertelevat todenpäältä ja hänet ajetaan jättää yksin. Veri alkaa kuohua päähän päin ja tekee mieli noitua sahalle joka ilkeästi kiljuu puuliuskassa. Ajattelee jo puuronkeittoa, kahvinkeittoa, lehmäksenhoitoa, huoneen siivousta, vuoteen-
tasoitusta . .

. . Ja tulee vain kuin konna ja . . toinen menee kuin noiduttu perään, tphyi!

Hän on joskus ennen ajatellut tätä mahdolliseksi, eikä ole siitä suuttunut. Mutta nyt hän suorastaan vihaa Kanteleista, joka aivan ilmeisesti, eläviin silmiin, aikoo viedä häneltä tyttären jota hän . .

Ukko hyrskähtää voimakkaasti ja kyyneleet tulevat silmiin. Rakkaus tyttäreeseen on suurempi kuin miksi hän vähemmän vaaran hetkellä oli sitä ajatellutkaan.

Porstuasta kuuluu kopinaa. Tupaan astuu Kuhlasmäen Mikko.

— Iltaa, sanoo.

— Iltaa, vastaa vaari, mutta ei käske istumaan.

— Joko Sohvi on mennyt?

— Mihinkä?

— Piti vain harjoituksiin, selittää Mikko. —

— Mennyt se on.

— Siell' on nyt kylmä.

— Paleleeko?

— Korvia vähän.

— Ei sellainen mies mihinkään kelpaa.

— Kyllä ne jokaisen korvat, kun on kylmä.

— Kahdenkymmenen vanhana korvat palelee! puhuu ukko pilkallisimmalla äänellään. Ja napukka korvilla! Olette te, jumaliste, miehenalkuja, olettet jo, tpho!

Mikko sytyttelee paperossia.

— Paperossiako poltat?

— Paperossia. Mikon äänessä alkaa jo olla uhmaa.

— Tpho, tpho! syleksii ukko.

— Pitää mennä, ilmoittaa Mikko.

— Tpho, sylkee ukko. Mieli tekee sanoa: no mene nyt, mutta ei sano.

— Hyvästi, jättelee Mikko.

Sovittaessaan puita takkaan, sanoo ukko, kun ovi jo painuu kiinni:

— Hyvästi.

Tuli alkaa palaa. Vaari istuu tuolille, panee mallin poskeensa ja virkkaa hymähtäen katkerasti:

— On se sekin tyttären pyydystäjä!.

Perään mumisee jotain.

Mutta kun tuli alkaa kirkkaasti palaa, lientyy silmistä vähitellen katkeroittunut ilme. Hän katsoo tuijottaen loimuun, huulet yhteen puristettuina, kasvoilla hyljätyn surumielinen tunnelma.

— — —

He hiihtelivät kylän takana Kyläsuolla. Sen aava valkea lakeus loisteli kuun kuuleassa hohteessa. Äänetön, ihana vaikeneminen, jota hieman särki kahden suksiparin vitkainen siirteleminen toisensa edelle ja sompasauvain vikisevä kosketus hangen pintaan. Pienet, matalakasvuiset pensaat ja männyt seisoivat raskaissa lumipukimissaan kahdenpuolen vähän ajettua talvitietä. Ne näyttivät kuin erämaan asujilta, jotka hiljaisena yöhetkenä ovat tulleet hyrmyistään luonnon salaperäisiä eläjiä varten valmistettuihin juhliin. Ihminen saattaa nähdä vain sen, mitä silmäin edessä on. Mutta juhlaväki seisoo juhlallisena, jäykkänä, ohikulkijaa kuulematta, näkemättä. Se joko näki, kuuli, tahi odotti jotain suurta, salaperäistä tai majesteetillista. Tämä odotus loi voittavan tunnelman koko luontoon, täytti maan ja ilman, ja Kyläsuon talvehtivasta lakeudesta hamaan korkeuteen, missä kuu ja tähdet seisoivat paikoillaan juhla-asemissaan.

Hiihtäjäin keskustelu oli melkein loppunut. Eikä se alunpitäen muuta ollutkaan kuin kuherrusta, jossa jokainen sana ja äännähdys tulkitsee vain

lemmen ihanaa elämää. Pakkanen oli yhä kiihtynyt ja suksikeli käynyt kiinteämmäksi. Mutta hiihtäjillä ei ole vilu, eikä kiire. Kanteleinen hiihtää Sohvin lautasuksilla, ja ne ovat hyvin hyvät. Sohvi hiihtää Kanteleisen suksilla, mutta ei ajattele niitä.

He ovat jo kääntyneet takaisin. Kylän talojen ikkunoista vilkkuvat valot. Täältä huurteiselta suolta katsoen tuntuu kuin katse ulottaisi elämästä toiseen. Täällä kaikki niin pyhäistä, salaperäistä, tunnelmallista, siellä kylässä arki, jokapäiväisyys, pikkumaisuus...

Hiljaisuus ei ole enää rikkomaton. Kuuluu reen kitinää, hevostenjalkain kapsetta ja kulkusten helinää läheiseltä tieltä. Kylässä vinkuu kaivonvintti. Etäällä hiihtää muuan hiihtäjä samanne päin kuin hekin, suksen kihnaus ja somman kitinä kuuluvat, kun pysähtyy kuuntelemaan. Kaikki tämä rikkoo talvisen suolakeuden tunnelmaa ja antaa sille hieman salaperäistä eloa. Hentonen lempi puikkelehtii arkana taistellen karkoittavia arkivaikutuksia vastaan.

Yhtäkkiä näyttää se hiihtäjä, jonka somman kitinää äsken vaieten kuunneltiin, pyrkivän kohti. Kuin sopimuksesta syntyy kiihkeä into paeta. Nyt havaitsee Kanteleinen taas, kenen sukset hänellä ovat. Sohvi tekee saman havainnon. Jälkimmäinen kysyy, että miten niillä pääsee, toinen vakuuttaa: hyvin!

Jo on hiihdetty suolta vainiolle, tasaiselle, kovalle tielle. Oistetaan Erkkilän pihan läpi vesi-

polun viereistä latua jokeen. Mutta jokirinteessä Sohvi kaatui. Siinä saavuttaa takaa-ajajakin, Kuhilasmäen Mikko.

— Ka Mikko? virkkaa Kanteleinen, äänessä hieno häminvivahtus.

Mikko puolittain pysähtyy, näyttäen olevan kahden vaiheilla, mennäkö ohi vai ei.

Sohvi oli jo selviytynyt ilman vahinkoa.

Mikko lipuu hiljoilleen edelleen.

— Mennään yhdessä, kun on sama matka! kehottaa Kanteleinen.

Sohvi huudahtaa hieman säikähtyneenä:

— Vo-ii! Nyt piti olla näytelmäharjoitus . . .
Olitko sinä, Mikko?

— Olin, kuuluu Mikon ääni syyttävänä viiden sylen matkasta. Ja muutama henkäys jälempin:
— Mutta kun ei ollut sinuakaan, niin ei siitä tullut mitään.

Hämillään voihkaa Sohvi:

— Voi kun minä unohdin!

Sillä aikaa oli Mikko alkanut kiirehtiä ja voittanut jo pitkän välimatkan.

Kanteleinen kuiski:

— Oliko se minun syyni?

Tyttö ei vastannut, voihkasi vain. Mutta itselleen jo puoliksi anteeksiantaen katsoi toista silmiin siinä kun he pysähtyivät hyvästelemään.

— — —

Kun Sohvi tuli tupaan havaitsi hän kohta, että isä oli laittanut puurovesipannun takalle riutuvan

ristivalkean raunioille. Vesi kiehua porisi. Tytär loi vakoilevan silmäyksen isään, joka pöytätuolilla istuen, poskia kämmeniin nojaten tuprutteli. Luuli havaitsevansa, ettei vaari ollut yrmytuulella. Se riehautti täyteen loimuun hänen loistavan mielialansa, joka purkausi iloiseen huudahdukseen:

— Onpa isäkulta pannut puuroveden kiehu-
maan!

Sohvi heitteli päältään vaatteita. Ukko sylkäsi:

— Tphy!

Sohvi loi vielä vakoilevan katseen. Olisi ollut parempi jos ukko olisi puhunut. Oli ollut aina parempi silloin kun hän oli puhunut, kuin silloin kun hän ei puhunut. Varsinkin kun sylki...

— Joko nyt saatiin kyllikseen? virkkoi vihdoin.

— Ei toki, isäkulta. Siellä olis nyt vaikka koko yön!

Sohvi säpsähti itsekin riemuaan.

Vaari vaihtoi toisen polven, käänsi mällin toiseen poskeen, aikoi laskea uudelleen poskipäät kämmenten varaan. Mutta joku levottomuutta herättävä ajatus teki pahaa...

Ryhtyessään keittämään katsoi tytär taas tarkemmin, että mitä se isä ähkyy? Isän raskasmielisyys oli nyt jo niin silmäänpistävä, että Sohvin täytyi kysyä:

— Mikä teidän on, isä?

Vaari nousi ja kävi yli lattian ovelle päin.

— Mitäs sinä siitä...

Meni ulos.

Äänessä oli katkeruuden ja samalla sovittavan alistumisen surullinen vivahdus.

Tytär alkoi ymmärtää. Hänen rinnassaan nousi hellä, lämmin tunnelma, joka hyökkäsi sitä äskeitä iloa vastaan. Siitä syntyi kumma taistelu . .

Kun vaari palasi ulkoa, tapasi hän tyttärensä ääneen itkemästä.

Vanhuksen mieli meni hyväksi, mutta hän ei sanonut sitä.

XIV.

Saatuuan suhteensa Sohvin kanssa selväksi, tuntui Kanteleisesta kauan aikaa siltä, kuin millään muulla asialla ei olisikaan niin suurta väliä. Hän ajatteli enimmäkseen Sohvia ja itseään, rakkautaan, tulevaa kodin järjestelyä ja muita siihen kuuluvia asioita. Joskus itseltään kysyi: onko tämä luonnollista? Ja joku aivan viivyttelemättä aina vastasi, että se on luonnollista. Kylä näytti käyvän myöskin yhä itsepintaisemmaksi ja ihmiset itsekäämmiksi. Hänelle asetettiin kaikellaisia velvollisuuksia, mutta kukaan ei ajatellutkaan edes suurkiitosta.

Eikä hän siitäkään.. mutta täytyi ruveta aikaansa käyttämään oikein.

Oikein! ajatteli hän. Se on oikea sana. Hänelle tulee nyt perhe. Pitää ruveta ajattelemaan ja tekemään työtä sen hyväksi. Pitää lakata tuhlaamasta aikaa, pitää ruveta käyttämään sitä oikein, s. o. omaksi hyödykseen.

Tästä teki mieli jo silloin tällöin haastellakin, erityisesti sellaisten kanssa, jotka eivät olleet kos-

kaan olleet mukana yhteistyössä maailmanparannuspuuhissa. Kanteleisesta tuntui ikään kuin ne olisivat paremmin kyenneet ymmärtämään tätä hänen nykyistä sieluntilaansa, kuin entiset toverit. Eikä hän siinä pettynytäkään. Kaikki sellaiset hyväksyivät hänen menettelynsä. Varsinkin kansakoulujohtokunnan esimiestä lähemmäksi tunki tällä uudella elämänkäsitksellään pääsevänsä.

Mutta kun ensi puuskaus oli mennyt ohi, avautui mieli usein entisille elämänparannushaaveille. Eikä voinut välttää sitä, että joskus heräsi oman tunnon tuskan tapainen mieliala. Silloin tarvitsi jotain todistuksia ja tukea voidakseen puolustaa nykyisyyttään. Aivan kuin kohtalon sallimana esiintyikin eräitä ikäviä kokemuksia nuorison piirissä.

Olihan hänellä nuorten luottamus, niitä poikkeuksia lukematta. Mutta juuri ne poikkeukset pyrkivät nyt asustamaan mielessä. Jostain syystä näytti näet, kuin poikkeusten lukumäärä olisi kasvanut.

Nuorista monet, ihmisluonteen omituisen kierouden vaikutuksesta, olivat alkaneet takana päin pilkallisesti nälväillä Kanteleista, ilman että sillä oli vakavampaa tarkoitusta ja huolimatta siitä, että he häntä kunnioittivatkin. Tämän kanssa rinnan nousi toisissa nuorissa, joilla ei ollut taipumusta nälväilemiseen, halu näyttää kaikkialla kuinka tuttuja he ovat opettajan kanssa. Nämä tuttavuuden osoitukset menivät toisinaan poikamaisuuksiin, jotka nyt alkoivat pistää Kanteleista vihaksi.

Hän oli jo ennen kokenut kaikkea tätä, mutta sitä vastoin että olisi loukkaantunut oli hän monasti tuntenut siitä tyydytystä ja iloa, koska käsitti kaikki vain poikain ystävyysten ja vilpittömyyden merkeiksi. Se oli hänen mielestään jonkunlainen saavutettu voitto. Ennen oli kouluaikana kotikylillä syvästi kärsinyt, kun entiset paimentoverit siellä olivat alkaneet vieroa. Tästä oli hän saanut syvän vihan säätyrajoitusta vastaan, koska havaitsi siinä ilmenevän sellaisen alkua.

Mutta nyt, tässä nykyisessä mielentilassa, kaikki tällainen tuttavuus pyrki loukkaamaan. Siinä oli hänen mielestään aina liiaksi velvoittava luonne. Se johdonmukaisesti ikään kuin oikeutti ajattelemaan, että tuon entisen leikkimisen, elämällä kaikenlaisten poikaviikarien kera, sen pitäisi nyt loppua.

Mielessä oli vielä eräs epäily, joka tuki tätä: jos ne alkavat kohdella Sohvia myöhemminkin, heidän naimisiin mentyään, entisellä toveruudella, sitä ei hän sietäisi. Tämä ajatus kasvoi sieltä muiden seasta toisia ylemmäksi. Sitä piti hän niin luonnollisena ja oikeutettuna, että aluksi ei noussut edes mitään vastustavia epäilyksiä. Sohvi oli heidän joukostaan ja nousi nyt ylemmäksi.. Ylemmäksikö? pysähtyi hän ajattelemaan. Ylemmäksi! jatkui, ja jonkunlainen omanarvon tunnon raju ponnistus tuntui sydänalassa. Hän pelkäsi, ettei niillä ole älyä antaa Sohville hänen uutta arvoaan, mutta siihen hän ne pakottaisi nousemalla itse naimisiin mentyään hänelle virkansa

ja oppinsa perusteella kuuluvaan yhteiskunnalliseen arvoasemaan . . .

— — —

Tätä kesti muutamia aikoja. Sittemmin alkoi sisässä nousta joku, joka rupesi näitä ajatuksia arvostelemaan. Ensin se väitti, ettei poikain tavallisuudessa ole ollenkaan mitään pahaa, päin vastoin se on heikäläisen vilpittömän ja ennakkolottoman toveruuden merkki. Ne tuntevat ylpeyttä siitä, että ovat niin lähellä opettajaa, koulunkäynnystä, sivistynyttä miestä, herraa. Se on arvonta. Joskin tämä pukeutuu toisinaan omituisiin, joskus ehkä rivoihinkin muotoihin, on sillä hyvin arvokas sisältö . . . Tämänkö hän nyt heittäisi? Ruvettuaan pääsemään nuorta väkeä lähelle, nytkö mies jo alkaisi heitä inhota, kaikota kauemmaksi? Herrain puolelle! ilkkui itselleen.

Kanteleinen pyrki hermostumaan. Mikä minun on? kyseli hän itseltään kuin kipeä.

Samalla aikaa kuin rakkaus tuotti täyteläistä iloa, vainusi tämä uusi ristiriita joka käänteessä.

— Onko minusta tulemassa hullu vai herra? kyseli hän tuskastuneena itseltään. Mistä ennen iloitsin, sen olemassaololla minä nyt mieltäni kiusaan!

Hän alkoi tutkia syitä omiensa ja poikien mieltilojen ristiriitaisuuksiin. Mistä se johtuu, että tänään innostuu tähän, viikon päästä sen hylkää ja innostuu päinvastaiseen? Mistä se johtuu, että ihmiset osoittavat toisessa tapauksessa suurta arvonta sille, jolle toisessa tapauksessa nauretaan?

Tuskin oli hänelle selvinnyt jälkimäinen kysymys, kun jo piskahti mieleen:

— Silloin kun minä, juuri minä, alan puhella toisen ihmisen kanssa poissaolevasta henkilöstä, silloin sielussani lähtee liikkeelle, alkaa toimia kummallisia, vieraita voimia. Ne ikään kuin erittelevät puheenaolevan ihmisen, kääntävät päin joko hänen naurettavan, ylenkatsotavan tahi vihattavan puolensa. Minä joudun aina, ainakin jossain määrin, tämän merkillisen vaikutuksen valtaan. Myöskin puhetoverini käy samoin. Poissaolevasta, oli se ystävä tahi muu, mutta varsinkin ystävästä puhumme paljon sellaista, jota ei ikänä hänen läsnäollessaan puhuttaisi..

Tämä kysymysten sarja oli jo ennenkin mielessä vilahdellut, mutta se oli pysytellyt etäämmällä. Se ei ollut häirinnyt, vaikka olikin puhuttu poissaolevista ystäväistä ja hedelmöitetty seuraelämää mielihyvätunteella, mikä johtui siitä, kun saatiin valittaa ja tutkia poissaolevan heikkouksia ja antaa niille joko surkuttelua tai naurua aiheuttavia lisävivahduksia. Joskus oli se aivan kuin hymyten ohimennessään nyhjässyt omaatuntoa, mutta sitte taas aivan kuin kehottavasti silmää iskien päätä nyökyttänyt. Nyt alkoi kysymys koko laajuudessaan siirtyä etualalle. Ollessaan ihmisten seurassa teki hän tarkkoja havaintoja. Keksi, että ihmisten virheiden, todellisten tahi oletettujen, käsitteleminen ja huomaaminen ihmeteltävällä tavalla kiihotti melkein kaikkia ihmisiä, joiden kanssa

joutui tekemisiin. Tämä huomio oli siksi erittäin yllättävä, kun ei ollut ennen juuri ensinkään tullut asiaan huomiotaan kiinnittäneeksi. Kaikkiolla oli parhaavalla puheella mielihyvätunnetta synnyttävä voima. Toinenkin omituisuus kiinnitti mieltä: keskustelijat pääsivät aivan kuin toisiaan lähemmäksi, aivan kuin heidän ystävyytensä olisi vahvasti hyötynyt ja kasvanut siitä että poissaolevaa parjattiin.

Mikäs tämän oikein tekee? johtui hän kysymään itseltään. Onko ihminen yleensä niin ilkeä, että hän tuntee mielihyvää toisen ihmisen parjauksesta ja todellisestakin lankeemuksesta? Vai aiheutuuko nautinnontapainen tunne siitä, että sillä hetkellä luulee löytäneensä ihmissuvun yleisen mätäpesän ja tuntee vilpitöntä parantamis halua?

Mutta miksi »minä» olen silloin syyllisyydentuntoineni vain arvostelijan asemassa?

... Kenties huomioidenteko toisessa ihmisessä on sittenkin alkeellinen, johtava askel tekemään havaintoja itsessään? Ehkä tuo kummallisesti kiihottava, luontoperäinen nautinnontunne ei sittenkään ole vain ilkeä, vain paheen synnyttämä kasvannainen, vaan jumalainen lahja, jota meidän nykyisellä kehitysteellamme vielä käytetään erehdyksessä aivan väärin?.. Vast'edes, kun ehditään korkeampaan aikakauteen, voi juuri tästä risti-riidasta kehittyä eräänlainen surun ja ilon yhteensovitus.. Siinä toisella puolen seisoi ihminen omien silmiensä edessä aineskasana, raakaleena,

jolla ei ole mitään kerskattavaa Jumalan edessä? Nöyrä alamaisuudentunne pakottaisi etsimään ystäviä, taistelutovereita, matkakumppaneja kaikista ihmisistä, joitten kanssa ikinä sattuisi kosketuksiin..

Mutta jo silloin ihminen minässään tuntisi oman voimansa ja siitä pursuvana, ikään kuin yllyttävänä, pakottavana, kannustavana suuren luomiskutsumuksensa: »M i n u n» on tästä luomisen raaka-aineesta tehtävä Jumalan kuvaa tavoitteleva ihminen. Sitä Jumalan tahdon kaltaisuutta tavoitteleva, mikä nyt jo parhailla hetkilläni sielussani säteilee, mutta heti langetessani taasen häipyä hämärän verhoon..

Tätä ajatellessaan pilkkoi Kanteleinen puita. Hänen sielussaan säteili kirkastunut kuva ihmisen päämäärästä. Ja kun sen rinnalla katseli äskeistä itseään kokoilemassa puuta-heinää allensa voidakseen kohota itsekkäässä rakkaudenhuumauksessa Sohvin kera muiden yläpuolelle, hävetti häntä.

.. Onko Jumala minut nähnyt tässä tilassa? ajatteli hän vavahtaen hävyntunnonssa.

— On! kuului sisässä joku sanovan. Kanteleinen häpesi yhä syvemmin. Hänellä ei ollut usein tapana rukoilla. Mutta kun sieluntuska nousi joskus huippuja kohti, silloin tuli se pakoksi. Nytkin pysähtyi saha, kädet kävivät ristiin, kohosivat taivasta kohti, ja sielusta kohosi syvän katumuksen ja häpeän-tunteen pakottamana äänetön rukous..

Ja aivan kuin hänen itsensä sitä huomaamatta virtasi syvä voimantunto ja elämänilo mieleen. Taas veti elämänvirta koko voimallaan ihmismereen, taiste-

luihin, toverielämään niiden kera, joille ei kukaan elämää opeta, jotka keräävät käsityksiä, tottumuksia ja ihanteita matkan varrelta, mitä milloinkin sattuu, mikä milloinkin miellyttää, ilman tarkoitusta, kaikki sattuman varassa . .

Taas tuntui syvästi siltä, kuin vain siellä olisi hänelle luvallista elää, kuin vain siellä olisi arvokasta, syvää elämää . . kuin vain siellä voisi ikävöivän mielikuvituksen silmien eteen joskus vilahdukselta avautua ihmiselämän kirkastettuja päämääriä . . .

— Sillä kas, virkkoi hän, ne ovat usein niin lähellä, me elämme päämääriemme keskellä aivan usein, mutta harhaan johtavat mielikuvat vievät ikävöintimme sieltä pois!

Elias, joka oli järjestäjänä, tuli hyppien ja laulaen puuvajaan. Säpsähti lauluun, kun tapasi opettajan mietteissään nojaamasta saharenkkuun. Kanteleinen hymähti ja alotti uudelleen sahauksen, yhtyen siinä silmänräpäyksessä hänelle tavattomalla iloisella hilpeydellä Eliaksen lauluun. Aivan kuin opettajan mieliala olisi tarttunut poikaan, voitti tämäkin häminsä heti ja kävi jatkamaan laulua. Ensin ääni arkuudesta vavahteli, mutta kohta se alkoi asettua tottelemaan. Ja puuvajassa kajahteli:

»Ihminen minne, minnekkä hän,
Ihminen minne, minnekkä hän,
Minnekkä rientää ihmisen henki. Tiedätkö sen?»

XV.

— Poikasissa alkaa herätä arvosteluvaistoja, virkahti Kanteleinen, kun eräänä kesäiltana istuivat Sepän Kustaan kanssa koulun puutarhassa nojaten selkiään suuriin koivuihin. — Eivät ne sillä mitään erittäin pahaa tarkoita, vaikka ne nälvivät. Eihän koiranpenikkakaan tarkoita pahaa, kun se kasvaville hampailleen etsii leikitellen purema-aihetta.

Hän nauroi iloisen vallattomasti, niin että valkeat hampaat välkkyivät tummaksi päivettyneestä naamasta ja auringonpaahattamat paljaat hartiat nykyivät.

Kustaa katseli kysyvästi Kanteleista. Hän ei oikein ymmärtänyt tätä luonnetta. Mutta yht'äkkiä vilahti mielessä: onhan hänellä itsellä hyvätuloinen virka ja .. oma tyttö tiedossa. Hätäkö on miehen nauraa! Ei tarvitse huolia mistään, kun tietää että kyläkunta kuitenkin pitää hänestä .. Se on tuokin vain yhtä lajia kopeutta ..

Kustaan mielestä oli tämä selviö. Mutta se ei rahtuakaan rauhoittanut häntä hänen oman elämänskysymyksensä suhteen, joka viime aikoina oli alka-

nut käydä ylivoimaiseksi. Oikeastaan hän oli tänä iltana tullutkin puhelemaan siitä.

Kustaa oli saanut äskettäin eräältä kiertävältä teatteriseurueelta kutsun tulla heidän mukaansa ke-sällä koenäyttelijäksi. Hän olisi ollut valmis heti lähtemään, mutta vanhemmat olivat vahvasti vas-taan. Heillä oli pienenpuoleinen talo, jonka maita isä viljeli sepäntoimensa ohella. Kun isä oli kesät talvet pajassa, oli maanviljelystöiden suoritus enim-mäkseen Kustaan, emännän ja parin nuoremman siskon varassa. Nuorempi veli oli vielä niin pieni, ettei kelvannut kuin vaivoin paimeneksi.

Kustaata oli jo pari, kolme vuotta, siitä asti kun isä hankki maatalon ja hän tuli enempi työs-kentelemään sen asumisessa, aina hiljaisesti kiusan-nut se ajatus, että hänen täytyy tehdä työtä aivan muiden ihmisten hyväksi. Eikä siinä kyllä. Pahem-min vielä vaivasi se ajatus, että hänen täytyy uhrata aikansa joutavaan tonkimiseen, sellaiseen, jota voi-vat tehdä kaikellaiset tusinaihmisetkin, vieläpä sel-laisetkin joita menee kolmetoista tusinaan, mutta sillä aikaa hänen taiteelliset lahjansa menevät hukkaan.

Sepän Kustaa uskoi taiteelliseen elämänkutsu-mukseensa paljoa varmemmin kuin Jumalaan. Hänen taiteelliset lahjansahan olivat tosiasia. Lukemat-tomat asianymmärtäjain kehumiset ja katselijain kättentaputukset näytäntöjen jälkeen olivat ulko-naisena, puolueettomana todistuksena hänen omalle tietoisuudelleen, joka olisi ollut selvä ilman todis-tuksiakin.

Mutta silloinpa hänen kova kohtalonsa punoikin taas ansan: hänen isänsä pitikin hankkia maata juuri silloin kun hänen olisi pitänyt noudattaa omaa kutsustaaan!

Usein, kun hän asteli pellolla äkeen jälessä tahi tiellä lantakuorman keralla, hautui mielessä draamanaihe. Siinä oli päähenkilönä suuri taiteilijakyky, joka vain odotti tilaisuutta hurmatakseen maailman mestaruudellaan. Mutta hän oli kahleilla kytkettynä lantakuormaan, kuin Prometheus kallioon. Kytkemisen oli toimittanut taiteilijakyvyn oma isä, omin tekemin kahlein, sillä isä oli seppä. Isä, joka ei ollenkaan tajunnut pojan lahjoja, piti tätä vain laiskana. Sen vuoksi kytki hän pojan kahleilla maatöihinsä, pitääkseen hänet ilmaiseksi orjanaan raatamassa leipää ja särvintä yhä lisääntyvälle sisar- ja veliparvelle. Loppukohtauksessa piti esiintymän erään kuuluisan teatterinjohtajan, joka jostain on saanut vihiä orjuudenkahleissa oljentelevasta nerosta. Hän tulee, katkoo tulisessa suuttumuksessa kahleet. Loppukohtaus oli ajateltu hyvin suureksi.

Tämä aihe oli tuottanut hänelle kärsimystensä keskellä monta ylvästä, sisäisesti nautintorikasta hetkeä. —

Tässä hän oli äsken tehnyt Kanteleiselle selkoa aikeestaan liittyä kiertävään turneeseen vaikkapa ilman isän lupaa. Kanteleinen oli sitä vastustanut. Puhelut olivat, varsinkin Kustaan puolelta, saaneet jo silloin tällöin särmikkäitä vivahduksia.

— Mutta minkä järjen nimessä sinä vastustat sitä,

että minä saisin etsiä itselleni lahjojeni ja taipumusteni mukaista tehtävää? kysyi Kustaa tiukasti.

Kanteleinen hieman viivytteli vastaustaan.

— Sen vuoksi, sanoi, että taiteelliset taipumuksesi tuskin riittävät tekemään sinusta edes huomattua näyttelijää.

— Sitä en minä ole ajatellutkaan . .

— Oletpa!

Kustaa säpsähti ja katsahti satutettuna Kanteleisen silmiin.

Kanteleinen pureksi hampaissaan heinänkortta, silmäkulmat olivat arvostelevissa kurtuissa. Alkoi sanoa:

— Tulla jäseneksi kiertäviin teatteriseurueisiin ei ole minusta — mutta vain minusta, huomaa se — mikään kadehdittava elämänura. En sano, ettei niissä voisi olla kelpo ihmisiä, jopa nerojakin. Mutta kun tyhjäntoimittajia on enimmin, tekee heidän seuransa kelpo ihmisistä ja neroistakin usein kaltaisiaan.

Kustaa näytti painavasti harkitsevan. Virkkoi vähän ajan kuluttua:

— Mutta . . tästä voisi saada sellaisen käsityksen, että kiertäminen, varsinkin maaseudulla, kasvattaa teatteriseurueissa tyhjäntoimittajia. Sitä vastoin suurissa, seisovissa kaupunkiteattereissa nämä vaarat voitaisiin välttää. Kuitenkin olet itse monta kertaa sanonut, että kaupunkilaisteattereissa, nimenomaan suurissa teattereissa, ei taide voi lähestyä kansaa, varsinkaan maalaiskansaa . . Että taide niissä

pääkaupunkilaistuu, ulkomaalaistuu, lakkaa kansaa ymmärtämästä, elää vain rahamaailmaa ja porvari-elämän mielitekoja varten . .

— Niin! Mutta millä tavoin esimerkiksi sinä nyt korjaisit tätä asiaa? Sinä lähdet peltoa, äestä, lantakuormaa, isää, äitiä ja siskojasi pakoon, saadaksesi n ä y t e l l ä . Mitä sinä näyttelet? Itseäsi, veljeni! Neroasi, josta olet tehnyt itsellesi salaisen epäjumalan, jota ainoata sinä palvelet. Saadaksesi oikein mielinmäärin palvella tätä epäjumalaasi, lähdet pakoon maalta, siskoryhmäsi keskuudesta, isäsi kodista . . .

Sanoppa nyt: mitä sinä tällaisena, niin sanoakseni elämänpakolaisena tulet meille täällä kotikylässä ja ihmiskunnalle siellä maailmalla opettamaan?

Kustaan suu meni hymyyn. Oli vaikea tietää, oliko kasvoille asettunut ilme pilkallinen vaiko nostunut. Hän ei vielä vastannut, kun Kanteleinen jo jatkoi:

— Niin kauan kuin pysyt kotonasi, tärkeässä työssäsi, kotonasi, jossa olemiseen on tilaisuutta, jopa pakottavia syitä, ja näyttelet kotikylän seurahuoneella, tuotat sinä lahjoillasi koko kyläkunnalle taiteellista nautintoa ja iloa. Me tyydymme sinun taiteeseesi! Mutta me emme katsele sinun esityksiäsi näyttelijän esityksinä, vaan lahjakkaan, hyvän ystävämme, Sepän Kustaan, joka seurahuoneemme näyttämöllä esittää elämänsä suurta ikävää . . .

Mutta kun sinä tulet takaisin k i e r t ä v ä n ä n ä y t t e l i j ä n ä , silloin me katselemme täälläkin

vain itseänsä näyttelvää näyttelijää, joka tavoittelee taituruutta ansaitakseen ihmisten kiitosta, tai rahaa, ostaakseen elämäniloja sisällisesti tyhjän elämänsä iloittamiseksi.

Kanteleisen äänessä oli jo hermostunut sävy. Kustaa yhä vaikenä, mutta hymy huulilla oli vaihtunut hermostuneisuuden merkkeihin. Ääni värähti suuttumuksesta, kun hän sanoi:

— Sitä kelpaa puhua sellaisen miehen, jolla on itsellä hyvä virka, hyvät tulot, ja . . . Mutta ne sellaiset eivät voi ottaa huomionsa meikäläisen asemaa, ei parhaakaan . . . Ja siksi sitä voi puhua noinkin.

— Sano vielä: ja eläke tiedossa, ja kysy: miksi et sinä saisi käyttää omaksi eduksesi lahjojasi ja taipumuksiasi samoin kuin minäkin.

— No niinkin! Ja miksi et sinä jäänyt kotiisi maanviljelijäksi, vaan lähdit seminaariin?

— Aivan oikein! Vastaan suoraan: sinusta en usko tulevan suurta taitelijaa, ja ala-asteille jääminen tällä alalla on raskas elämänkohtalo. Tämän pitäisi riittää sinulle selvittämään jo kaikki. Mutta vastaan kysymyksiisi: Minä lähdin kotitorpastani sen vuoksi, että meitä oli 5 veljestä. Torppa tulee muutamana vuoden kuluttua taloon. Minua ei siinä pidättänyt mikään. Menin seminaariin, kun minulle tarjottiin koulurahat. Tulin tänne opettajaksi, kun kutsuttiin. Tämän kaiken pitäisi oleman yksinkertaista, selvää ja puolustettavaa, jota sinun asiiasi ei ole. Tähän lisäksi sanon vielä: maata en ole jättänyt. Siihen vetää minua veri!

Kanteleisen silmät iskivät tulta:

— Minä menen maan luokse takaisin, kunhan tässä ehdin . . Saat nähdä.

Vähän aikaa olivat kumpainenkin vaiti. Vihdoin Kustaa sanoi hiljaa:

— Minä vihaan maatyötä ja . . maata.

Kanteleinen hypisteli kädessään koivunlehvää ja katsoi tarkkaavaisesti Kustaata silmiin. Heittäen pois kaiken äskeisen uhman, kysyi hän alakuloisella äänellä:

— Mutta mistä se johtuu?

Kustaan mieli kuohahteli yhä, kun vastasi:

— Siitä, että minusta on tehty maatyön orja.

— Maatyön orja . .

— **M a a t y ö n o r j a!** Luuletko että minun isäni haluaisi pitää minua maatyössä ihanteen vuoksi päivääkään, ellei minun orjatyöni hedelmä häntä rikastuttaisi?

He katselivat kauan toisiaan silmästä silmään puhumatta mitään.

Kanteleisen mielessä askaroi taas kysymys: mikä tämän kylän on? Nuoren Varamäen vastaus muistui mieleen, mutta sillä ei tuntunut olevan tässä tapauksessa mitään arvoa. Tässä ei ollut kysymys köyhyydestä, vaan elämästä, elämän mahdollisuudesta. Sellaisen elämän, joka ei riipu ainoastaan leivästä, vaan enempi ajatuksista, keskinäisestä toistensa ymmärtämisestä, sellaisesta joka synnyttäisi suuria, elähyttäviä, elämää hedelmöittäviä ajatuksia . . .

Hyvästellessä tarttui hän lämpimästi Kustaan käteen ja sanoi:

— No, sinä taidat lähteä?

— En tiedä.

— Tee minun puolestani niin kuin parhaaksi näet. Ystäviähän olemme silti.

— Varmasti, vakuutti Kustaa puristaessaan Kantaleisen kättä.

XVI.

Kesä kului niin ja näin, aivan niin kuin kuluu kesä, kun ei ole varsinaista tehtävää ja kaikki siirtyy tulevaisuuteen. Ensin keväänä oli Kanteleinen jonkun verran raivannut koulun ketoutunutta puutarhamaata, kylvänyt siihen perunoita, punajuuria, lanttuja j. n. e. Sitten oli hän käynyt yleisessä kansakoulukokouksessa ja eräillä laulujuhilla. Palannut kotiin hyvin väsyneenä. Yritti sen jälkeen saada toimeen nuorisoseuran kesäjuhlan ja saikin. Mutta kyllä siinä oli ponnistusta. Seuratoiminnan parikuukautinen loma oli vaikuttanut kovin uuvuttavasti. Kun juhla oli juhlittu, päätettiin antaa seuran levähtää syksyyn asti ja alottaa silloin taas uudestaan.

Tämä lepo ei Kanteleista tehnyt levolliseksi. Näytti yleensä siltä kuin seuraan olisi nyt joku näkymätön vainooja hiipinyt, sillä sen voimia heikennettiin yhtä myötään. Erkin Sameli meni Amerikkaan. Se koski sekä Kanteleiseen että seuraan. Vaikka ei Sameli ollutkaan mikään korvaamaton nero seuran elämään nähden, vaikutti hänen lähtönsä

Kanteleiseen masentavasti. Olihan Sameli kuitenkin aina ollut vilpitiön ja vakaa.

.. Miksi hän lähti? kyseli ja tutki Kanteleinen itseltään.

Sameli oli varakkaana pidetyn talon ainoa miehen tehtäviin kykenevä poika. Kotiin jäi ainoastaan lapsia ja kaksi täysikasvuista sisarta, joista toinen sairaaloinen. Äiti oli myöskin kitulias, hittelä, läpikuultava ihminen. Isä kyllä parhaillaan oleva hyvä työmies.

— Minkä tähden? kysyi Kanteleinen lämpimästi, kun Sameli tuli hänelle hyvästiä sanomaan. Matkaan lähtevä painoi päänsä alas, ei katsonut silmiin kun vastasi:

— Niitä on aina syitä.

Haastattelija ei udellut. Sameli lähti selittämättä sen enempää.

Mutta Kanteleiselle jäi tästä kohtauksesta omituinen vastenmielisyyden tunne. Vanhain toverusten suhteeseen oli jäänyt himmeä kohta, umpikuljuinen paikka, jonka läpi ei nähnyt. Samelin syyt eivät saattaneet olla aivan selvät. Hänen lähdössään täytyi olla jotain järjetöntä tahi kivuliasta.

Kun oli kulunut muutama päivä lähdestä, kävi Kanteleinen Erkkilässä haastattamassa vanhempia, jotka luuli tapaavansa surun murtamina ja pojan tekoa ankarasti tuomitsevana.

Isäntä oli vilkasluontoisempi kuin poika, joka oli tullut enempi äitiinsä, perinyt osan tämän salamyhkäisyydestä. Erkkilä oli hyvin mielissään, kun

opettaja tuli. Rupesi juttelemaan hyvin avomieli-
sesti pojan lähdestä, kun tiesi hänen ja opettajan
olleen läheisiä ystäviä.

Riitaa ei heillä ollut Samelin kanssa ollut koskaan.
Hänen mielestään heidän talossaan olisi ollut ruokaa
ja työtä, kun olisi vain viitsinyt tehdä.

— Mutta se laiskaantui siellä nuorisoseurass',
selitti isäntä, suu touhuavassa hymyssä ja aivan kuin
ei olisi siitä niin suuria välittänytkään. — Sehän on
luonnollista, näytti mies ajattelevan, kun ne sivisty-
vät, silloin nämä arkityönhalut niiltä menevät..

— Se ei ajatellut enää muuta kuin painimista,
sen jälkeen kun voitti nekin isot väkevät siellä pitä-
jällä ja pääsi koko pitäjän mestariksi.

Isäntä ja opettaja istuivat kamarissa vastakkai-
sissa pöydänpäissä. Siellä pauhasi karpäsmiljoona
aivan kuin mylvivä härkä ja haisi pitkiä vuosikausia
nurkissa lahonnut lika.

Kertoja hymyili:

— Sitä se ajatteli ja harjoitti.. Ja siellähän
ne Amerikass' ansaitsevat ne väkevät painijat oikein
jumalattomasti...

— Niin, sekaantui syrjästä kivuliaalla äänellä
äiti, — kun se meinas, jotta ne hänen lahjansa ovat
siihen painimiseen.. kuinka sitte lie?

Kanteleinen luuli keksineensä syyn Samelin
todelliseen lähtöön. Sitä selitti vielä enempi silmäys
talon tupaan, tarhapihaan, kartanolle yleensä. Siellä
oli kaikkialla niin tavattoman likaista, ettei Sameliin
kohdistuva syytteleminen tahtonut enää mitenkään

pitää ryhtiään. Päinvastoin alkoi pilkistää hieman valoa Samelin viimeaikaiseen, kasvaneeseen umpi-mielisyyteen. Poika lienee jo kauan kärsinyt tästä liasta ja lopuksi löytänyt pakotien Amerikkaan.

— Kyllä sillä saakurilla on hyvä voima, sillä meidän Samelilla, kehui edelleen isä, ikään kuin muistellen. Olihan hän ollut monasti katsomassa painia, vaikka muuten ei juuri missään kokouksissa käynyt.

— Jos sattuu, niin kyllä se siellä rahoja tienaa, kuvaili edelleen, opettajaa silmiin katsoen, aivan kuin lohduttaen.

— Noo, niin se sanoi, että ei suinkaan hän siellä tähän oikoiseen työhön rupea, auttoi äiti tunnelmaa, valittavalla äänellään jatkaen miehensä ajatusta.

Isä paransi edelleen:

— Tässäkin on näitä lapsia. Jos onnestaisi nyt tämän vanhimman ansaita muutama tuhat talon-lunastusta varten, niin . .

Kanteleinen tuijotti tätä äitiä kipeisiin silmiin. Hänestä tuntui siltä, kuin sieltä olisi tirkistellyt Jokirannan kyläkuntahenetär avuton ja vapautusta rukoillen.

XVII.

Kerran tuli Mikkosen isäntä opettajan puheille. Tämä oli harvinainen vieras. Hän muutenkin ani harvoin liikkui kodin ulkopuolella muualla kuin kirkossa ja puodissa. Talohan oli hieman syrjässä kylän keskuksesta.

Mikkonen ajoi polkupyörällä. Onneksi sattui tapamaan opettajan kotoa. Näytti olevan aluksi hieman hämillään, kun ei tietänyt oikein kuinka asiansa alottaisi. Pääsi vihdoinkin sopivasti puheen alkuun. Kehui tulleensa puhumaan Niilosta, pojastaan, se kun aikoi teollisuuskouluun ja sitä tietä rakennusmestariksi. Hän ei tahtois mitenkään estää muuten, mutta kun heillä olis niin hyvä talo, josta kyllä sais elinkeinonsa, kun vain olis riittävästi työvoimaa. Tähän saakka on hän pannut voimansa etupäässä karjatalouteen, emäntä samoin. Ja kaikki on mennyt hyvin. Nyt oli hän suunnitellut uutisviljelyksiä, osittain laajanpuoleisiakin. Oli pitänyt silmällä siinä pojankin miehistymistä. Mutta silloin tuleeekin tämä poika ja sanoo, että hän aikoo rakennusmestarikou-

luun. Se särkee hänen suunnitelmansa, koko hänen elämänsä. Ja häntä suututtaa niin että . .

Heillä on kyllä nuorempia poikia, mutta kestää vielä monta vuotta ennen kuin niistä tulee apua. Pahin on kuitenkin se, jos joutuu niistäkin turhaan odottamaan . . jos tulee niillekin sama mieli kuin tällekin, niin mitäs turvaa isä voi niihin panna? Eihän niiden tulevaisuudesta mitään tiedä eikä osaa niitä varten mitään maan asumisia suunnitella. Tämä tekee hänet niin toivottomaksi. Juuri kun hän nyt on alkanut päästä asumisessaan hieman alkuun, tulee tämä vanhin poika ja lyö maahan kaikki. Jos saisikin kelvollista palkkatyöväkeä, voisi vielä onnensa nojaan koettaa, mutta sitä ei saa. Kaikkihan ne nyt lähtevät ja menevät, mikä minnekin, mutta pois vain Jokirannalta . . onnensa koettamaan, muka . .

Sitte tulevat takaisin ne, joille maailmanrannantie nousee pystyyn . . Tulevat rampoina ja rujoina, elätä sitte vain, kotimaa ja kotikylä . . Silloin on siivet laukussa ja Jokirannan leipä hyvää purra . .

Mikkosen puhe sai kiihtyessään katkeruuden sävyn, jota ei siinä alussa sellaisenaan huomannut. Saattoi havaita, että kauan hautuneet ajatukset vuosivat, kun niille kerran vapaus suotiin, vuosivat vuolaampina kuin kenties asianomainen oli ajatellutkaan.

Hän oli pitkä ja hoikka mies, joitakuuta vuosia päälle neljäkymmenen. Tukka ja parta olivat hoitamattomat, joten mies näytti huomattavasti villiltä. Huuliparran ja korvahiukset oli auringonpaahde

valaissut miltei lumivalkeiksi. Kasvot tummanruskeat, ahavoittuneet, työn leimaamat. Mustat silmät, jotka rauhan aikana tekivät uneksivan, haa-veilevan vaikutuksen, paloivat sisäisen sodan aikana rauhattomasti. Yhteenpuristuneet huulet ja väkevä leuka vaikuttivat uhkaavasti.

Miehellä oli ilmeisesti sydänsuru.

Hän heilutti jalkaa toisen polven päällä, nojasi poskea kämmenpäähän ja tuijotteli.

Kanteleinen oli kaiken aikaa kuunnellut. Ei vielä-
kään hän ollut täysin selvillä siitä, mihin Mikkonen
tahtoi tulla.

Yht'äkkiä virkkoi mies taas:

— Siellä se poika sen sai päähänsä, kun niitä
seurahuoneen penkkejä tehtiin.

Äänessä oli tällä kertaa ärsyttävä sävy. Sil-
mäin tuikea, säkenöivä tuijotus suuntautui tuomit-
sevana opettajaan.

Kanteleinen hieman säpsähti.

— Kuinka? kysyi hän, saadakseen selville, tar-
koitettiinko todellakin häntä syyttää.

— Niin, siellä se sen sai päähänsä!

Mikkonen puhui jo huutavalla äänellä, jossa
nyt olivat kaikki syytteen vivahdukset.

Kanteleinen ei suuttunut. Hän otaksui kohta,
että tässä on joku väärinkäsitys. Niin alkoi hän
asiallisesti puolustautua. Oli tarkoitettu nuorison
ja kylän parasta. Oli annettu niille hieman käsityö-
opetusta samalla kun . . ja eihän sen pitäisi olla maan-
viljelijälle vahingoksi?

— Vahingoksi se on! kirkui Mikkonen, vaihtaen polvea ja iskien sotaiset silmänsä opettajaan. — Ammattimaanviljelijälle on vahingoksi kaikki sivukonstit! Siinä on niin paljo työtä.. Siitä ei ehdi mihinkään.. eikä tarvitse ehtiä! Mitä ne sitte hyödyttävät ne muut hommat? Pyhänä kirkoss' ja arkina pellolla, siinä on maamiehen liikkuma-ala!

Kanteleisen oli vaikea olla. Mies siis todellakin syyttää häntä siitä, että poikansa on saanut hie-man käsityöopetusta. Mies on nähtävästi asiaa kauan harkinnut ja lopuksi päättänyt lähteä purkamaan mielensä hänelle.

Syytöksen edessä tunsii opettaja syvästi syyttömyytensä ja miestä kohtaan alkoi herätä säälintunne, sillä hänen valituksessaan suunnitelmiansa rikkoutumisesta oli perää. Sitä ikävämmältä tuntui asia, kun tämä oli niitä harvoja isäntiä kylässä, joilla oli suunnitelmia, jotka ajattelivat ja tekivät jotain muuta-kin kuin olivat epätoivoisia. Kanteleinen otaksui olevansa juuri heidän miehiään itsekin. Ainahan hän koetti kiinnittää nuorison mieliä kotikontuun ja maanviljelykseen.. sehän oli alkanut olla hänen syvin ajatuksensa! Melkein joka esitelmässään puhui hän siitä.

Mutta tämä Mikkonen eli itse melkein erakkoelämää. Hänelle tuli hyvin usein yhteensattumia kylän muiden miesten kanssa. Miestä pidettiin hävyttömyyteen asti oman edun katsojana, — muisteli Kanteleinen.

Vaikea oli löytää sanoja, tässä kun oli niin suuri väärinkäsitys. Sen vuoksi joutuikin Kanteleinen

sanomaan hyvin tavallista ja jokapäiväistä. Käsi-työopetusta on Niilolle annettu hyvässä tarkoituksessa ja Niilolla on käsitöihin taipumusta. Maamiehelle on se taito toisen käden arvoinen. Hän pitää valitettavana jos Niilo puuhaa pois kotoa, mutta häntä, Kanteleista, ei siitä saa syyttää. Hän tahtoi koko sydäimestään kiinnittää nuorison mieltä maahan ja aikoo itsekin, kun tässä vain ehtii. Hänhän rakastaa maata ja maanviljelystä.

Mikkosen suu oli ilvehymyssä.

— Se on sitä herrain maahenkeä, sanoi.

Jo pyrki nostattamaan Kanteleisen luontoa. Mies ensin häntä syyttää ja loukkaa törkeästi ja sitten pilkkaa! Hiusmarto alkoi punoittaa ja päässä kiekua. Silmä tuijottaa tuolilla istuvaa miestä aivan kuin aikeessa iskeä kiinni.

Silloin alottaa Mikkonen uudessa, rauhallisessa äänilajissa, aivan kuin uuden luvun:

— Minä tulin sitä varten, että eikö opettaja voisi puhua sille Niilolle ja estää häntä menemästä? Se poika uskoo opettajaa enempi kuin muita, ja..

Äänensävy oli sovintoa etsivä ja pyytävä.

Kanteleinen huomasi heti muutoksen. Ja vaikka hän siitä ilostui, ei mielenkuohunsa vuoksi voinut estää tulemasta:

— Mitäs minä... Tehän syytätte juuri minua poikanne harhaan johtamisesta?

Mikkonen vastasi varmalla äänellä:

— Ja pyydän nyt teitä johtamaan poikaa jälleen takaisin isänsä helmaan.

Loppusanoissa oli hellä ja rukoileva sävel. Kun Kanteleinen nyt katsahti vieraaseensa, tirkistelivät tämän mustat silmät kuopistaan häneen kysyvinä. Miehen leuka nojasi rintaan ja silmät tuijottivat yli kulmain. Kanteleisen itsehillintäkyky alkoi palata. Hänen vieraansa merkillisen lumoava katse piti ikäänkuin raollaan sielun ovea, jonka hän sanoiltaan oli äsken laskenut lukosta. Mikkosen yhteenpuristuneet huulet näyttivät sanovan: Katso, minä olen luottamuksesta sinuun avannut itseni sinulle.. Mutta minä olen valmis jälleen sulkeutumaan, jos..

XVIII.

Niilo Mikkonen ja Kanteleinen sattuiivat aivan pian tapaamaan toisiaan, omituista kyllä, eräänä sunnuntaina kirkkotarhassa. Niilo istui siellä suuren pihlajan alla, vastassaan hattupäinen tyttö. Kanteleinen osui siihen aivan sattumalta ja aikoi kulkea tervehtien ohitse, mutta Niilo puhutteli. Kun Kanteleinen läheni, esitteli Niilo tytön: neiti Joenpolvi, kirkonkylän leipurin sukulainen, hiljattain tullut tänne vierailemaan. Tyttö oli vahvasti Niilon näköinen, melkein kuin sisar; muuten ehkä viittä vuotta Niiloa vanhempi.

Kanteleinen pani ensi silmäyksellä merkille, että neiti Joenpolven katseella oli omituinen imeytymisvoima. Häneenkin se imeytyi, aivan kuin valokuvatakseseen. Ennen kuin oli istunut seurassa viittä minuuttia, tiesi jo, että näiden nuorten välillä oli rakkaussuhde, jossa pojan lämpö määrä tavoitteli korkeita huippuja, — mutta tyttö yritteli jo hakailla häntä, Kanteleista.

Yhdessä mentiin kirkkoon ja yhdessä palattiin sieltä. Neiti Joenpolvi kutsui tuttaviaan leipurin

luokse, mutta Kanteleinen esteli, koska hänellä oli kotikiire. Niilo olisi hyvin joutanut ja kernaasti mennytkin. Mutta Kanteleinen suositteli yhteen matkaan ja sai vihdoin taipumaan.

Matkalla meni puhe itsestään Niilon koulutukseen. Poika alkoi niistä jutella. Kun hän tuntee itsessään suurempaa vetoa teollisuus- kuin maanviljelysalalle, niin ajattelee, että jokaisen ihmisen on seurattava kutsumustaan. Onhan hänellä hyvä koti, mutta isä on niin nuori mies, ettei hän anna pojalle itsenäistä maanviljelystä ainakaan viiteentoista vuoteen. Hänen taas on mahdotonta ajatella jäävänsä niin kauaksi ilman omaa, itsenäistä tehtävää. . . Joutuisi vanhaksi mieheksi saakka olemaan niin kuin lasten kirjoissa. . .

Hymyillen hämillään, sydän kurkussa:

— Ja mihin siinä vaimonsakin panee, jos niin kuin sattuisi sekin tulemaan otettua.

Nauroi ja katsoi mitä Kanteleinen mahtaa ajatella.

He polkivat rinnakkain pyöriään. Kanteleinen sattui katsomaan Niilon silmiin ja kysymään suu naurussa:

— Sulla taitaa jo olla katsottuna?

— Ei-ei! kielsi Niilo.

— Näytti vain, niin kuin olisit ollut tuon neiti Joenpolven lähellä.

— Ei-ei!

Kiusaaja nauroi:

— Mutta kyllä sinä hänestä tykkäät.

Niilo punastui:

— Noo . .

Ja hymyili onnesta.

— — —
Myöhemmin matkan varrella rupesivat he puhumaan maanviljelyksestä. Kanteleinen sanoi asiaa viime aikoina paljonpuoleisesti ajatelleensa.

— Se on niin omituista, sanoi hän eräässä välissä, että me, nykyaikainen nouseva polvi, niin minä kuin muutkin, tunnemme niin herkästi sen käteisen rahan vetovoiman. Kun maamies ei saa rahaa ennen kuin hänen työnsä hedelmä kypsyy maasta kauppaan laskettavaksi, sen tähden viertoaan maamiehen suuriarvoista ammattia.

— Niin se on, sekin. Ja sitte siinä talonpoikaiselämässä on tähän aikaan jotain niin masentavaa.

Kanteleinen rupesi kuvaamaan maanviljelysammattin merkitystä. Maanviljelijä on Luojan oikea käsi. Hänen kätensä kautta antaa luonto hedelmän, josta kaikki elävät, pukee viljellyn maan ihaniksi puutarhoiksi, koettaa kiinnittää luonnosta pakoon karannutta ihmistä takaisin luontoon . .

Mutta häntä itseä alkoi tympäistä tämä tuhansia kertoja matkittu juttu. Se tuntui tässä aivan kuin salonkikohteliaisuudelta, joka käy tottumattomalle pian perin tympäiseväksi, mutta salonkisankarille, jonka huulten läpi kaiken päivää virtaa koreutta, jota ei kukaan ajattelekaan muuksi kuin tyhjämpäiväiseksi ajankuluksi, sellaiselle se voi muuttua suosion tavoittelu- ja leipäpuheeksi. Tässähän oli rinnalla nuori mies, jota olisi pitänyt kyetä vakuuttamaan.

Hän oli luvannut Mikkoselle koettaa parastaan. Mutta mitä enemmän hän asiata ajatteli, sitä syvemmin tunsikin, että tässä tarvitaan jotain muuta kuin korupuheita. Sillä poika oli itsenäinen, voimakas luonne, joka aikoi menestyä elämässä.

He sivuuttivat erään suutarin asunnon. Mökki oli muutaman kappalan maapalstalla ja ympärillä kaunis puisto. Kumpaisessakin heräsi yht'aikaa halu pistäytyä tuvassa, sillä suutari, vaikka olikin jo vanhemmalla puolen ikäänsä, kävi usein nuorisoseuran kokouksissa ja oli heidän tuttavansa.

Suutari Heino loikoi puutarhassaan. Hän ihastui vieraiden tulosta, sillä oli ollut eilisestä saakka kovin katkeralla mielellä ja toivoi nyt saavansa hieman lohdutusta. Aiheena kärsimykseen oli ollut se, että isäntä, jonka maasta mökintila oli ollut vuokrattuna, oli eilen taasen karsinut suuria oksia hänen puistaan, kun oksat ulottuivat hieman talon maan päälle ja kalvehtivat sitä. Suutari sanoi, ettei hän olisi tapauksesta niin suuria välittänytkään, ellei tämän puiston raastaminen olisi muodostunut jo yhtämittäiseksi, pari kertaa vuodessa tapahtuvaksi hävitysretkeksi. Mutta siitä asti kuin nykyinen isäntä on tätä maata omistanut — hän oli ostanut tilan kolmisen vuotta takaperin — on hän joka keväät ja nyt jo kesälläkin käynyt karsimassa hänen rajallaan olevia puita, milloinkaan ennakolta puhumatta puiden omistajalle sanaakaan. Seuraus onkin ollut, että nyt on jo kaksi pihlajaa melkein kuivunut, ja suutari luuletti, että niille on tehty muutakin

vahinkoa kuivaamisen tarkoituksessa. Hän myönsi, että isännällä on muistuttamisen syytä, kun oksat ulottuvat hänen maalleen. Hän olisi valmis mielellään korvaamaan vahingon, jos häneltä sitä vaadittaisiin. Mutta kun maanomistaja on ottanut tavakseen raastaa oksia hänen rakkaista kotipuistaan melkein joka kerta kun ohi käy, tuntuu kuin seisoi tässä ryövärien keskellä jotka uhkaavat hävityksellä ja masennuksella. Hän on tällä paikalla asunut pienestä pojasta ja itse istuttanut useimmat puut. Hän rakastaa tätä kontua niin ettei sanoa osaa. Kun näitä puita revitään, tuntuu se hänen ruumiissaan ja sielussaan. Hänet valtaa sellainen nöyryyttävä, masentava orpoudentunne, että . .

Liikutus keskeytti hänen puheensa.

Nyt vasta oli hän oikein joutunut ajattelemaan, mille mahtaakaan tuntua vanhasta torpparista, joka on nuoruudessaan raatanut sulalle maansa kylmään korpeen ja viljellyt niitä parhaan ikänsä, kun hänet sitte vanhana työnnetään konnultaan mieron-tielle . .

Suutarin kuvaus oli niin elävää ja sydämellistä, että yhteen aikaan kimalsi kyynel jokaisen silmissä. Hän kertoi jo ajatelleensa tarjota myötäväksi mökkinsä voidakseen etsiä jonkun sellaisen paikan, jonka jaksaisi pikku varoillaan lunastaa omakseen. Mutta . . tämä paikka on käynyt hänelle niin rakkaaksi, että eroaminen siitä tuntuu aivan kuin lähtisi miero- on, josta ei enää koskaan löydä kotoiselle tuoksahtavaa levähdyspaikkaa . .

XVIII.

Niilon herkkään mieleen oli suutarin kertomus vaikuttanut syvästi. Jo pitkän ajan oli hän kertonusta seuratessaan ajatellut kotitalonsa torppareita. Heillä oli kaksi torpparia ja pari mökkiläistä, joista varsinkin torppareita isä aikoi häätää, odottaen vain aikaa. Toinen torppareista oli jo vanha mies, torppaa viljellyt jo nykyisen isännän isän aikana. Tämä puhui melkein joka näkemällä häädöstä. Hänen puheissaan voi havaita suurta levottomuutta, vaikka ukko saattoi sen kätkeä juromielisyytensä suojiin. Mutta vasta nyt alkoi Niilo ymmärtää, mitä tuon vanhuksen mielessä mahtoi liikkua.

Torpan nimi oli Kiviotko. Ukon pojista oli kaksi ollut talossa pikkurenkeinä aina rippikouluun asti. Sitten eivät enää olleet jääneet. Niilo oli kuulut isänsä usein vihoittelevan, kun ei saanut Kiviotkon poikia pysymään renkeinä. Joskus lie uhkauksiakin lausunut. Pojat olivat menneet mailta matkoihinsa. Joskus vain pistäysivät vanhuksia tapaamassa.

Niilo ajatteli Kiviotkon vaaria ja muoria. Jos isä ajaa ne kodistaan sitte kun kontrahtiaika loppuu, mihin ne menevät?

Mielikuvitus kehittyi hyvää vauhtia. Niilo oli niin monta sataa talvi-iltaa vääntänyt Kivinotkon tuvassa niiden nuorimman pojan kanssa; siellä oli ollut hauskaa ja hyvä olla. Vaari oli ollut kuin oma ja muorilla oli poikia nuhdellessaankin suu hymyssä. Kivinotkon kotoinen tunnelma nousi niin valtavana, että mieliala painui unelmoimaan. Jos ne ajetaan pois, ei mitään muuta niillä ole elämisen ehtona kuin vaivashoito . . . Mutta vanhat vaivashoitolaiset annetaan urakalle sellaisille, jotka niiden hoidosta yrittävät ansaita. Niilo tunsu hyvin, miten eräässä heidän maallaan olevassa mökissä hoidettiin muuatta vanhaa, sairasta muoria. Häntä puistatti. Kerrankin oli nähnyt, nurkan takaa salaa, miten muori porrasten luona syö paljaita, kuorimattomia perunoita puukaukalosta ja tuvasta kuuluu mökin akan vinkuva ääni. Akka kiroilee ensin hieman hiljemmin, mutta vinkuu sitte: — On se rikasten Jumalakin . . . kun tuollaisia lahoja pakottaa vielä elättämähän ja tässä olis kyllä tekemistä itsensä kanssa' . . .

Vanhuksen hampaaton suu mutustaa perunoita hädänkiireessä, aivan kuin varkain ja peläten että nyt tulee se vinkuvaääninen ottamaan puuvadin pois . . . Herra Jumala kuinka sillä onkin nälkä! Sitte sattuu onnettomuus, menee peruna väärään kurkkuun. Vanhus alkaa kyökätä ja kallistuu porraskivelle kylelleen. Se toinen tulee tuvasta kuin vihuri. Katsoo, tuijottaa.

— Joko se nyt? mutisee.

Mutta auttamaan ei vanhusta käy, vaan painautuu takaisin tupaan ja vetää oven perässään kiinni.

Sillä kertaa ei muori kuollut, mutta kuva säilyi Niilon mielessä kaameana ja pelottavana. Nyt hän ei päässyt mihinkään siitä, että mielikuvitus asetti Kiviotkon muurin siihen porraskivelle ja se siinä valitti:

— Voi sitä Mikkosen isäntää kun ajoi meidät maantielle.. Voi Jumala sitä Mikkosen isäntää kun pani meidät maantielle.. Voi, voi, voi..

Sitte hänellä on peruna kurkussa ja tuvasta tulee akka ja kiroilee.

Kylmä hiki alkoi virtailla pitkin selkää. Kun suutari Heino ja opettaja Kanteleinen juttelivat, voi Niilo enään ainoastaan hyvin hämäästi seurata. Hänen sielussaan vallitsi suuri myrsky.

.. Minäkö kyntäisin heidän entisiä maitaan? Kyntäisin ja kylväisin ja leikkaisin ja jyviä kokoisin ja hyvin voisni niistä, aivan kuin rehellisesti saadusta omaisuudesta iloitsisin isäni kanssa ja rikastuisin, kun meidänkin molemmat torpparit ajettaisiin maanpakoon? Meillä ei olisi enää mökkiläisiääkään naapurina.. Kaikin ne elinaikansa kantaisivat meille vihaa, isälleni ja minulle ja äidille ja siskoille.. ja me olisimme maallamme heidän piirittäminkin kuin vihatut pahantekijät.

.. Se olisi kirottua elämää, ajatteli hän. Siinä samassa meni mieleen neiti Joenpolvi. Tuskallisten mielikuvain yli yritti nousta autuas tunnelma ja sijoittaa heidät Mikkosen porstuakamariin nuorena pariskuntana. Mutta se särkyi heti siihen että Kiviotkon vaari veti tuttuja pieksusaappaitaan ohii

Mikkosen tarhaportin, selkä oli tutussa köyryssään niin ikään, mutta silmässä oli vihainen isku ja hampaaton suu oli rumasti väärällään, aivan kuin aikeissa purra hammasta, ja hän pui nyrkkiä taloon päin.

.. Ei ikänä siihen taloon!. ei ikänä.. ei ikänä! Hän etsisi paikkansa vaikka maan ääristä ja rupeisi sosialistiksi ja.. Neiti Joenpolvi seurasi mukana taas näillä mielikuvituksen uhmaretkillä, ja ahdistus tuntui hieman vapauttavan.

Toiset juttelivat juuri suutari Heinon pojasta, joka oli rakennusmestari, ja se sai Niilon huomion hieman enemmän kiintymään heidän jutteluunsa. Suutari kertoi että hänen poikaansa oli tänä kesänä kohdellut kova onni. Ensin teki urakoitsija, jonka palveluksessa poika oli, vararikon, ja asiat kiertyivät niin, että poika jäi ilman puolentoista kuukauden palkkaa. Sitte otti poika omiin nimiinsä pikku urakan, mutta miehet, jotka olivat lupautuneet töihin, tekivät lakon ja julistivat työmaan lakkotilaan. Heino kertoi tästä kaikesta hyvin surullisella äänellä. Lopuksi jouduttiin filosofoimaan siitä, miten merkilleksi on aika tullut, kun ei enää mikään kannata.

Kotimatalla sukeutui Niilon ja Kanteleisen keskustelu Niilon koulupuuhaan. Kanteleinen kertoi Mikkosen käynnistä luonaan ja ilmoitti minkä tehtävän Mikkonen oli hänelle uskonut. Poika ihmetteli, mutta samalla nousi omanarvontunto. Hän ei ollut juuri koskaan havainnut sellaista itsetunnon nuosuvirtaa itsessään.

Äskeinen sisällisten ristiriitojen myrsky oli hieman tauonnut. Siltä pohjalta tämä itsetunto nyt nousi kuin tuliteränä, uutena uskona, joka murtaa vuoria.

.. Isäkin siis todella pitää minusta! Se oli niin iloinen havainto tämän kaiken keskellä, että oikein pyrki nauru.

Tässä, hieman hermostuneessa ilonhuumauksessa pääsi Niilon suusta sanoja, joista Kanteleinen voi päättää, että neiti Joenpolven kanssa oli jo ollut puhetta kihlauksesta ja että teollisuuskoulu-ajatus oli kotoisin neiti Joenpolvesta.

Kanteleisen oli hieman vaikea pidätellä hymyään, näissä ajatuksissa kun oli hänen mielestään niin harkitsematonta lapsellisuutta ja kiihkeätä älyttömyyttä. Keskustellessaan hän havaitsi ilokseen, että isän halu pidättää poika kotona oli tehnyt Niiloon hyvän vaikutuksen. Ne vain eivät näy voineen keskenään jutella ja selvitellä asioita. Niilon herkkämielisyys antoi hyviä toiveita siitä, että isän halu tulisi täytetyksi.

Lähestyttäessä Mikkosen taloa hyppäsi Kanteleinen pyörältään. Niilo teki samoin.

— Sinä saat heittää pois sen teollisuuskouluhaaveen, sanoi Kanteleinen ja katsoi hymähtäen toveriinsa.

Näki että Niilon oli vaikea vastata niin tai näin.

— Kun se isä oliskin vähän toisellinen, pääsi häneltä.

— Sinuako kohtaan vai miten?

— Sitäkin .. taitaisi se aina mennä muuten, mutta jos se alkaa häätää niitä torppareita, niin ..

Pojalta pääsi itku.

— Täällä ei ilkeä sitte enää silmitellä.

Hän kiinnitti aran, turteellisen katseensa Kanteleiseen, ikään kuin apua anoen.

Ei, siihen oli keksittävä esteitä! Mikkosen isäntää pitää ottaa lujille siitä. Olisipa sekin, jos nyt juuri hän, yksi kylän etevimpiä talousmiehiä, alkaisi häätää maallaan asuvia. Hän, Kanteleinen, sanoo kyllä suorat sanat.

Niilo epäili, ettei se hyödytä mitään. Mutta Kanteleinen oli saanut kiinni innostuksestaan eikä häntä voinut mikään estää yrittämästä.

— Mennään juttelemaan isäsi kanssa!

Niilo katsoi kysyen, aivan kuin päässään aprikoiden, mahtaisiko se käydä laatuun.

— Mennään vain, äänsi vihdoin kaksimielisenä.

— Minä olen saanut isältäsi tehtävän tuoda sinut hänen helmaansa. Nyt vien sinut. Pannaan ehdot.

— Mennään! Niilo huudahti, aivan kuin asia nyt vasta olisi selvinnyt.

— — —
Sinä iltana sai Mikkonen poikansa ja Mikkosen maalla asujat uudet kontrahtinsa.

Kolmen viikon kuluttua meni neiti Joenpolvi kihloihin erään kirkonkylän kauppa-apulaisen kanssa.

XIX.

Polvella toisensa jälkeen oli Kyläsuolta ihanimmat lapsuudenmuistonsa. Se antoi marjoja ja kanervain lemua. Mutta sitte kun tultiin vanhemmiksi eikä enää käyty marjassa, rupesi suo tuntumaan joutavalta ja vastenmieliseltä. Se ei antanut täysikasvuisille mitään. Sen reunamilla oli yksi ja toinen aikojen kuluessa yrittänyt viljelystyötä. Mutta kun rahkaa oli toista syltä paksulta ja sitä yritettiin polttamalla kuluttaa kyynärälaskulla, siirtyi miespolvi toisensa jälkeen hautaan, poltettuaan osansa Kyläsuon reunamia, pääsemättä silti sopivaan, hedelmälliseen korkeuteen. Kyläsuon oli vielä huononlaista palamaan. Piti olla niin perin valitut ilmat, vesi kun asusti suosammalen kukassa, ilkkui ja uhmasi siitä viljelijän palvelukseen antautunutta tulista elementtiä.

Aikojen kuluessa oli jo parikin kertaa yritetty Kyläsuon läpi suurta viemäriä joidenkin entisajan viljelysurhojen toimesta. Mutta kylä väsyi ja riitaantui aina vaikeuksien eteen tullessa. Oja jäi silloin aina kesken ja umpeen painuessaan hautasi

suohon kuohahtaneen innostuksen sataiset työpäivät ja hikipisarot odottamaan maahengen heräämisen kultaista aamusarastusta.

Noin kymmenkunta vuotta takaperin oli Kyläsuolle puuhattu oikein virallisten tointen avulla tarkastus. Muuan laskuoja, joka kiersi osaltaan Kyläsuon reunoja, kiinnitti silloin kylän edistysmiesten huomiota. Etupäässä liikkui Piilomäen porvari ja Varamäki. Piilomäen porvarilla oli maatalokin ja häntä pidettiin hyvänpuoleisena asumaiehenä. He luulivat, että johtamalla tähän ojaan pari sivuoja eräästä keitaan tapaisesta keskeltä suota iso ala suosta joutuisi kuivaustilaan. Mutta useimmat osakkaat olivat elämänsä varrella tottuneet siihen käsitykseen että kaikki, jotka olivat yrittäneet Kyläsuota viljelykselle, olivat joutuneet narreiksi ja naurettaviksi, pantuaan siihen rahansa, jota ei enää mitenkään takaisin saatu. Eikä tämä uusikaan yritys ollut sen kummempi. Heistä oli vain naurrettavan lapsellista se, että oli voitu niin pian unohtaa edellisten polvien ikävät kokemukset. Mutta suututtavaa oli se, että nyt vielä oikein kruunun voimalla aijottiin pakottaa järkevempiä rajanaapureitakin samaan hulluuteen!

Tosin viimeaikoina olivat sanomalehdet alkaneet kirjoittaa rahkasoiden uusista viljelystavoista, mutta ne olivat niitä kamarijuttuja, joita ei vakava maamies usko. Kukaan kylän isännistä ei tosin ollut käynyt koskaan itse katselemassa uudenaikaisemmillä suonviljelyksillä, kun eivät olleet sattuneet kulkemaan

eikä aloksesta viitsinyt lähteä joutaville huvimatoille; mutta asian tiesi kokemuksesta ilman näkemättäkin. Olihan heillä jokaisella Kyläsuon reunaan sen verran viljelyksellä, että sen luonteen tunsivat.

Varamäki ja Piilomäen porvari saatiin lannistetuksi taas silläkin kertaa. Siihen vaikutti suureksi osaksi sekin, että Varamäki jo silloin ajatteli talonsa jättämistä pojalleen ja Piilomäki suunnitteli myymistä.

— — —
Mutta Varamäen nuori isäntä oli kerran sattunut maanviljelysretkeilijäin joukkoon, jotka tarkastelivat suonviljelyksiä eräällä ulkokunnan pikkutilalla. Siinä oli saavutettu aivan ihmetuloksia samalla maalla kuin Kyläsuon.

Siltä retkeltään tuli nuori Varamäki suonviljelysinnostuksen tartuttamana. Ensimmäinen mies, jolle hän kertoi havaintonsa, oli hänen oma isänsä.

Sillä kertaa olisi pitänyt olla näkemässä Varamäkeä. Ukon vaaleansiniset silmät säihkyivät ja melkein koko mällinsä hän syleksi vesilaatikkoon, niin hermostuneen innostunut mies oli.

— Enkö minä ole sitä sanonut! — Kas sitä! No en minä sentään sillä lailla panisi, tuota, mutta... se ei kannata. Mutta se, kas kun ovat huomanneet...

Näin huudahteli vanhentunut suoviljelyksen unelmoitsija poikansa kertomuksen kestäessä.

Tässä keskustelussa kiintyi havainto siihen huomiota herättävään elämänsähköön, joka virtaili näiden miesten välillä. Vanha mies, jo vuosia elänyt syrjässä, vähässätuovassa eläkkeellä, elämäntyönsä var-

sinaisesti päättäneenä, tunsu yhtäkkiä että eräs ihanne, joka oli toimivana elänyt hänen sielussaan vuosikymmeniä, sitten peittynyt ja häipynyt toteutumattomana, nyt oli toteutumistaan varten nousemassa uudelleen näköpiiriin. Tämä tietoisuuteen yhtäkkiä ilmestynyt havainto vaikutti niin valtavana, että sydän pampatti, veri kuohahteli ja voimantunto kohosi aivan kuin uusiin miehuudentöihin. Se oli jotain samallaista kuin tiedemiehen tunne silloin, kun hän havaitsee elinaikaisten tutkimustensa olevan vihdoinkin johtamassa kirkastettuun lopputulokseen, onnelliseen ratkaisuun. Mutta tätä Kyläsuon entistä tutkijaa ja viljelyksen yrittäjää lämmitti samalla aivan välittömästi iloinen tietoisuus siitä, että hänen suonviljelysaavituksensa toteutumisen kertojana seisoi tuossa hänen oma, ainoa poikansa, jota liikutti ja innosti nyt aivan sama ajatus kuin häntä aikoinaan. Moneen kertaan uudisti vaari: — Niin, noh, pane toimeen Kyläsuolla. Siinä on tilaa!

— Koetan minä, vakuutti poika, nytkäyttäen päätä lujasti niin että väkevä leuka kosketti melkein rintaa.

Ojista vaari oli jyrkästi eri mieltä, sen hän erotti kohta. Nuori isäntä näet kertoi uudenaikaisista mataloista suo-ojista, joita retkeilyllä oli nähnyt ja kuullut puolustettavan. Vaari oli taas aivan ratkaisevasti syvien ojien mies. Suon lannoitusta ja viljelemistä ilman polttoa hän ajatteli ja kuunteli, tehden joissakin kohdissa lieviä vastaväitteitä, usein myöntäen mahdollisuudet.

Siitä oli nyt kulunut muutamia vuosia ja Varamäen suonviljelykset Kyläsuon reunassa olivat joka vuosi laajentuneet. Vanha isäntä oli siellä melkein aina mukana. Kilpaa poikansa kanssa oli hän ruvennut lukemaan suonviljelyskirjallisuutta. Näin pantiin yhteen vanhan miehen kokemus, molempain into ja asianharrastus, yhteinen tieto ja äly. Tämän yhteistyön kautta saavutettiin erinomaisia tuloksia. Viime suvena oli jo käynyt pari retkikuntaakin Varamäen suonviljelyksillä.

Mutta suurin osa omankyläisiä kiersi julkisesti tätä viljelyspaikkaa. Salaisesti, valoisina kesäöinä jotkut joskus siellä pistäysivät. Kun tällaisia miehiä sattui yhteen, puhuivat he pilkallisesti ja käyttäen laskutaitoaan osoittivat selvillä numeroilla miten paljo kallista työtä, savenajoa ja kalliita lantoja tuo viljelys kysyy, joten sen täytyy tuottaa puhdasta tappiota.

Varamäellä taas olivat omat tilikirjansa, jotka näyttivät toista. Kokemus oli lyhytaikaista, mutta se oli innostavaa. Hän odotti vain aikaa, milloin voisi osoittaa kyläkunnalle suuren suunnitelman koko Kyläsuon viljelykseen laittamisesta.

— — —

Piilomäen porvari ei ollut vielä myönyt taloaan. Mies oli ruvennut sitävästoin saamaan päähänsä osuustoiminnallisia aatteita, jonka vuoksi suunnitelti kaupan lopettamista ja maatalon pitämistä. Mikään varsinainen uudistuksenmies ei hän enää ollut, sillä paras aika oli elettyä. Mutta hänen maansa

olivat vuoroviljelyksessä, ja siinä suhteessa oli hän Jokirannan viljelyksen harvoja edistysmiehiä. Tois-
taiseksi ei hänen vuoroviljelyksensä kuitenkaan vai-
kuttanut kyläkunnan miehiin esimerkillisesti, sillä
hänen otaksuttiin pitävän sitä yllä kaupasta saa-
millaan rahoilla. Hätäkö sellaisten on!

— — —

Kolmas huomattava maatalousmies oli Mikkonen. Hänen erikoisalanaan oli karjatalous. Muuten oli sattunut niin sopivasti, että tässä emäntä ja isäntä olivat molemmat innostuneet samaan talousalaan. Heillä oli hyvänpuoleisia luonnonniittyjä ja haka-
maata. Mutta karjatalous vei itsestään myöskin heinänviljelykseen. Muutamassa vuodessa oli Mik-
kosen maidonvienti meijeriin kohonnut ensimmäiselle sijalle koko kylässä. Siellä oli kuitenkin puolta isompiakin taloja. Sellainen saavutus innosti.

— — —

Näiden ihmisten kanssa seurustellessaan tunsi Kanteleinen aina omituisesti elähyttäviä vaikutelmia. Sen sijaan sai useista toisista taloista palata hyvin lamaautuneena. Niissä ei juuri koskaan puhuttu maanviljelyksestä. Siviansiot olivat hyvin halu-
tuita. Varsinkin asiamiestoimet, joilla voi ansaita vähän rahaa, olivat mieluisia. Sillä aikaa sai maa hoitaa melkein yksin itseään ja antaa satoa sen ver-
ran, minkä luonto sopivain ilman vallitessa mil-
loinkin omasta alotteestaan saattoi antaa.

Moni talollinen uneksi ja odotti, itsekään tietä-
mättä mitä, tai ketä. Odottaja ei nähin luonnon

asioihin pyrkinyt itsetietoisena viljelijänä sekaantumaan. Hän suoritti maamiestehtävänsä kuin papin »taksvärkkäri»: teki nurkuen päivätyönsä, suunnitteli aina päässään karkutuumia ja vaivasi mieltään ainoalla mielenkiintoisella kysymyksellä:

Mistähän sais rahaa?

XX.

Tuli taas syksy. Koulu alotti työnsä verrattain pienellä oppilasmäärällä. Opettaja kummasteli, eikä arvannut syytä tähän. Kyseltyään asiaa vanhemmilta tuli siihen käsitykseen, että ilmiön vaikutti kyläkuntahengen yleislamaus. Mikä selitti tarkemmin syyksi sen, että lapsia tarvittiin kotitöihin, kun ei aijottu ottaa talveksi palvelijoita. Kuka oli mielestensä saanut niin heikon vuoden, ettei jaksanut maksaa lasten koulumenoja. Mäkitupalaiset pelkäsivät työnpuutetta. Joidenkuiden mukulat eivät olleet tahtoneet itse tulla kouluun, eikä viitsitty pakottaa.. omahan heidän on asiansa. Eräät sanoivat, että oli meinattu kyllä, mutta niinpä se jäi, kun ei tullut ajalliseksi. Lopuksi oli niitä, jotka eivät esittäneet mitään syytä, sekä sellaisia, jotka suu naurussa, jonkunlaisella itsetietoisella tyydytyksen tunteella selittivät, ettei uskota koulusta olevan mitään hyötyä talonpoikaisten ja mäkitupalaisväen lapsille. Tämän perässä seurasi se vanha juttu: kyllähän ne työtä oppivat ja osaavat tehdä ilman kouluakin ja .. »mikä lie syynä, pikemmin niinkuin parempia työntekijöitä

tahtoo tulla niistä, jotka eivät ole kansakoulua käyneet». Tähän innostuttavaan väitteeseen filosofoitiin lisiä. Ne tulevat jo kansakoulussakin melkein liian viisaiksi, niin viisaiksi, ettei se suuri järki ja taito enää mahdu eikä asetu askaroimaan näissä mullantonkimis-asioissa. Lueteltiin esimerkkejä omalta kylältä ja pitäjältä, miten monikin, joka oli ollut etevä kansakoulussa, sekä monet, jotka olivat käyneet vielä kansanopiston, olivat tulleet vastahakoisiksi näihin talonpoikaisiin töihin. He nyt olivat tuumineet, että jos koettaisi osan mukuloistaan jättää vähän vähemmälle koulunkäynnille. Saahan myöhemmin nähdä, tarttuuko niihinkin se sama liikkuma- ja herrastelutauti kuin toisiinkin. Mutta ei luulisi — arvailtiin — kun eivät osaa muuta kuin tätä oikoista rongottamista, että niillä on niinkään vientiä. Kun niiden järki pysyy kohtuuden rajoissa eivätkä osaa niin näppärästi kaikkia viisauksia, niin eivät kelpaa maailmalle. . .

Se oli heistäkin tietysti eri asia, jos aikoi lapsiansa jollekin muulle alalle kuin näihin kotoisiin maanviljelyshommiin . . . Mutta kun heillä ei aijottu, niin jääköön nyt kokeeksi koulusta pois.

Kanteleinen joutui näitä väitteitä punnitsemaan nyt aivan uudessa, oman kokemuksen valossa. Häneen ei ollut vielä päässyt juurtumaan niin vakaantunut usko koulun ehdottomasti oikeaan vaikutukseen, että hän olisi voinut edes useimmille näille arvostelijoille välinpitämättömästi nauraa. Päin vastoin kansan arvostelu voimakkaasti painoi häntä.

Tutustuttuaan näinä vuosina jokseenkin perinpohjin Jokirannan kyläkuntasielun elämänilmiöihin, tunsii hän nyt kuin näillä arvosteluilla olisi ollut jonkunverran asiallista pohjaa. Esimerkiksi nuorisoseuran pojista oli moni lähtenyt etsimään toisenlaisia töitä kuin maatyöt. Ja monihan niistä oli kylän lahjakkaimpia.

Mutta missä on tämän perussyö? Onko se siinä, että oppi luonnostaan vieroittaa maatyöistä, vai siinäkö, ettei maanviljelystyö nykyhetkellä ja varsinkaan tässä kyläkunnassa kykene tyydyttämään kyllin hyvin sivistyneessä nuorisossa sitä, jota voisi nimittää työsieluksi?

.. Onko maanviljelystyöllä nykyhetkellä ehkä liian alhaiset vaatimukset, niin ettei se voi enää herättää nuorissa sitä palkinnon toivoa, elämänilnuskovaista odotusta, minkä tämä työ teki ennen? Työilöä?

.. Ehkä tämän rinnalla vaikuttaa toisena tekijänä herännyt vapaudentunne? Kotikylään sitovat siteet on kehitys katkonut. Ennen ei nuorilla ollut kotikylän ulkopuolella mitään mahdollisuuksia saada toisellaisia ansiotyöitä, eipä juuri ollenkaan töitä. Oltiin koko lailla kotipaikkaan sidotuita. Kotikunnan ulkopuolella uhkasi nälkä. Joskin maa tuotti usein katovuosia, oli kuitenkin turvallisinta pysyä kotona tai renkinä niillä ehdoilla mitkä tarjottiin.

.. Silloin oli ulkomaailma suljettu tällaisilta pojilta. Nyt niille ovat tiet avoimina kaikkialle. Nuoret juoksevat intomielin maailmanrannalla uteliai-

suuden yllyttäminä, elämänuran ja sopivan työn etsiminen asiana. Sydämet ovat täynnä levotonta odotusta, uusien olojen synnyttämää innostusta.. aivan kuin 2-vuotias, joka päästyyän pihaveräjystä lähtee lujan uskon ja itseluottamuksen varustuksissa taaputtamaan tavoittaakseen taivaslaella kiiluvaa tähteä.

.. Mutta mitä tuovat nämä vapaudet meille? Mitä ne vaikuttavat Jokirannan kyläkuntaelämään? Juokseeko kaikki kansakoulun käynyt nuoriso käsi-istä? Jääkö tänne vain tietämätöntä nuorisoa, niitä, jotka eivät uskalla lähteä, joilta isät sulkevat väkivalloin kehityksen tien? Niihinkö pitää perustaa tämän laajan maanviljelys-kyläkunnan tulevaisuuden turva?

.. Niihin, jotka eivät saa edes kansakoulua?.

Hän oli juuri tulossa Pikku-Passista. Siellä oli teräväkielinen isäntä. Hieman jo tuskastuneena tämän arveluihin, oli Kanteleinen sanonut, että jos koulun työstä sillä tavalla ajatellaan, niin hänen työnsä tuottaa tälle kyläkunnalle suurta vahinkoa.

— Minähän tässä juuri olen se mies, joka opettajana availen lapsille uusia näköaloja, herätän heissä ikävän sellaisiin olojen uudistuksiin, joille ei kotikylässä nykyään ole tyydytysmahdollisuuksia?

Pikku-Passi oli imenyt piippuaan ja kysynyt, vastaamatta opettajan purkaukseen:

— Kyllä koulukin hyvä on, älkää nyt, mutta.. Pitääkö sen nyt ehdottomasti tehdä tämä maatyö vastenmieliseksi?. Ajattelen vain että eikö voisi

opettaa niinkin että se tulisi mieluisaksi? . Minä en häntä ymmärrä.

Kanteleinen oli juuri ajatellut:

Maanviljelyksen etu ja menestys siis vaatisi koulujen hävittämistä!

Mutta tuota ajatusta ei hän aluksikaan ottanut vakavasti. Pikku-Passin kysymys vei hänet uudestaan asialliselle pohjalle.

— Niin . . . siinähan se on koko kysymyksen ydin: millä tavalla opettaa, mitä opettaa?

— Niin, niin, sitä minäkin! Kyllä koulu hyvä on, mutta . . . kun vain tietäis mitä opettaa, jutteli Pikku-Passi, aivan kuin sovitellen ja lauhdu-tellen kiihtynyttä opettajaa.

XXI.

Viime hetkessä, vielä jutellessa Pikku-Passin kanssa, pujahti Kanteleisen mieleen vanhoillisuuden arvoitus.

.. Siinä on jotain saman tapaista kiihotusta kuin esimerkiksi villin kumouksellisuuden huimuu-
dessa. Pikku-Passinkin silmät paloivat äsken juuri silloin kun mies jyrkimmin arvosteli kouluja. Näki, että se tuli sielusta. Mutta sitte lopulta, kun mies rupesi sovittelemaan, veti jo verhon oikean ajatuk-
sen yli.

.. Vakaumuksella ei vanhoillisuudessakaan saata olla niin tärkeä tehtävä kuin itsekkäisyyden kutkut-
tavalla tunteella, ajatteli hän.

.. Taistella vanhan puolesta! kas siinä ajatus, joka panee esimerkiksi Erkkilän isännän silmät loistamaan, joskus myöskin ukko Varamäen. Mieleen meni monta muuta isäntää ja mökkiläistä, varsinkin vanhimpia. Kun ne puhuivat vanhasta Jokirannasta, sellaisenaan kuin se oli ollut ennen, meni monasti kyynel silmään. Silloin oli sydän mukana. Menneisyys nousi muistojen hetkillä kuin ihana, harsoon

kääritytty unelma. Näillä hetkillä nuo vanhenevat, karkeat miehet usein puhuessaan tapasivat niin hienon-tunteellisia sanoja ja äänenpainoja, että kuulijankin sydän värähti. Joskus saattoi joutua vaistomaisesti kysäsemään itseltään: niinkö lyhykäinen aika onkin vasta kulunut siitä kun Paratiisista lähdettiin?

Mutta nämä entisyysmuistelmain kauniit vivahdukset loivatkin ukkojen sielunelämään uutta valaistusta. Ennen olikin näihin sieluihin kurkistettu vain raakuuden loimuavassa, intohimoisessa valossa. Silloin näyttää kaikki niin perin toiselta. Mutta nyt!. Heidän elämänilonsa melkein kaikki lähteet olivat siellä menneisyydessä. Tänne vanhuuteen oli seurannut mukana vain tupakka, viina, naapuririidat, yhä tiukemmaksi käyvä taloudellinen ahdinko. Ja tulevaisuus seiso i edessä kuin vaivalloinen mäkitie, jota piti nousta raskasta kuormaa raahaten, saaden toisinaan kiirehtivän piiskaniskun, sillä aikaa kun muut elivät helposti ja saivat huvitellakin.

.. Ainoan ilonheijastuksen toi tähän raahustamiseen uskonelämä. Se yhtyy jossain etäällä lapsuudenmuistoihin .. Sinne saattaa tuijotella silmänsä sokeiksi ja näkee kuitenkin hämärtävien kyynelten läpi .. Siellä taivas ja maa sulavat yhteen, kuin etäisellä järviulapalla tahi merellä. Toisinaan on vaikea erottaa, mikä kuuluu maahan, kaukasiin lapsuudenmuistoihin, mikä taivaaseen, tulevaisuuden tähtitarhaiseen päämäärään .. Mutta sen erottaa, tuntee aina selvästi, että matka käy yhä

vaivalloisemmaksi, ilotilat harvinaisemmiksi, elämä ympärillä vieraammaksi . .

. . Se on vanhan kohtalo, ajatteli Kanteleinen syvällä osanotolla. Suuri osa vanhenevasta polvesta elää tätä maallista, nykyistä elämää aivan muukalaistunnossa. Esimerkiksi samalla tavalla kuin Amerikassakävijä elää siirtolaiselämää. Viime mainittujen matkan päämääränä on kuitenkin Suomi. Se antaa heidän vaellukselleen maallis-ihanteellisen tulevaisuuden-valaistuksen. Mutta näillä ukoilla, jotka ovat elämänsä uurastaneet samoissa kylissä, heillä ei sellaista elävöittävää, kiihottavaa yllytintä ole. He vaeltavat loppuaan kohti aivan kuin sumussa.

. . Sillä välin rientää aika ohitse. Se tempaa mukaansa nuorta väkeä, jota vanhain ajatus-tapa ei rahtuakaan houkuttele pysähtymään heidän seuraansa. Niin menee heidän käsistään oma sukuhedelmänsäkin.

. . Ja luonto heidän ympärillään nukkuu. He omistavat maan ja antavat sen uinua viljelemättönnä aivan kuin saituri, joka säilyttää rahojaan kirstunpohjalla, uskaltamatta niitä lainata elämää synnyttävään liikkeeseen . .

— T ä l l a i s e e n elämään tyytyväistä nuorisoa olisi koulun mahdoton kasvattaakaan, — se olisi rikos! huudahti Kanteleinen, ja tunnolta vyöryi raskas paino.

Ajattelu jatkui.

. . Mutta eikö koulu voisi luoda maanviljelijälle maallista ihannetta, jonka voima ja keskus olisi maan

hedelmöittämisessä? . Liikemiehellä on kiihottimena yritteliäisyytensä ja rikastumismahdollisuus, sosiaalidemokratisella työmiehellä mahtava luokka-yhteistuntonsa ja virkamiehellä ylennystoiveensa, mutta vanhoillisella maamiehellä ei ole mitään ponnistavaa kiihotinta.

.. Ja kuitenkin, mitä elämää ja elämän edellytyksiä lupaakaan maa tulevaisuuden viljelijälle! . .

Kanteleisen ajatus pysähtyi nuoreen Varamäkeen ja hieno valoviiru alkoi pilkistaa hänen mielikuviinsa.

.. Siinähan on esimerkin mies! . Hänellä on maallinen ihanne: Kyläsuu. Ja vielä peritty ihanne. He molemmat ajattelevat Kyläsuuta kuin tiedemies tutkimusaihettaan, — ja uskovat siihen.

— U s k o v a t!

.. Se onkin pääasia.

Mikkosen navetta tuli tähän täydennykseksi. Siihen taloon tuotti karja todellakin elämäniloa . .

.. He tuntevat että heillä on maailmassa tehtävä, jota voi edistää.

— E d i s t ä ä ! . . Tuntee voivansa edistyä, siinähan elämäntaian salaisuus . .

Kanteleinen johtui miettimään miten yleinen joukkomielipide kehittyi, ottaa uusia, yllättäviä suuntia, innostuu ja valloittaa. Muisteli suurlakon aikoja. Silloin meni suuret määrät vanhentuneita joukkokäsitteitä nurin, eivätkä ole sittemmin nousseet.

.. Uudet uskonnolliset suunnat valloittavat joskus aivan lyhyessä hetkessä kokonaisia kyläkuntia. Se on kyllä tunnetta vain. Mutta sittenkin saa älykin osansa vaikutelmista.

— Osuustoiminta on kokonaan älyn kysymys, mutta mihin se tulee ilman suurta joukkotunnetta?

Hän ajatteli muita yhtymiä, taloudellisia ja yhteiskunnallisia. Tunsi sonniihdistyksiä, maamiesseuroja, puima- ja turvepehkuosuuskuntia, osuus-kassoja, meijeriosuuskuntia, osuuskauppoja. Vaikeastihan ne monet toimivat, mutta toiset hyvin.. Siinä oli kuitenkin jotain siitä, mikä tulevaisuudessa tulee hallitsemaan, johtamaan, innostamaan ihmisjoukkoja, antamaan heidän tuntea edistyvänsä joukolla. Kymmenen vuotta aikaisemmin olivat nämä suureksi osaksi tulevaisuudenunelmia, nämäkin.

Jokirannalla oltiin vain hieman jälellä.

— Mutta kuka on velvollinen? kysyi hän itseltään ajatellen Jokirannan mukaanjouduttamista.

Joku sisässä kuiskasi taasen:

— Sinä!

Hän tunsi ruumiissaan vienoa väristystä. Tuo ääni oli jo vanha tuttu, säälimätön. Mutta samalla helähti siinä evankelinen lupaus elämänilosta, joka on velvollisuuden mukaisesti täytetyn työn suuri-arvoinen hedelmä.

Mielessä vilahti kirkastava ajatus: minä olen opettajana samassa asemassa kuin he maamiehinä! He eivät osaa saada maasta parasta hedelmää — Osaanko minä sitä saada nuorisosta?

.. Kuinka minä heitä moitin?

Ahdisti. Sama vertailu oli jossain muodossa ennenkin ollut mielessä painostamassa. Silloin oli joku sisäinen ääni joskus kuiskannut mieleen pako-

ajatuksen: etsi joku kirkonkylän koulu, jossa ovat edistyneemmät olot ja useampia opettajia, siis helpompaa! Tämä kiusaus ei ollut vielä kuitenkaan päässyt koskaan valtaavaksi siksi, että hän oli iloisempina hetkinään aina jyrkästi tuominnut opettajistossa tuon salokylää kiertävän pakolaisuuden.

— Kykenenkö? . Uskallanko? . Pakenenko? .

Ahdistus oli taas niin valtava, että hän lankesi polvilleen huoneensa lattialle.

— — —
Kun Kanteleinen hikeä tippuen nousi, oli hänellä jo mielessä hieman epämääräinen kuva siitä, miten taasen alottaisi. Pakoa ei hän enää ajatellut.

Hän meni ulos. Oli leppoisa syyskuun iltahämärä. Kävellessä koulun tiellä muistui mieleen se iltahetki, jolloin nuorisoseuran johtokunta oli ensi kertaa koululla koossa. Hän muisti, miten sie-lua täyttävä tunne silloin omisti Jokirannalla suuren elämäntehtävän. Tälle muistelmalle Kanteleinen ensin hymähti, mutta sitte se jo vahvisti häntä äsken ajattelemiaan suunnitelmia tarkastellessa.

— Miksei täällä yhtä hyvin kuin muualla!

Tänä syksynä oli koulun maasta osa aurattu. Sitä oli siinä kahden puolen tietä 2 hehtaarin ala. Koko alue oli ollut usean opettajan aikana koskematta. Koululla ei ollut monena kesänä ollut asukasta ollenkaan. Maasta oli korjattu minkä se itsestään antoi heikkoa heinää. Aurattu maa nosti taas vanhan, tällä kertaa aivan uuden ja vahvan kotiseututunnelman. Kanteleinen hyppäsi pellonpientareelle.

.. Tämä nyt on hänen maatansa ..

— Sepä on omituista, virkkoi hän ääneen. Tämä tekee ihmiseen nyt aivan toisen vaikutuksen kuin silloin, jolloin vain niittomiehenä niitystä sianvillaa keritsi.

Kanteleinen oli menossa tapaamaan morsiantaan. Heidän piti viettää häitä muutamain viikkojen kuluttua.

Mies asteli jalan, kun polkupyörä oli unohtunut kotiin. Ajatusten keskipisteeseen sai taasen morsian. Tämän-iltaiset rikkaat mielikuvat ja ajatukset liittyivät tytön ympärille kuin säteet. Lopultakin hän oli kaiken keskipiste taas. Ajatusten ahdistava luonne helpotti. Sen sijaan nyt monet uudesti muodostuneet mielikuvat innostivat. Kesken kaikkea selvisi aivan kuin sumusta:

— Olen mies!

Tämä tuli yhteydessä sen ajatuksen kanssa, joka selitteli: olet kohta nainut mies ..

Kesken tietä hän pysähtyi.

— Mies! kertasi hän nousevalla itsetunnolla.

Uhkuva voima ikään kuin pakotti tekemään muutamia voimistusliikkeitä. Tuntui hetkisen siltä, kuin siinä olisi ollut lapsi, hyvin vallaton lapsi, joka ei tiedä mihin käyttää ylenmäärin pursuvia voimiaan.

Nyt hän taas oli onnellinen. Ajatusten ympäröimä ilmakehä sisälsi suunnattomat määrät ihanteita, joiden tavoitteluun nämä runsaat voimamäärät pyrkivät.

Eivätkä kylän ukotkaan näyttäneet enää niin mahdottomilta. Muistelipa nyt ketä tahansa heistä, aina löysi miehestä jotain säilyttämisen arvoista, persoonallista.

Eikä hän enää pitkään aikaan ollut muistanut, että äsken jo taas poismuutto-mielikuvatkin vieraina kävivät. Hän ajatteli vain elämää, Jokirannan kylän elämää, ja omaa elämäänsä joka sisälsi niin paljon tekemätöntä työtä . . .

TOINEN OSA.

I.

Siitä on kulunut neljä vuotta.

Jokirannan kylässä on paljo muuttunut.

Ei kukaan oikein varmaan tiennyt miten ja mistä kaikki sai alkunsa. Mutta ennen kuin ruvettiin pysymään oikein jaloillaan tapahtui monta kuperkeikkaa. Kylän ikivanha myllylahko ensin hajosi riitaisuuden vuoksi ja kosken sai vähin hyvin eräs pienehkö puuliikkeen harjoittaja. Sen jälkeen hajosi turvepehkuosuuskunta, etupäässä sen vuoksi että eräänä kesänä tuli runsaasti olkitavaraa, eivätkä osakkaat muutenkaan tahtoneet sinä vuotena löytää sopivia ja kyllin joutilaita päiviä turpeen nostoa varten. Puimaosuuskunta pysyi pystyssä niin kauan, kunnes sattui niin ikävästi että koneistossa tarvittiin ennakkolaskujen mukaan 200 markan korjaukset, — vaikka viime vuonnakin oli korjattu 59 markan edestä. Silloin katsottiin olevan viisainta, että kukin pui itse. Varsinkin ne, joilla vielä oli hävittämättä vanhat puimavälineet, katsoivat viisaimmaksi palata niihin, koska tämä verotus näin kasvoi. Syyksi selitettiin kyllä koneen huolimaton hoito ja

arvelivat puoltajat asiaa voitavan vastaisuudessa korvata paremmalla hoidolla, mutta siihenkään ei ollut luottamista. Tämän jälkeen meni myttyyn Rahkonevan tiesia. Sinne olivat jotkut ruvenneet puuhaamaan tietä, kun Rahkonevan reunoille oli alkanut ilmestyä pieniä uutisviljelyksiä, joista saatiin hyviä satoja. Mutta kun enemmistö ei luullut ikänä tarvitsevansa tietä eikä vähemmistön innostus ollut niin suuri, että olisi jaksettu ajaa asia läpi, raukesi sekin yritys.

Ja siten moni muu.

— — —

Mutta viime talvena oli nuorisoseuran talolla luentokurssit. Esitelmiä pidettiin etupäässä suonviljelyksestä, karjanhoidosta, osuustoiminnasta, kesannon muokkauksesta ja nuoren väen kasvatuksesta. Nämä luentokurssit kestivät viikon ja näyttivät lopulta muodostuvan käännekohtaksi Jokirannan kyläkunnan historiassa. Tämän saattoi havaita jo luentokurssien aikana. Kuulijain lukumäärä lisääntyi joka päivä. Kylän yhteishenki aivan ilmeisesti heräsi näinä päivinä ja alkoi hengitellä. Se huokui jo melkein joka miehen sanoista, kun keskusteltiin luentojen johdosta, tai väliaikoina. Miehet olivat aivan kuin suurlakon satuttamia. Heidän ajatus-
tapansa näyttivät tehneen vallankumouksen, ja itsensä tapasivat he aivan kuin unesta heränneinä innottelemasta sellaisten asiain johdosta, joita ennen olivat joko pilkanneet tai ylönkatsonneet.

Ensimmäisenä otti tämä innostus hoiviinsa Kyläsuon viemäriajatuksen. Varamäen suurenmoiset suon-

viljelysyritykset olivat valmistaneet esimerkillään maaperän sille mitä nyt tuli tapahtumaan. Kyläkunnan miehet olivat taistelleet sitkeästi ja urholli- sesti omia silmiään ja järkeään vastaan, ennen syr- jästä katsellessaan Varamäen saavutuksia. Menes- tyksellä olivatkin he pitäneet paikkansa, niin luke- mattomat kuin olivatkin ne epäilykset, jotka heidän vastustushaluaan vainosivat. Saattoi tapahtua, että oma poika tai renki puhui Varamäen suonvilje- lyksistä ja ihmetteli, etteivät muut koettaneet samoin, — silloin häytyi isäntä puolustautumaan sillä, että kyllähän hänkin sen ymmärtää, mutta . . Mitä »mut- tan» takana oli, sitä ei useinkaan saatu tietää, vaikka se pelasti nuorten silmissä niin monen isännän ammat- titietoisuuden maineen.

Luentokursseilla nämä jo luhistelevat muurit vihdoin näyttivät jaottuvan ja valloittajajoukot tul- vahtivat sisään.

Erittäin merkittävä oli eräs päivä, jolloin maan- viljelysseuran neuvoja-agronoomi luennoitsi nimen- omaan Kyläsuosta ja sen viljelysmahdollisuuksista.

Tästä luennosta muutamat asianharrastajat jo edeltäpäin osasivat odottaa jotain erikoista. Sen vuoksi oli edellispäivinä jo ilmoitettu kuulijoille tunti, milloin Kyläsuosta puhutaan, että tietäisivät tulla kaikki, jotka olivat Kyläsuon suhteen uteliaita. Ja niitä oli odottamattoman paljo. Tuli miehiä pitä- jältäkin. Kyläkunnan väestö oli nuorisoseuran ta- lolla kynnen kannattamaan. Kaiken ikäistä, kaikista

valtiollisista ja uskonnollisista puolueista oli väkeä suunnattomasti liikkeellä.

Jo seurahuoneelle tultaessa tiellä synnytti tämä joukkojen paljous kohottavan, juhlallisen mielialan. Siinä ei havainnut tuota pikkumaista, toisten vikoja vartioivaa, niillä ilkkuvaa sävyä, joka on kaiken lahkolais-joukkoutumisen tunnusmerkkejä. Porvari ja sosialisti tekivät toiselleen hyvänpäivän, ilman että omistusoikeus ja luokkarajat näyttivät juuri sillä hetkellä kiusoittelevan mieliä. Uskonasioissa eri tavalla ajattelevat olivat tavoittaneet hekin iloisen ilmeen silmiinsä; säälittelevää, oman autuuden tunnosta ylvästelevää, toisten syntejä ristinään kantavaa joukkoa ei näkynyt.

Kaikki katsoivat toisiaan kuin pitkältä matkalta tullut ystävä ystävää: tuten, hymyillen ja onnitellen. Näistä katseista hohti yleisesti: — Ka! Oletpa sinäkin . . Sepä hauskaa . . hauskaa . . Mennäänpä kuuntelemaan yhdessä . .

Jos jotain joukkomielialaa voisi tähän verrata, löytäisi sen tunnelman entisaikaisista, suurista talonpoikaishäistä siinä hetkessä kun väkeä ensin kokoontuu, papinhakija ajaa pihaan ja edeskäyvät seisovat porraskatoksessa paitahihasillaan maljoineen ja leipäkorineen . .

Esitelmä sisälsi kaksi puolta. Toinen oli Kyläsuon taloudellisesta, toinen sen yhteiskunnallissiveellisestä merkityksestä.

Taloudellisen puolen suuret ääriviivat merkittiin: 600 hehtaaria parhainta viljelyskelpoista rahka-

suota; ensin suuri pääviemäri muutamane tarpeellisine haaroineen kysyisi noin 20—25,000 markkaa. Sarka-ojituksesta, kuokkimisesta, lannoituksesta ja tuotannosta voitiin esittää verrattain tarkkoja numeroita, jotka kaikki olivat Varamäen Antin kirjoista poimituita.

.. 600 hehtaaria, laskivat isännät itsekseen. Paljonko maata siitä tulisi heidän manttaalilleen? Ja paljonko rahaa se ensin kysyisi?

Samalla he yhä jännittyivät kuuntelemaan agronomia, joka merkellisellä henkevyydellä puhui suosta, joka povessaan kätkee tämän kyläkunnan koko tulevaisuuden. Moni, joka jo oli propsimetsänsäkin myönyt ja sen jälkeen mielikuvineen hiipinyt erämaiksi muutetuilla metsämaillaan kuin hyypiä hävitetyssä kaupungissa, kiintyi puhujan ajatusjuoksuun kuin tuhlaajapoika, jolle isän kasvot taas kääntyvät päin hymyävinä, armoa ja uutta elämää lupaavina.

Kylän isäntämiesten jännittynyt ajattelu synnytti yleisössä välittömän vaikutuksen. Kaikki tämä sähkötti puhujaa. Hän sai kokea aivan kuin Pyhänhengen vuodatuksen. Sielu pulppusi uusia mielikuvia ja ajatuksia, ääni saavutti satuttavaisuuden ja soinnun, silmä loiston, liikkeet hallitsemiskyvyn ja tenhoavaisuuden, joiden kautta sadat silmät, korvat ja sielut lumottuina ottivat vastaan.

Puhuja oli agronomi Peltomies, keski-ikäinen, tavallisissa oloissa juro. Mutta silmissä oli syvää elämää.

Kun puhuja oli päässyt taloudellisesta puolesta, alkoi yhteiskunnallinen ja siveellinen. Nyt ripisteli

hän suolaa. Kylää on jo vuosikausia painanut hiljaa kiduttava avuttomuuden tila. Keski-ikäiset ihmiset ovat tunteneet vanhenevansa nopeasti ja nuoriso on hiljaisena virtana juossut pois. Kaikkeen tähän on ollut syynä verenvähyys kyläkunnan taloudellisissa suonissa. Täällä on kyllä ollut vanha, varakas pohja, mutta se heikontuu nopeasti. Usea talo on tästä syystä muuttanut omistajaa. Kylässä on aina ollut hyvin toimeentulevaa työväkeä, mökki-läisiä ja torppareita, mutta näidenkin keskuudessa on köyhtyminen, hajoaminen ja häviö ilmeinen tosiasia.

Tästä johtuu se elämän ristiriita, joka synnyttää puutteen, tyytymättömyyden, epätoivon, katkera-mielisyyden . .

— Me olemme syöneet vanhat varastot, ja uudet ovat lukitussa, lumotussa linnassa . . maassa, Kylä-suossa . .

— Halvautuneina avuttomuudentunnosta olemme lakanneet tekemästä työtä ja puristamme kourasamme viimeistä seteliä, kellä sellainen on. Toiset varustaudumme sitä viekkauksella viekoittelemaan tahi väkivalloin ryöstämään . .

Sillä meidän aivomme eivät nykyään luo työtä, ne eivät iloitse työstä . . Ne pelkäävät maata, kaiken olevaisen äitiä ja elättäjää . .

Me, nykyinen polvi, emme tunne maata, sen elähyttävää voimaa, ja siksi vainoo meidän elämänlähteistä etääntyneitä ajatuksiamme kuoleman ota . .

Mutta jos saamme tänne u u t t a t y ö t ä, joka avaa tilaisuutta nuorelle toimeliaisuudelle, siirtää

ajatukset tästä loppumattomasta kituuttamisesta, tuottaa leipää, vahvistaa uskoa elämään, avaa meidän järkemme ymmärtämään kuinka hyvin täällä Jokirannan kylässä voisi kaikilla olla, jos vain tämä lamauttava uneliaisuus, taloudellinen ja yhteiskunnallinen tekosairaus loppuisi . .

— Ajatelkaamme nyt vain aluksi tätä: 600 hehtaaria maailman parasta rahkasuota kylänlaidassa odottaa hedelmiseen vain kyläkunnan miesjoukon työtä! Se odottaa että te rupeatte aukomaan maan povea ja korjaamaan riistaa, että te rupeatte viljelemään Kyläsuota.

Hän kuvaili, miten herännyt toimeliaisuus sittemmin levenee kylän jokaiseen sopukkaan ja hedelmöittää tähänastisessa viljelyksen puutteessa nukah-taneen maan; miten maan hedelmällisyys taas valtaavasti uudistaa ihmisen alakuloisen mielen ja täyttää sen uskolla elämän hyödyllisyyteen; miten tämä nousu keskeyttää sen häviön virran joka vie nuorisoa pois kylästä ja pysäyttää keski-ikäisten jokirantalaisen ennenaikaisen vanhentumisen . .

II.

Varamäen Antti istui salin sivupenkillä ja kuunteli, tiukasti arvosteleva ilme kasvoissa. Nämä kasvot olivat terävät ja laihat. Ikää miehellä oli noin 35 vuotta. Joskus vilahti tarkkaavan kuuntelun ohessa silmistä pilkallinen iva, mutta yleislemänana saattoi havaita kehittyvän itsetietoisuuden ylpeän ilmeen, joka näytti tahtovan sanoa: minä hän tätä olen monta kertaa sanonut; minulle on tämä kaikki vanhaa tuttua; minulta hän on tuonkin kuullut . .

Varamäen ukko istui etupenkissä ja eli. Puri ahnaasti mälliä, vaihtoi levottomasti toista ja toista jalkaa ristiin polvelle, lävisti puhujaa silmin, aivan kuin imien jokaisen sanan ja ajatuksen. Toisinaan väkevä leuka, jossa törrötti pitkä parransänki, värisi hermostuneesti. Silloin vaari aina katsoi jonkun tutun miehen kasvoihin ja hymyili, aivan kuin olisi tahtonut sanoa: kuulitko?

Aivan siinä vaarin lähellä istui Piilomäen porvari, hieman lihava mies, nojaten leukaa kämmentpäähän. Näissä kasvoissa vallitsi syvä vakavuus,

tarkkaava kuuntelemisen ilme, aivan kuin hän olisi erikseen harkinnut ja punninnut jokaista sanaa.

Tungos oli huoneessa synnyttänyt hiottavan kuumuuden. Pari ikkunapuolikasta pantiin äsken auki ja niistä nyt virtaili raittiimpaa ilmaa. Toisen ikkunan avasi, niin kuin ainakin talonväkeen kuuluvana, sen vieressä istuva Koivusen Vihtori. Hän istui aatoksissaan, lakki kädessä ja vieressä vaimonsa Elli, omaa sukua Juurikkala, elonilmeisin silmin. Vihtorin pää oli luonnostaan hieman kallellaan ja viisaissa silmissä yhä tuo omituinen, viivyttelevä, punnitseva, hidasteleva ilme. Ken sattui tähän pariin huomiotaan kiinnittämään, ei voinut olla tekemättä sitä havaintoa, että tässä »yhtiössä» vaimo aivan ilmeisesti toimi liikkeelle panevana voimana, mutta mies, kerran liikkeelle pantuna, toimi sitten sekä voimana että ohjaajana ja vaimo sai toimia hänen käskyjensä mukaan. Vihtorin silmäkulma oli solmussa, kun hän puhetta kuunnellen näytti katkeamatta harkitsevan sen ajatusjuoksua.

Peltonen, hieman lihoneena, istui emäntänsä vieressä keski-salissa. Miehen kasvoista ei voinut havaita mitään erikoisilmettä, muuta kuin ehkä ajatuksen: kuuma . . hitto kun on kuuma . . eikö se jo pian lopeta? Vetistävät silmät katselivat sivuille, aivan kuin etsien vahvistusta omille ajatuksille. Emäntä äsken hieman torkahti ja koettaa nyt taistella uutta torkahdusta vastaan, jottei isännän valvovan silmän tarvitsisi uudestaan . .

Heidän takanaan istuu Sepän Kustaa erään tytön kera. Paljon he juttelevat esitelmän kestäessä, mutta eivät silti paljoa häiritse. Heillä on niin hauskaa toistensa kanssa.

Kanteleinen istuu eräällä sivupenkillä vaimoineen. Vieressä Mikkosen Niilo tekee esitelmästä muistiinpanoja sanomalehteä varten. Niilon koko huomio on asiassa. Vuorotellen katsoo hän luennoitsijaa, vuorotellen yleisöä, aivan kuin erikseen tutkien muutamien kasvojen ilmeitä.

Itse Mikkonen istuu perimmäisellä penkillä oven vieressä, kädet rinnalla ristissä, harva parta painettuna rintaan, ja tähtäilee puhujaa. Silmistä, joista ainakin voi aavistaa ajatusten suuntaa, saattoi selvittää jonkullaisen itseään syyttävän omantunnon kysymyksen: olenkohan minä erehtynyt?

Pikku-Passin pää on olkapäiden väliin painuneena, mälli lepää, silmät tuijottavat puhujaa.

Yleisössä vallitsi kokonaisuudessaan niin kiintynyt ja jännittynyt mieliala, että vain hyvin harva haukotus tai muu väsymyksen ilmaus sitä särki. Mitä pitemmälle puhuja ehti, sitä selvemmat yhteenkuuluvaisuuden merkit ilmestyivät. Kyläkunnan sielu ikään kuin hetkiseksi vapautui noista sadoista yksityispyyeteistä, jotka aikojen kuluessa olivat itäneet ja kasvaneet näissä ihmismielissä omien oikkujensa mukaan. Kyläkunnan sielu näytti nyt vähitellen uudestaan syntyvän, hiljakseen eroavan yksityisistä ja kokoavan itseään. Ihmiset vapautuivat persoona-etujen tavoittelusta ja lakkasivat ajattelemasta niitä

eroitettuina naapurien eduista. Sitte rupesi oma etu rinnastumaan naapurien edun kanssa ja ne näyttivät sopivan yhteen kuin pariskunta . . että oli oikein sopivaa. Puhuja sai vapaan puhevallan: jos puhut hyvää, puhu! . Jopa on aikakin . . Tässä on turhaan aikaansa kulutettu . . Tähän entiseen oloon on väsynyt . .

. . Mutta jopa nyt, jos Kyläsuosta alkaisi nousta sillälailalla leipää ja rahaa! .

Agronomin ehdittyä puheessaan kyläkunnan rappeutumista ennustavaan rippisaarnaansa, havahtuivat useat. Korviaan heristellen he nostivat päätään. Ilme monissa kasvoissa muuttui sekavaksi, kielteiseksi. Mitä se nyt? . näyttivät kyselevän. Äläs! Ethän sinä tunne niitä asioita . . Tämä kylä on aina ollut rikas ja hyvinvoipa . . Lorujapa puhuu . . pilaa pian koko asiansa . .

Mutta toiset antautuivat heti tässäkin mukaan, aivan kuin olisivat tahtoneet itsetietoisesti sovelluttaa lakia: kaikki, tai ei mitään. Naapurien mielenosoituksiin, jotka tapahtuivat ruumista suoristamalla, istuinsijalla siirrähtämällä, jalkaa tai kättä heittä-mällä, ryähtämällä tai nenän kautta puhaltamalla, silmänilmettä vaihtamalla, mälliä toiseen poskeen siirtämällä, tai muuten, vastasivat nämä aivan samoin liikkein, antaen niille silmillä, hymyn vivahduksin, rykäsemisin tai katkonaisin sanoin aivan vastakkaisen merkityksen: oikein puhuu . . turhaa on koristella.

Tätä sotatuulta kesti pari minuuttia; mutta sitten alkoi taasen rauhoittua. Mikäli rauhoittuminen

valtasi alaa, sikäli nousi pohjalta uusi yleisvaikutelma: sieltä joku aivan kuin työnsi ja kiihotti tekemään taloudellisen lopputilin entisyyden unettavasta saamattomuudesta. Tämä kyllä ei enää ollut kaikille uusi ajatus, se oli silloin tällöin ilmestynyt yhden ja toisen mieleen kotonakin, mutta varsinkin kylässä silloin kun näki muiden toteuttavan jotain esimerkillistä. Silloin joku syyllisyudentunne hiiviskeli mielialan takalistoilla, pyrkien etualalle. Sinne se tavallisesti sai painua; mutta viime aikoina oli se alkanut palata useammin ja saada omantunnontuskan tapaisia ominaisuuksia. Aina kun näki, että joku oli toteuttanut sen, mitä itse oli kauan mielessään hautonut, rupesi voimaan hiljaiseen pahoin.

.. Onkohan se sellainen omantunnontuskaa .. vaikka tämä on maallinen asia? .

Monella se kasvoi hiljaa, melutta, vastoin kaikkia toivomuksia kuin paise.

Työntävä, yllyttävä voimistui yhä. Se toimi jo aivan kuin synnintunnon herättämä parannuksen halu; tai raittiusvaatimus, joka voimakkaan raittiusesitelmän aikana kypsyy juopossa; tai tupakkalakkoajatus silloin kun tulee tupakka-öljyä varresta suuhun ja mieli tekee yhä tupakkaa.

Peltomieheen puhujana vaikutti tämä kuulijakunnan mieliala sähköisesti. Hän ei pitkään aikaan tässä ollut enää puhunut itsestään. Hänestä tuntui hetkittäin aivan kuin olisi toiminut noista sadoista ponnistelevista aivoista virtaavain ajatusten yhdis-

täjänä ja lausunut ilmi niissä ilmeneviä yleisajatuksia, jotka taas tässä kaikki hyväksyivät.

Esitelmän loputtua oli vähän aikaa hyvin hiljaista. Koko salintäyteinen ihmisjoukko ikään kuin tuudittelihe eräänlaisen nautintorikkaan tunnelman varassa. Ei edes käsiä huomattu taputtaa. Vihdoin kuitenkin joku äkkäsi sen ja kiiruhti korjaamaan erehdyksen. Taputus valtasi heti koko salin. Vanhatkin miehet taputtivat suu naurussa, ja kurottaen päitään toisten päiden välitse ja ylitse seurasivat silmin puhujaa, joka etsi istuinpaikkaa pyyhkien hikeä kasvoilta ja kaulalta, silmissä uupunut ilme.

III.

Kanteleinen astui puheenjohtajan paikalle.

— Tahdotaanko keskustelua esitelmän johdosta?

— Kyllä! huudettiin monelta taholta.

Ensimmäisen puhevuoron sai seppä Rautio. Nousi. Järeä, tuiman näköinen mies. Tapaili sanoja, sillä mies ei ollut koskaan yleisissä kokouksissa puhunut. Sitä hän vain, että jos nämä puhujan laskut ovat tosia, niin me Jokirannan maanviljelijät olemme vasikoita . . Siirsi mällin toiseen poskeen ja jatkoi:

— Ja nyt me vasta rupeamme olemaan aika vasikoita, jos emme nytkään ryhdy tähän asiaan.

Istuutui jatkaen kiihtyneenä puoliääneen vierustoverilleen. Muutamat nauroivat. Oma poika Kustaa oli punastunut, hänestä isä oli tehnyt itsensä naurtavaksi.

Mikkonen sai puhevuoron. Alkoi keinottelusta. Mikkonen muuten puhui hyvin usein, melkein aina keinottelusta. Ei tahtonut kieltää esitelmässä lausuttuja arveluita Kyläsuosta, tahtoi vain sanoa, että ne olivat arveluita, mutta huomiota ansaitsevia arveluita. Yhtä puolta elämästä ei puhuja ollut kuitenkaan riittävästi valaissut: keinottelua. Se on

keinotteluhimo, kiihko, joka nykyään hallitsee ja hävittää rehellisen työn hedelmiä. Keinottelun suuruvalta ulottuu tänne Jokirannallekin. Se näkyy paraiten siinä, että kun täällä jotain yrittää, keinottelija on heti mukana; apuamassa, muka, mutta tosiasias-
 sassa kiskomassa yrityksen hedelmää. Aivan kuin sielunvihollinen.

— Ala vain yrittää omin neuvoin päästä synneistäsi, aina on sielunvihollinen notkeana ja valmiina auttamassa. Mutta se kiskoo ja keplottelee itselleen palkakseen sielun!

Miehen mustista silmistä loisti tuo tuttu kiihko. Ajatus oli tulikuumana keskittyneenä tähän yhteeseen ainoaan polttopisteeseen.

— Sellaista on keinottelu! Minä tunnen tämän paholaisen kuiskaukset omassa veressäni. Joka ei ole ikänä taistellut syntiä ja sielunvihollista vastaan —

Hän pysäytti, loi vaanivan, läpätunkevan katseen ympäri salin ja näytti tavoittelevan häntä katsovain ihmisten silmäteriä.

— Joka ei ole ikänä taistellut syntiä ja ihmisen sielunvihollista vastaan, uudisti hän, ei sellainen voi omassa veressään tuntea sitäkään, miten keinottelija siellä alituiseen vääntää ja kääntää väärää oikeaksi, uskottaa ja opettaa pyydystämään, vaanimaan, teeskentelemään, valehtelevaan — kaikkeen opettaa, saadakseen vain luvattomalla tavalla hyötyä lähimmäisestään.

Muutammat nuoret tytöt tirskuivat ja pari poikaa teki hiljaa ilvettä, mutta muuten kuunteli koko

salintäyteinen yleisö kärsivällisesti. Jotkut seurasivat suurella mielenkiinnolla. Varamäen Antti aivan ilmeisesti kyllästytneenä odotti lopettamista ja näytti pitävän puhetta löpötyksenä.

Mutta Mikkonen tuli vihdoin asiaan.

— Jos, hän sanoi, tämä kylä saa Kyläsuon kivaaksi, niin että siinä kaikkialla voidaan viljelys alottaa, se on keinottelulle suurin isku minkä täällä tällä hetkellä voimme antaa. Ja minä kannatan puhujaa.

Mikkosen lausunto jäi siinä suhteessa epäselväksi, mitä hän tarkoitti sillä, että tahtoi kannattaa puhujaa. Kanteleinen merkitsi itseänsä varten muistiin Mikkosen lausunnon sisällön. Hänen mielestään kuvastui siinä erinomaisen elävästi tuon voimakkaan, erikoisen miehen itsenäinen ajatustapa. Mikkonen oli viime aikoina lukenut Tolstoin kirjoja. Tämä äskeinen tuntui olevan sieltä koituvaa kajastusta.

Antti Varamäki oli sujuva puhuja. Kertoi kokemuksiaan Kyläsuon viljelijänä. Hänen esitystassaan oli jotain ylvästelevää, toisinaan loukkaavaa, siitä pilkisti liiaksi tietoisuus omista ansioista. Häntä varustauduttiin aina kuuntelemaan näiden ennakkoluulojen lataamina.

Mutta aivan kuin Varamäki olisi viime hetkessä aavistanut tätä, lähtikin hän puhumaan toisessa äänilajissa. Hän kehui ensin kylää. Sanoi sitte, ettei puhuja, jonka kanssa hän oli persoonallinen ystävä, ollut voinut luonnollisestikaan täysin tuntea Jokirannan kyläläisten vaikeuksia y. m. Mutta yleispiirteisään oli kuvaus elävää totuutta.

Tämä teki kyläläisiin hyvän vaikutuksen. Varma-keen kohdistuvat ennakkoluulot hävisivät kuin voideltuina. Alettuaan tämän jälkeen puhua Kyläsuosta, vältti hän sellaista kuin »minä sen tiedän, sillä minä olen sitä kokenut». Niin tempasi hän tämän kyläläisjoukon uudelleen mukaansa suolle, missä oli jokaiselle niin perin tuttua. Siellähän oli rämmitty ja samottu siitä saakka kun kukin paitakasakkana marjailuretkille ensi kertoja kykeni. Ja sitte joka kesä, viime kesänä viimeksi. Haisteltu suon lemua- vat kanerva-, kukkais- ja marjatuoksut, väkevät nevahajut ja savut. Moni oli suon rantamalla kokeil- luilla pienoiskylvöviljelyksillä monta lämpöisen- hikistä ja syksysateen alakuloisuuden painostamaa päivätyötä tehnyt.

.. Tottahan nyt Kyläsuu tunnetaan!

Siellä ne olivat eletty turvepehkuosuuskunnan- kin autuudentuntoiset aamutunnit. Sieltä olivat kesäisin aina sankat savut nousseet ja yli kylän levinneet illan tullen kuin muinoin pilvenvarjot kor- vessa israeliitoille. Aina kun silmä kaipasi väljää, kauas näkyvää, katsoi se Kyläsuolle. Työssä olta- essa sen reunamalla katse liukui aina pitkin suota, jolla toisin paikoin kasvoi mataloita koivu- ja mänty- eräkkäitä ..

.. Tuttu, perin tuttu oli Kyläsuu!

Siellä hyllyi, toisin paikoin kesti ..

.. Pitkä pohjaan .. leipään!.

Iltasin kun aurinko laski suon ääriin, aamusin kun aurinko leikki sen sinertävissä sumuverhoissa ..

Milloin uhkasi sieltä halla, milloin lupasi kirkas pouta . . . Milloin kuvastui sinne sopivan näkökulman läpi katsottuna sumuista, autereista, savusta ja pilvistä komean-jylhiä vuorimaisemia, tai etäisiä, siintäviä järviulapoita. . .

Kaikkien katse siellä oli aina viipynyt kuin suuren tuntemattoman salaperäisissä esikartanoissa.

. . . Miksi ei sitä tunnetaisi!

Mutta sitä mitä siitä nyt puhuttiin, sitä ei ollut tunnettu. Ja jos tämä on totta, niin . . . Jumala siunatkoon Kyläsuota!

Varamäki puhui yhä. Hänen puhuessaan alkoi äsken jännittynyt mieliala jo hiukan laskeutua. Hänen koskettaessaan tuttuja asioita, mielikuvat kuitenkin kumpusivat kuin terveen elämän ilon elähyttämät ajatukset silloin, kun sairas ensi kertaa nousee pitkäaikaiselta tautivuoteeltaan, huomaa jalkojensa taas kantavan, elinvoimansa uudistuvan ja elämän uusine toiveineen alkavan taas siitä, mihin tauti tullessaan sen lopetti.

Eräät sellaiset miehet, jotka olivat vain sangen harvoin kuulleet mitään muita esitelmiä kuin hengellisiä, ne alkoivat vanhimpien naisten jälkeen ensimmäisinä osoittaa väsymyksen merkkejä. Silmiin ilmestyi toljottava ilme. Leuat lepäsivät hoitamattomina, alas valahtaneina, antaen omistajainsa kasvoille velton ilmeen. Muutamat vanhat vaimot olivat jo alkaneet huojuttaa ruumistaan, ja yksinäisiä hartaita huokauksia alkoi kuulua. Jostain kuului puoliäänen: »— yksi on tarpeellinen — — ».

Kanteleinen puheenjohtajana havaitsi nämä mielialan laskeutumisen merkit. Nähtävästi sen huomasi Varamäkikin, sillä hän lopetti lausuntonsa vahvasti hikoillen. Kanteleinen teki nopean ehdotuksen: koska paikalla, hänen havaintonsa mukaan, ovat kaikki kylän isännät ja kaikki tuntuvat olevan yksimielisiä siitä, että Kyläsuon ojittamiseen on viipymättä ryhdyttävä, hän ehdottaa, että kohta valitaan toimikunta, joka ryhtyy käytännössä toteuttamaan suurta asiaa.

Vasara nousi.

— Vastustaako kukaan? Ellei, on tämä päätös kaikkiin läsnäolijoihin nähden sitova.

Huoneessa on aivan hiljaista.

Vasara putoaa.

Liikahdetaan vapautuneesti, ja useampain miesten kasvoilta loistaa tyytyväisyys. Ainoastaan muutamia arempia katsellessa näkee niiden ilmeessä hajamielisen pelästyksen hätääntymismerkit. Muuten yleinen, kaikki voittava tunnelma tuntuu lujalta ja vakavalta.

.. Tämähän on niin yksinkertaista ja selvää! on tunnelma sanovinaan.

— — —

Agronomi Peltomies juttelee Mikkosen ja Kanteleisen kera eräässä nurkassa, ja toisia kuuntelee ympärillä. Hän kertoo aikovansa asettua asumaan tänne Jokirannalle .. on sitä varten jo talonkaupoisakin ollut. Hänessä ovat vielä jällellä pitkän esitelmän aiheuttaman uupumuksen merkit. Äänen vä-

rähdellessä hän hiljaa kertoo, syvissä silmissä onnentuntoinen hymy:

— Minä olen saanut puhua niin paljo henkisesti kuolleille ihmisille.. Nämä täällä ovat ilmeisesti tähän minunkin asiaani nähden heräämistilassa.. Tässä oli tänä iltana ihmeellinen henki, minä tunsin sen.

— Hm.

— Hm.

— Minä olen tänään elänyt elämäni suuren hetken, virkkoi hän edelleen ujosti, aivan kuin samassa katuen, että oli tullut sanotuksi.

.. Jos eivät ne ymmärrä? hän ajatteli kohta.

Mutta Kanteleinen tarttui lujasti Peltomiehen käteen, puristi sitä ja näytti olevan liikutettu. Mikkonen löi olalle ja sanoi, mustilla silmillään lämpöisesti polttaen Peltomiehen syvää, sinistä katsetta:

— Mutta sepä olis meidän kylälle erinomaista..

— Itselleni, itselleni toki erinomaisempaa, kiisti Peltomies hilpeästi nauraen.

IV.

Muutamana toukokuun iltapuolena loi Kanteleinen ojaa koulun viljelyslohkolla. Lukukausi ei ollut vielä päättynyt, joten opettajalle liikenä maatöitä varten vain iltapäivät. Mutta kansakoulun koko viljelyspalsta näytti nyt olevan hyvässä viljelyskunnossa, siinä havaitsi perehtyneen viljelyksen jäljet.

Joustavalla vauhdilla pistää Kanteleinen lapioitaan. Hiki virtailee. Vahvarakenteinen ruumis toimii vaivattomasti. Aivan kuin jokaisella otteella olisi sama sisäinen vaikutelma kuin tanssilla eräisiin, voimistelulla, tai urheilulla toisiin. Se käy niin iloa tuottavan keveästi ja ojanluojan kasvoissa väreilee, yltämyötään vaihdellen, milloin nauttiva hymyily, milloin työajatuksen kiihottunut intoilu. Toisinaan hieman pysähtyy, pyyhkii hikeä ja antaa katseensa kulkea yli pienten viljelysten. Tuossa on pieni niitty-palsta. Se on toisen kerran kasvussa. Sieltä nousee terävänä viheriäinen. Kevät on ollut kosteanpuoleinen. Se on vaikuttanut ruohokenttiin kuin taikasana. Vieressä on tuleva turnipsipelto ja sen takana perunakylvölle ajateltu pikku pelto. Niiden muokkaus on jo aloitettu. Ojurin on hauska näitä ajatella.

Ajattelee, että tämä on nyt melkein samanlaista kuin ennen seminaarissa, kun pääsi käsiksi oikein innostavaan aineeseen. Ero on vain siinä, että silloin olivat kirjat ajatusten ja työn synnyttäjiä, nyt maa, luonto. Mutta vaihdos tuntui tekevän kummallisen elävöittävän vaikutuksen.

.. Kuinka hyvää tämä maa on! Miten siitä elämä huokuu.. miten ajatus herää kun viljelysaikumuksessa koskettaa maata.. Kun maata kääntää, on kuin kääntäisi tieteellisen kirjan lehteä, mutta tässä tuntuu kuin olisi itse tiedemies, joka tutkii, toteuttaa, luo uutta, kirjoittaa luonnonkirjaa...

Maasta oikein huokui elinvoimaa. Päivän lämmin aurinko oli sitä paahtanut. Nyt ilta-auringon valossa tuntui maa ikään kuin levosta nauttivan ja hymyilevän.

Yhä elävät ojurin mielikuvat maan mukana. Hän on jo tottunut vaihtamaan ajatuksia maan kera. Kaikki tämä tuntuu kuin olisi yhteistyössä, kuin maa olisi ajatteleva olento.. Työtoveri on suuri, salaperäinen jättiläinen, joka ei kuitenkaan vähääkään pelota, vaikka sen voima on niin suuri.

.. Maa.. Aivan kuin maa nyt tuossa leveässä, vakaassa, hätäilemättömässä, juhlallisessa voimallisuudessaan lukisi suuria lupauksiaan, toinen toistaan satumaisempia..

.. Kun vain ihminen ymmärtäisi maan ajatukset..

Ojurin mielessä tuntuu kuin hän ymmärtäisi. Se tuottaa sanomatonta kevät-iloa. Hän polkee lapiota yhä kiihtyvällä innolla täyttääkseen

oman urakkansa yhteistyössä niin, ettei suuri, salaperäinen saisi aihetta syyttää häntä laiminlyönnistä.

Koulukartanoa lähempänä ovat puutarhamaat. Navetan seinustaa vasten on korkea taimilava ja siitä sivulle, pienessä etelään kaltevassa mäkirinteessä jo muokattu ja osittain kylvetty puutarhamaa. Koulutalon päädyllä oli muutamia marjapensasrivejä sekä joitakuita omenapuun-alkuja. Sieltäpäin näkyi myöskin punavalkoinen mehiläispesä. Taampana koulun puisto, joka yhtyi metsään. Pihassa riippui muutamia pyykkivaatteita nuoralla kuivamassa.

Rakennukselta päin tulee kävellen Kanteleisen vaimo, Sohvi ja hänen edellään juoksee 2-vuotias Heikki. Ojuri huomaa tulijat heti kun he pistäytyvät nurkan takaa tielle. Heilauttaa kättään ja alkaa hymyillä, mutta jatkaa työtään. Kun tulijat saapuvat lähemmäksi, huutaa isä:

— Heikkikö? Heikkikö? isän Heikkikö?

Lapsi nostaa silmiään, huomaa isän, laskee riemuhuudon ja lähtee kipasemaan.

— Isä ansaitsee lapselle leipää! laskee Sohvi matkan päästä nauraen. Voi kuule, kuinka sinä hikoilet. Voi rakas.. Heikki, Heikki!

Poikanen oli tuuskahtanut suulleen tienviereen aikoessaan suorinta tietä isän luo. Molemmat vanhemmat riensivät nostamaan. Isä ehti ensin, sai pojan syliinsä, mutta tämä ei suuria isästä välittänyt, sillä läheisestä ojanreunasta jo veti lapsen huomiota ensimmäinen keltakukka ja sinne hän nyt isän sylistä riuhtoi. Poika sai kukan ja rauhoittui.

— Katso västäräkkiä, osoitti isä pellolla hyp-pivää lintua.

— Vättä .. vättä ..

— Västä, sano västä.

— Vättä .. vättä ..

— Vättä vättä se poika vain sanoo .. vättä vättä se sanoo .. tuo mukula .. Sohvi-äiti tuher-si nenällään isän sylissä olevan lapsen rintaa, loruten. Pikku poikanen nauroi sydämestään kun kutkutti.

— Vättä .. vättä se mukula vain sanoo, uudisti äiti tuherhtaen.

Isä taisi suudella hät'hätää molempiakin, kun ei ihmisiä näkynyt lähiseudulla. Mutta sitte poika jo alkoi pyrkiä pois sylistä, lähteäkseen västäräkin perään, joka hyppi pellolla pyrstöään keikutellen ja houkutellen:

— Tulit .. tulit ..

— Älä laske pellolle, se tahrii itsensä, pyytelee äiti. Mutta isän tekee kovin mieli nähdä miten se taaputtaa ja vääntää lihavia sääriään pehmeässä mullassa.

— Ei se siinä, kuivahkossa mullassa .. eihän mullasta tahriinnu?

Ja poika sai mennä. Jo ensi askelilla pienet sääret sekaantuivat. Äidinkin täytyi nauraa, vaikka mieltä jo kiusasikin kohta jälestä seuraava pyykki.

— Voi, voi, joutui hän voivottelemaan samalla, kun työt muistuvat mieleen, ja tässä nyt vain näin tulee aikansa kuluttaneeksi.

— Hetkinen huvillekin, Martta-kulta, lohdutti Väinö ja katsoi hymyillen silmiin, kun Sohvi jo huolissaan palaamista ajatteli. Moni tehtävä odotti, kun ei ollut ketään, jota käskeä edestään edes pikkujuoksuihin.

Heikki taapusti yhä pellolla, vaikka västäräkki jo olikin siirtynyt etäämmälle, visertäen ja keinutellen nyt taimilavan reunalla ja jutellen parin tuttavan kera jotka hyppivät ja keikuttivat siinä lähiseutuvilla.

Kanteleinen alotti uudelleen ojanluonnin. Vaikka Sohvilla oli kiire, jäi hän ihailen katselemaan miehensä työskentelyä. Mies tunsu tämän katseen selkensä takaa, ja se nostatti riemuisaa kevätkuumetta. Vaimoonkin vaikutti tämä työilon nostattava mahti.

— Ja minä vain tässä laiskana!. jatkoi hän ajatustaan ääneen huudahtaen ja pyörähti etsimään Heikkiä, joka oli muutamaksi silmänräpäykseksi unohtunut. Heikki oli sillävälän istunut peltoon ja saanut käsiinsä onkimadon. Äiti juoksi luokse:

»Hyi, hyi!

Mato viskattiin, ja ennen kuin Heikki huomasi-kaan, sai hän kiittää taloa kohti hilpeästi juoksevan äidin sylissä. Isä katseli tätä menoa. Sohvin liik-keiden viehättävä joustavuus tavoitteli huippuaan tuossa hänen lapsi sylissä juostessaan. Kun Heikki ehti huomata, että hänet vietiin pois pellolta, alkoi hän kirkua ja pyrkiä pois juoksevan äidin sylistä. —

Isä nauroi ja rupesi luomaan ojaa.

V.

Kanteleisen ehdittyä juuri päästä parhaaseen työnvauhtiin tulee Mikkosen isäntä polkupyörällä. Heitettyään pyörän tienvieressä seisovaa puuta vasten tulee luokse. Kanteleinen jatkaa ojanluontiaan, Mikkonen istuu pientareella ja juttelee. Vihdoin Kanteleinen alkaa pyyhkiä lapiota lähteäkseen vieraan kera sisään. Huomatessaan tämän virkkaa Mikkonen:

— Tuota, äläkä nyt, ei mulla ole kiirettä. Tuota, mikäs teillä oli urakkana täksi illaksi?

— Urakkanako? Eihän sitä niin määräurakoita, tässä..

— Onpahan! Minä olen kuullut. Teillä ovat vain nämä iltapäivät näitä maatöitä varten, kun päivät pitää opettaa.. Olenpa varma, että teillä oli täksikin iltapäiväksi urakka, väitti Mikkonen, tummissa silmissä tuo omituisen herkkä, aina kiihottumaan valmis ilme.

Kanteleinen nauroi.

— Noo.. tämän ja tuon ojan tässä ajattelin, mutta eihän tällä vielä niin kiire ole..

— On sillä! Mitä me sitä nyt jättäisimme. Onko teillä toista lapiota? Luodaan urakka ensin

täyteen ja sitte vasta lähdetään juttelemaan . . Sitte on niin mukava, aivan kuin olis vatsa täynnä, kun on urakka voitettu.

Mikkosessa paloi jo hänen kiihkeä innostuksensa. Ja Kanteleisen vastusteluista huolimatta meni hän pitkin loikka-askelin koululle saadakseen itselleen lapion. Vähän ajan kuluttua palasi sieltä. Sohvi oli antanut uuden kihvelin. Kanteleinen vielä joutavoitsi.

— Alkää tyhjää! kielsi Mikkonen. Heitti takin päältään ja asettui vastaiselle puolen Kanteleista, toiselle ojanpartaalle reunustamaan.

Niin alettiin kahteen mieheen.

— Minä tulen teille juttelemaan maailman asioista, jatkaa Mikkonen kun jo tekevät työtä, ja keskeytän teidät tärkeästä työstä. Eikö ole silloin parempi, että autan joutessani teitä ensin saamaan loppuun tälle päivälle aikomanne työn ja sitte vasta jutellaan, häh? Enkö minä hyvänä naapurina tee tässä oikeutta teille, vai?

Kanteleinen myönsi.

— Niin se on, uudisti Mikkonen. Katsokaahan! Jos me ihmiset katsoisimme aina rehellisesti myöskin lähimmäisemme parasta, niin tällaiset pikkuasiat huomaisimme aina kohta, ennen kuin oma etu ehtii tukahuttamaan huomiomme ja asettumaan sen eteen. Onko opettaja tätä huomannut?

Oli, kyllä hän oli huomannut.

— Niin, kyllä sen huomaa. Ajatelkaa esimerkiksi tätäkin tapausta tässä: minä tulen tänne omine

asioineni ja vien teidät sisään. Työnne jää puolimoihin juuri silloin kun olette päässyt innostumaan . . minä vien teidät juttelemaan omistani tai muun maailman asioista. Mutta teidän ajatuksenne jää tänne ojanluontiin, kun se keskeytetään kesken, ettekä te voi innostua minun asiaani . . Ja se voi olla sellainen että siihen pitää innostua, jos siitä mieli tulla mitään . . Ja jos ette te innostu, turhaan menee silloin minunkin iltani . . Eikö ole näin?

Olihan se.

Mutta ojanluonti alkoi häiritä puhelua. Mikkonen havaitsi pian, että vaikka hän oli itse kuuluisa ojuri, sai panna matkaan tavallisen vauhtinsa pysyäkseen opettajan rinnalla.

. . Kas, kas, ajatteli hän muistellen mielessään niitä aikoja, jolloin oli, Kanteleisen täällä olon ensivuotena, ollut niitä, jotka pitivät tätä »herraspoikasena», joka laiskuuttaan oli antautunut opettamaan heidän lapsilleen joutavuuksia.

Mikkonen innostuu. Kilpailuhalu alkaa kiihottaa. Kyllä hän tässä vielä poikaset voittaa!

. . Lapiro ei ole hyvä, se kun on noita kihveleitä. Hän luo parhaiten vanhanaikaisella, puupesäisellä . .

Eräässä välissä alkaa Mikkonen jo huomata että Kanteleinen hätiin liiaksi, ojanreuna saa mutkia ja siihen jää korjaamisen varaa. Ei opettaja enää ehdi tarkoin tavoittaa joka pistoa.

. . Niin, minähän olen mestari tähän, ajattelee Mikkonen sisällisellä tyydytyksellä. Mieli tekee jo muistuttaa Kanteleiselle, mutta jättää sen kuitenkin.

.. Vaan mitäs tässä nyt? huomaa hän yht'äkkiä. Hitaammin vain, hitaammin, hiukan hitaammin! Se on hyvä ojurikin tuo opettaja, mutta tottahan minun pitääkin olla parempi! Elämänikäni olen luonut oja, enkä ole ikänä antanut toisen voittoa.. Kerran kyllä, yhden ainoan kerran. Mutta.. no, se ei nyt kuulu tähän. Tässä saa tarpeensa tavallinen mies..

Mikkonen hidastuttaa vauhtia. Pian alkaa Kanteleisen lapio tehdä tarkempaa, sievempää työtä, reuna alkaa suoristua. Mutta sittenkin on siinä jotain sellaista pientä, joka vertaillen Mikkosen valmistamaan ojanpuolikkaaseen jättää tilaa muistutukselle. Kiireinen vauhti on heiltä vähäksi aikaa katkaissut puhelun. Mutta se virkoo taas kun työ alkaa sujua pakotonta, iloa tuottavaa kulkuaan.

VI.

Sisään tullessaan molemmat miehet hikoilivat vahvasti. Päällimmäiset vaatteet heitettiin syrjään ja juotiin kaljaa. Jo ulkona oli Mikkonen hieman raotanut asiaansa, mutta nyt hän alkoi siitä puhua.

Häntä oli yötä päivää kiusannut Eduskunnan äsken tilattoman väestön maanhankinta-asiassa tekemä, hylkäävä päätös. Maanvuokraajain kohtalo oli vuosikausia ollut hänellä painavana mielessään. Aina siitä ajasta saakka, jolloin oma poikansa oli hänelle valaissut miten kauhea kansallis-yhteiskunnallinen synti olisi häätää esim. Kivinotkon torpan vanhoja asukkaita, oli hän melkein yhtämittaa ajatellut maanvuokraolojen ja pienviljelyksen järjestelyä. Sanomalehdet olivat asiasta puhuneet ja hän oli niitä lukenut, tulematta paljoakaan viisaammaksi juuri tässä asiassa. Valtiopäivillä oli riideltä, puoluepuhujat olivat käyneet asiaa selittämässä. Ne synnyttivät kyllä uusia ajatuksia, mutta kaikki töksähtivät lopulta yhteen suureen puskuriin: maanomistukseen. Usein oli asiasta juteltu kylänmiesten ja varsinkin opettajan kanssa, mutta yhä oli kysymys avoinna.

Omien vuokralaistensa kanssa hän oli jo aikoja sitte asian selvittänyt. Kaksi torpparia ja kolme mäkitupalaista olivat saaneet uudet kontrahdit. Niistä sovittaessa ei oltu sanaakaan riidely, eikä sittemmin jälkeenkään.

Tarkastellessaan vuokrasuhteita omalla kylällä, oli Mikkonen tehnyt sen havainnon, että ainakin täällä on aivan lapsellista odottaa lainsäädännön pakko-toimia, koska suhteet voidaan aivan yksinkertaisesti ja helposti järjestää muutenkin. Mutta kyläläisten, niin maanomistajain kuin vuokraajainkin haluttomuus sovittelua, se häntä tuskastuttaa.

— Mitä järkeä on siinä, puhui hän, että minä maanomistajana odotan pakkolakiä säätämään sopimusrajoja minun ja maani vuokraajan välille? Jos nimittäin pakko tulee, ja se tulee, kun on niin suunnattomasti ihmisiä, joiden pitäisi viljellä maata ja elää siitä, sekä suunnattomasti maata, johon viljelijän käsi ei ole ikinä koskettanut, mutta jota nyt ei viljellä syystä tai toisesta. Nämä maattomat maamiehet ja viljelemätön maa pitää saattaa yhteen.. siittämään ja synnyttämään elämää, eikö niin?

— Varmasti!

— Tässä tulee pakkolainsäädäntö, elleimme suosiolla asiaa järjestä. Ei suinkaan Suomen kansan kehitystarve anna töksäyttää itseään siihen, tahdommeko me vai emmekö tahdo jotain asiaa. Pakkolaki tulee, emme me voi sitä estää enempää kuin voimme estää kevään tahi syksyn tuloa. Sen on pakko tulla. Eihän voi eikä saa häätää ihmisiä kodeistaan kymme-

nin tuhansin maantielle, tehdä heistä maantien kierto-
laisia, yhteiskunnan hylkyjä vain sen vuoksi, että
siitä sattuu olemaan minulle muutaman markan hyöty
eikä ole lakia joka voisi estää minua tätä etuani käyt-
tämästä? Sehän olisi kirottua työtä!. Sitä maata,
jossa niin tehtäisiin, seuraisi Jumalan vanhurskas
rangaistus.. ja minä häviäisin varmasti kymmenin
kerroin sen luullun hyödyn, minkä otaksuisin saa-
vani niistä maatilkuista, joiden viljelijät häätäen oli-
sin tehnyt tälle maalle uusia vaivaisia, kerjäläisjouk-
koja ja rosvolaumoja, vähentänyt maatyöväkeä ja
lisännyt erämaita..

— Noh, pakkolaki tulee, kun sitä kerran pakko
vaatii. Mutta minkälainen? Onko meidän aikamme
jo niin pitkällä että maakysymys on valmis ratkaista-
vaksi ikuisiin aikoihin? Tuskin! Kukin polvi vii-
sastuu ja pitää huolen omasta itsestään. Älkäämme
murehtiko mikä heille sopii.. Laskekaamme edis-
tys vain irti meidän aikamme jarruista. Tulevaisuus
kyllä pitää huolen itsestään..

— Mutta hullukin ymmärtää, että pakkolaki tulee
loukkaamaan omistusoikeutta. Mitäs se loukkaisi!
Mitäs se ottaisi turvaa hädönalaisille? Eikö niin?

Mikkonen tuijotti yli kulmainsa terävästi Kante-
leista, joka nojasi pöytään kämmenpäidensä varassa,
paidanrinta avoinna ja kuunteli.

— Kyllä, hän myönsi, vakuuttavasti ravistaen
päättään.

— No niin. Ja minunko, vapaan talonpojan
pitäisi jäädä jouten odottamaan ja katsomaan päältä

kun muut, maatyölle, maan luonnonlaeille ja maa-
hengelle vieraat ihmiset säättävät lakeja, joiden mu-
kaan m i n u n pitäisi maamiehenä järjestää elämäni?
Hui hai!

Mikkonen päästi helakan mahdottomuuden nau-
run. Sitte hän huitasi molemmin käsin:

— Minä järjestän itse!

Nyt oli Kanteleisenkin silmissä alkanut elää.

— Ja pääsette huokeammalla.. ja saatte olla
riippumaton.

— Niin.

— Mutta kaikki eivät voi ottaa asiaa tältä kan-
nalta, muistutti Kanteleinen.

— Siinähan se on! Täällä on keinottelija, täällä
meidän rinnassamme, joka sokaisee silmät. Keinot-
telija! Mikkonen painoi kädellään sydämen paikkeille
ja näytti pää kallellaan tuijottaessaan hieman hassulta.

— Niin se on, todisti Kanteleinen. Se on keinot-
telijavaisto, jota nyt on niin vahvasti kehitetty ja
joka johtaa meitä etsimään hyvinvointia toistemme
kustannuksella.

Hän innostui sanoessaan:

— Mutta ihmiset tulee kasvattaa löytämään ja
tuntemaan yhteisetujen jättiläisarvot. Vain
se voi hävittää keinottelun ja ohjata siihen käytetyn
neron palvelemaan ihmiskuntaa.

— Ai-van tot-ta! huudahti Mikkonen.

— Ja sen näkee, jatkoi Kanteleinen, miten herk-
kiä ihmiset ovat vaikutukselle, kun vain sattuu kos-
kettamaan oikeata jännettä. Nyt on aloitettu Kyläsuon

viemäriyöt, eikä yksikään kylänmiehistä ole enää pyrkinyt jänistämään joukosta sen jälkeen, kun liittyi joukko sellaisia miehiä, jotka sitoutuivat viemään asian läpi, huolimatta siitä, pysyivätkö kaikki mukana vai ei. Saatte nähdä, siitä tulee Jokirannan siunaus.

Mikkosen huomio ei tälläkään kertaa aivan erikoisesti kiintynyt suohon, vaikkakin oli itse ollut niiden joukossa jotka sitoutuivat viemään kuivausasian perille. Hänen omituinen luonteensa etsi nyttemmin aina uusia ajattelemisen ja harrastuksen aiheita. Niin syventynyt oli hän nytkin tilattomain ja torpparien elämänkohtaloihin, että varsinaisesti pysähtymättä suokysymykseen palasi siihen kohtaan:

— Mutta mitä me voisimme tehdä tässä meidän kylässämme tilattomain ja torpparien asian hyväksi? kysyi hän, äänessä sävy joka merkitsi: vain tämä yksi on tarpeellinen.

Kysymyksellä oli kuitenkin kokonaisuudessaan neuvoa kysyvä tarkoitus, ja sekin vivahdus soi äänessä.

VII.

Kanteleinen siirtyi työpöytänsä ääreen ja avasi laatikon. Sieltä otti hän pöydälle mustakantisen vihkon.

— Tässä minulla on, sanoi hän, hieman tilastoa — ja suunnitelmia joita voisi ajatella mahdollisiksi ..

— Sen tiesin, ja siksi tulin utelemaankin, virkahti toinen, siirrähtäen innostuneena lähemmäksi.

— Mutta tämä, mitä minä ajattelen, on kaikki niin tavallista ja yksinkertaista, etteivät ihmiset tähän jaksa innostua .. Tässä ei ole mitään sellaista, mikä niin kuin viisaudellaan häikäisisi.

Mikkonen hymyili ja asettautui mukavaan asentoon sohvankulmaan vaieten kuuntelemaan.

Vihkossa oli aluksi tilastoa. Jokirannan kylässä oli 20 taloa, 21 torppaa, 18 sellaista mäkitupalaisperhettä, jotka pystyisivät hoitamaan jonkullaisen pienen oman viljelmän, ja 7 sellaista savua, jotka miesten Amerikassa ollessa tahi jonkun muun syyn vuoksi eivät siihen pystyneet. Mutta useilla näistä kaikista oli täysi-ikäisiksi varttuvia lapsia, jotka yhtä myötään, toinen toisensa jälkeen rakentelivat omia pe-

siään. Samoin oli talollisilla lapsia, joille eivät kotitilojen maat riittäneet.

Kanteleinen oli ottanut hieman selkoa noiden 21 torpparin vuokrasuhteista. Niistä oli jo 9 järjestetty uusilla vuokrasopimuksilla, 4 oli ostettu itsenäisiksi tiloiksi ja 8 oli vielä järjestämättä. Niissä oli 5, joitten maat isännät tahtoivat haltuunsa heti kun vain ikänä saavat, ja 3, joista ei ollut kummallakaan puolen varmaa suunnitelmaa miten ne järjestäisi.

Mäkitupalaisista oli jo 9 sopinut uudesta vuokrasta, 6 oli epävarmana siitä, kuinka paljo vuokraa korotetaan, sekä 3 sellaista, joiden mökit pitää siirtää pois. Näistä 18:sta halusivat useimmat saada omaa maata, mutta sitä olisi pitänyt saada kylästä tahi kylän läheltä. Heistä oli suurin osa keski-ikäistä ja nuorenpuoleista työväkeä, jotka kävivät töissä omassa kylässä ja pitäjällä, joskus etäämpänäkin. Monet olivat käyneet Amerikassa ja palattuaan asettuneet taasen Jokirannan kylään, eivätkä murtuneen terveytensä vuoksi enää ajatelleet ulkomaille, jos vain täällä jotenkuten eläisi.

Näiden ihmisten maantarpeen ratkaisemiseksi oli Kanteleinen johtunut ajattelemaan erästä 10 kilometrin päässä kylästä olevaa kyläkunnan siirtomaata, Kettumaan niitty- ja metsäpalstoja. Itse oli hän käynyt Kettumaalla pari kertaa ja havainnut, että siellä oli joka talolla hyviä maita, jotka, suurin osa vielä luonnontilassa ollen, kasvoivat hyvästi heinää. Kettumaalla asui ennestään muutamia torppareita, jotka

tulivat hyvästi toimeen. Parilla talolla oli siellä kannattavia kytöviljelyksiä omine riihineen.

Tänne Kettumaalle ajatteli Kanteleinen nyt mielikuvituksissaan pienviljelijäsiirtolaa. Sellaisen aikaansaamiseksi oli hänen mielestään tarvis saada täytetyksi muutamia ehtoja: 1:si että omistajat suostuvat myymään maansa kohtuushinnasta; 2:si saada rahaa niiden maksamiseksi; 3:ksi saada aikaan hyvä vedenlasku ja 4:ksi kelvollinen tie.

— Vedenjuoksu sieltä on hyvä ja tie on helppo saada, huomautti Mikkonen.

— Niin on. Ja mikäli olen keskustellut isäntien kanssa, ei maitakaan ole mahdoton saada ostetuksi.

— Ei pitäisi.. näin kaukaa on niitä melkein mahdoton viljellä.

— Työpalkkojen ja ajan kallistuessa suorastaan mahdoton. Mutta nyt se on vielä muutamille talollisille ainoa varma heinämaa. Kun muualta ei tule, tulee Kettumaalta. Mutta eihän sieltä nyt aluksi tarvitsekaan kaikkien saada maata. Pääasia on, että saadaan syntymään siirtola, aluksi 12—15 pikku-tilaa. Sitte sopii jatkaa, kun saadaan koe. Mutta sitten on vielä yksi ehto.

— Mikä?

— Vaikein. Se on kysymys siitä, millä saada heidät oppimaan maanviljelystä niin, että saavat pikkuviljelyksensä kannattavaksi, niin että elävät siitä. Siinä on koko kysymyksen ydin.

Kanteleinen puhui kiihkeästi ja hikoili. Lävis-täen nyt vuorostaan tarkoin kuuntelevaa Mikkosta, kertasi hän:

— Miten saada nämä viljelykset kannattaviksi? siinä on koko pienviljelyskysymyksen ydin.

Mikkonen yhä vaikenä ja odotti kysyvänä jatkoa.

— Sivuansioihin, ulkopuolelle kodin jos sieltä lähtee, silloin pitää jättää koti ja lähteä maailmalle.

Hän piti lyhyen väliajan ja tuijotti yhä Mikkoseen.

— Mutta toisen työtä etsivältä maailmankiertäjältä aina varisee m a a h e n k i. Pienviljelystila on sellaiselle miehelle risti, varsinkin mitä etäämmällä se on hyvistä työmarkkinoista. Juuri tästä syystä pelkäävät ajattelevat miehet lähteä kaukasiin siirtoloihin.

Mutta sanokaas nyt te, joka olette ammattimies: voidaanko viljelyksen voimaperäistytämisen avulla saada meidän maassamme esimerkiksi kolme kertaa suurempi sato maasta, kuin mitä tavallisessa talonpoikaisviljelyksessä nyt saadaan?

Mikkonen epäröitsi.

— Uskotteko siihen? uudisti Kanteleinen.

— Epäilen, epäilen. . . Täytyy sanoa että minä epäilen. Kaksinkertaiseen nyt juuri voisi pakkolannoituksella päästä, mutta ei enempään.

— Olettehan lukenut Ugglehultin?

— Olen. Mutta se. . .

Mikkosen näytti olevan hyvin vaikea löytää sanoja selittääkseen sitä, että Ugglehultissa oli mahdolluuksia, että siinä oli jotain sellaista, jota ei tavallinen ihminen voinut toteuttaa, että siinä oli jotain yliluonnollista. . .

— Mahdotonta? hymyili ja auttoi Kanteleinen.

— Mahdotonta! Niin.

Mutta Mikkosesta huomasi helposti, ettei häntään ollut väitteestään aivan varma.

Kanteleinen etsi sanomalehtileikkelevihkonsa. Siellä oli liimattuna muutamia vertailevia satokertomuksia koti- ja ulkomailta. Satojen tavaton lisääntyminen kaikkialla, missä pienviljely oli muodostunut erikoisammattiksi, oli aivan ilmeinen, jopa tavaton.

— Mutta Suomessa se ei ole näin. Meidän pienviljelyksemme kulkee vielä yleisesti suurviljelyksen vanavedessä, ja siinä onkin sen kannattamattomuuden syy, selitti Kanteleinen.

— Mutta jos se kerran on mahdollista Ruotsissa . .

Mikkonen rupesi taas epäilemään aivan kuin silloinkin kerran, kun hän rupesi kääntymään ja epäilemään omia havaintojaan Kyläsuon suhteen.

— Minä en rohkene väittää, mutta ammattimiehet väittävät näin, jatkoi Kanteleinen. Ja seutumme nykyiseen satoon nähden ei yleensä pitäisi kolmenkertaisen sadon nykyiseen verraten olla mikään mahdottomuus.

Kanteleinen rupesi uudestaan selostamaan tuotantotuloksia. Toinen alkoi taipua.

— Mutta! huudahti Kanteleinen. Tämä tosi-
asia on sittenkin Suomeen nähden vasta paperilla. Millä saada nämä siirtolaiset, joita aijomme sijoittaa Kettumaahan, millä saada heidät u s k o m a a n, että kaikki tällainen olisi mahdollista ja totta?

Ja millä vihdoin saada heidät o p p i m a a n ne keinot, nämä uudenaikaisen maanviljelyksen

ammattisalaisuudet, jotka toteutettuina vahvistavat maa-uskon, täyttävät sen?

Kanteleisen ääni oli kohonnut huutavaksi. Kätet olivat nyrkissä ja silmät säihkyivät ahdistavaa, kiihtynyttä tuskaa. Tämä kysymys näytti kokoavan pitkäaikaisen, syvän ajattelun punomat langat vaikeaan loppusotkuun, jonka edessä nuori mies seisoi selvitystä yrittäen.

VIII.

Emäntä toi karpalomehua.

— Sinäpä huudat, sanoi Sohvi ikään kuin nuhdellen, tarjotessaan ensin Mikkoselle. Kun hän kääntyi Kanteleisen puoleen, oli tällä vielä innostuksesta kädet nyrkissä.

— Lievitä karpalomehulla, pilaili Sohvi.

Jännitys hellitti. Kädet vapautuivat nyrkeistä, kasvoille nousi hymyävä ilme.

— Huusinko minä?

— Huusit niin kauheasti! Minä jo arvelin että Mikkosen isäntä sua tukistelee .. Eikä miehellä ole mitään hätää, mutta huutaa vain.

Emännän hilpeys tarttuu miehiin ja iloinen leikinlasku saa hetkiseksi oman vapautensa.

— Se on tämä miehinen luonto sellainen huutokurkku, että heti kun kuumenee, niin huutaa, puolusteli Mikkonen.

— Niin, ja se on sellaista, että kun luontoa kokoutuu sinne kurkunpäähän pakotuksille, niin huutaa se, selitti Kanteleinen.

— Johan te ..

Mutta Sohvin keskeytti Heikki, joka avonaisesta keittiön ovesta tuli taaputtaen kissan jälessä hiilihanko kädessä ja hoki:

— Tis-tis-tis . .

Hiilihanko oli nokisesta päästä nuoren miehen kädessä; tämä havainto lennätti äidin hätään.

Mutta Kanteleisen mielenkiinnon oli niin kokonaan vallannut äskeisen keskustelun alainen asia, että hän painui kohta siihen takaisin.

— Mitä hyödyttää antaa maata ihmisille, jotka eivät kykene . . eivät osaa sitä viljellä? Ne eivät elä maasta.

— Kyllähän siihen aina oppii, maanviljelykseen, kun siihen vain käsiksi tarttuu ja on pakko, puolusteli Mikkonen. Kun ei Kanteleinen kohta sanonut mitään, jatkoi hän vähän ajan kuluttua, tuijottaen taas kulmiensa alta, kierosti hymyillen:

— Se maanasujan taitamattomuus on tullut teille, teille, jotka syrjästä . . syrjästä katsotte, sananlaskuksi. Mutta minä olen itse koettanut ja minä vakuutan —

Mikkonen piti pienen välihetken, suoristi etusormen Kanteleista kohti ja jatkoi:

— Minä vakuutan, että kyllä minäkin sen osaan! Osaan minä. Mutta keinottelu, k e i n o t t e l u tekee sen kahdella tavalla mahdottomaksi: minä olen viljelijänä ja niin useammat meistä, tavoitellut hetken tarkoituseriä. Etsimme lyhintä tietä rahan kimppuun. Siitä on maanviljelysammattille vahinkoa, sillä tämä on keinottelua, ryöstöviljelystä. Tämä keinotteluvaisto vie meiltä yhteishengenkin.

— Niinpä niin! keskeytti Kanteleinen. Keinoteluvaisto on yksi, kenties voimakkain syy, joka estää maanviljelijää syventymästä ammattiinsa. Mutta sanokaa, millä juurittaa pois tämä taipumus?

Vähän myöhemmin rupesi Kanteleinen juurtajaksain selittämään, mitä hän puolestaan luuli tässä suhteessa tarpeelliseksi:

— Esimerkinmiesten pitää käydä esimerkillä edellä. Sellainen pienviljelys, johon nyt tahdotaan tulla, vaatii menestyäkseen kehittyneempää maanviljelijää kuin tavallinen talonpoikaisviljelys. Pikkuviljelijän pitää pienestä maatilukusta kyetä tuottamaan se, mitä talonpoika laajemmista tiluksistaan. Siinä tarvitaan taitoa.

Hän selitteli edelleen, että pikkuviljelijä ei voi kannattavaisuuslaskuissaan turvautua myöskään halvalla ostettuun työvoimaan, josta saisi laskea voittoa. Mutta sen sijaan tulisi hänen oppia turvautumaan keskinäiseen yhteistoimintaan, jossa jokainen hyötyy itse liittymän toiminnasta jonkun prosenttia ja hyödyttää taas muita.

— Mutta miten saada tämä sellaiseksi uskonnokappaleeksi, joka johtaa toimintaan?

Edelleen hän selitteli: Sen sijaan, kuin vanhan aikainen viljelijä korjaa satona sen, minkä maa eräänlaisen pinnankäntelyn tuloksena antaa, eikä kykene syventymään maan tuotantoheitojen luonnontieteelliseen luonteeseen, tulee pikkuviljelijällä olla tiedemiehen tutkimataittoa ja harrastusta, voidakseen ratkoa niitä esteitä jotka luonnon tuntemattomuus panee tielle.

Maanviljelijän aika on tuleva. Hänen pitää kasvaa ja valmistua kulttuuri-ihmisenä tekemään uutta aikakautta. Maanviljelyksestä pitää tulla uudestaan suurten, kasvavien kansanjoukkojen elämänlähde, sikäli kuin teollisuuden ja kaupan väliaikaiset mahdollisuudet joukkojen elinkeinoina saavuttavat huipunsa. Sen vuoksi täytyy maan taloudelliset tuotantolähteet saada avautumaan ja maa-kulttuurin kasvaa kilpailemaan tehdas- ja kauppakulttuurin kanssa. Tämä vaatii ihmiset kokonaan antautumaan maalle. Rahanhimoisista, rikastumista tarkoittavista viljelijöistä ei maakulttuuri hyödy, vaan kärsii. Maasta ja maatyöstä pitää etsiä elämää, ruumiin ja sielun elämää, sopusointua, elämäniloa, historiallisia päämääriä.

— Mutta miten nyt saada nämä Jokirannan Kettumaahan muuttajat hiemankin tähän ajatustapaan perehtymään?

Mikkonen ei vastannut.

— Luonnotonta olisi vaatia heiltä maanviljelyselämän ydinkysymysten täydellistä ymmärtämistä. Se olisi aivan samaa kuin vaatia itseksensä oppinutta viuluniekkaa soittamaan nuottien mukaan ilman opetusta, tahi jotain toista puhumaan kieliä, joita hän ei ole koskaan opetellut.

— Se on totta, tunnusti Mikkonen päätä ravistaen.

— Maatalous on nyt jonkullaisessa ylösnousemuksen tilassa. Se tarvitsee kasvattajia. Kaikki muu seuraa itsestään.

Kanteleinen käveli lattialla. Ruskeat silmät hehkuivat innosta ja kähärä tukka kohoili.

Mikkosella oli tapana joskus katsoa peilistä omia silmiään, tutkiakseen minkä vaikutuksen ne tekivät milloinkin, kiihkoisan vai viisaan. Kenties siitä joh-
tuikin tuo omituinen silmäin asettelu, jonka toisinaan huomasi hänen katseessaan. Nyt tämä katse seurasi ihastuneena Kanteleista.

— Saako olla lisää karpalomehua? kysyy emäntä toisen huoneen ovelta.

— Annahan vain!

Heikin ihastunut huhuilu kuului keittiöstä ja samalla äidin pelästynyt huudahdus. Poika oli pannut tomulapion, luudan ja äitinsä kengän vesisaaviin sillä aikaa kun äiti kävi toisessa huoneessa. Sille hän nyt sellaista riemua piti.

— Tässä on myytävä maakappale koulun maan vieressä, alotti Kanteleinen kertoa.

Hän aikoo sen ostaa, saadakseen pienviljelijänä koettaa. Jos ei hän onnistu, eivät onnistu muutkaan, jos onnistuu, onnistuvat muutkin. Hän aivan yksinkertaisesti ajattelee tehdä opintomatkan Ruotsiin ja Tanskaan, viipyä Ugglehultissa ja Rösiöllä jonkun aikaa töissä, jos sopii, voidakseen lähemmin perehtyä niihin.

Tästä oli jo puhuttu agronomi Peltomiehenkin kanssa. Hänelle oli Kanteleinen lausunut arvelunaan että olisi syytä kenties suorittaa kotimaassa ensin yksitalvinen maamieskurssi. Mutta Peltomies ei ollut pitänyt sitä ehdottoman tarpeellisena. Hänestä sen puutteen voi korjata itseopiskeluilla ja retkeilyillä.

Utisena sai Mikkonen kuulla että agronomi Peltomieskin oli päättänyt mennä asumaan Kettu-

maahan pienviljelijänä, jos vain siirtokuntaan aluksi tulee edes kymmenen kehityskykyistä miestä.

Talvisin he yhdessä järjestäisivät kansakoulun jatkokurssien tapaan maanviljelysopiskelua. Kesäisin opiskelua jatkettaisiin retkeilyillä etupäässä Jokirantalaisten omilla mailla, vuorotellen kaikkien mailla. Silloin tehtäisiin havaintoja ja selkoa kunkin viljelyksen onnistumattomuuden tai onnistumisen syistä.

Tällä tavoin päästäisiin maanviljelysopiskelun alkuun.

Oli jo myöhä. Mikkonen nousi lähteäkseen.

— Mutta miten tämä toteuttaa? siinä kysymys, virkkoi Kanteleinen.

— Tämä on ajatus, jota minä nyt haudon, virkahti Mikkonen ja tarjosi kättä. Pitäessään oikealla kädellään opettajan kädestä, kohotti hän merkitsevästi vasemman käden etusormea ja siihen tähdäten jatkoi:

— Siinä on ainakin ajatusta, suurta ajatusta, jos vain . .

Hän ei lopettanut, iski vain merkitsevästi silmää.

IX.

Valtaavana, pillisuorana urana halkaisi uusi viemärioja Kyläsuon silmäkantamattomiin ulottuvaa lakeutta. Tuolla, erään keitaan luona se teki äkkikäänteeseen. Tässä taas, missä eräs työkuunta, parikymmentä miestä nyt piti päivällislepoaan, oli pieni mäentapainen sattunut keskelle suota. Siitä suunnattiin ojaa etelään, suoraan jokea kohti. Ojasta nousi suunnattomat määrät rahkaa, suorapaa, liekoja ja kantoja, varsinkin näillä tienoin, missä suonpinta oli kasvanut korkeammaksi. Kaikki työnnettiin matkan päähän ojasta. Luiska täytyi olla tavattoman loiva suon vetelyyden vuoksi. Sittenkin se pyrki monin paikoin tukkeutumaan jo ennen kuin kaivajat ehtivät siirtyä uudelle alueelle. Sellaisissa paikoissa umpeenmeno paalutuksilla onnistuneesti estettiin.

Nyt oli sydänkesän aika. Vettä valui silti huomattavasti viemäriin. Toisin paikoin oli vesi rautaisen kylmää. Mutta sellaiset vastukset eivät olleet esteitä.

Tänään oli muuan helteinen heinäkuun päivä. Työkuunta vietti päivällislepohetkeään, mikä ruuti-kuvassa suossa kanervikossa, etsien varjoa korkealta

mättäältä, juurevilta vaivaiskoivupensailta, tai mataloilta mäntynäreiltä, kuka mäkisaareلمان kalveissa, missä muutamia kuusainpensaita leppien ja haapojen kera kasvoi, tarjoten miellyttävän leppeätä varjoa tässä paahteessa. Suon tuore ydin, joka valtaavina ainekasoina virui kahden puolen viemäriä, lemahteli väkevästi tässä kuumuudessa, levittäen koko seutuun raikkaan tervettä hajua.

Tekeillä olevan viemärin reunamilla oli pohjasta suolle johtavia lankkuteitä. Työntörattaita, nostokoukkuja, telineitä, väänninkankia, lapioita, kuokkia, kirveitä y. m. työaseita virui kaikkialla työmaalla niissä asemissa mihin ne jäivät silloin kuin miehet ottivat päivällislevon. Mäessä näkyivät olevan porausvehkeetkin vireillään muutaman tielle sattuneen ison kiven ympärillä.

Miehiä, jotka takeillaan kasvonsa ja kätensä peittäneinä raskaasti nukkuivat, piirittivät suunnattomat laumat mustansinisiä suokärpäsiä. Muutamain miesten kädet olivat unissa joutuneet paljaiksi, toisten kasvotkin, joihin suon ahnaat verenimijät tekivät hyökkäyksiään julmasti pöristen. Kädet huitoivat vaistomaisesti ja ruumis vääntelehti levottomasti. Hiki pursusi paljastuneesta ihosta, houkutellessa kärpäslaumoja yhä ahnaammin hyökkäämään.

Mutta loivaluiskainen valtaava viemäri, jonka pohjalla suovesi tumman ruskeana viiruna kimalteli, teki katsojaan syvän vaikutuksen. Melkein jokainen katselija, joka ojalle saapui, pysähtyi ensi hetkessä sen reunalle, aivan kuin jonkun salaperäisen lumous-

tunnelman valtaamana. Ojan huomattava suuruus korkeammilla seuduilla jo sellaisenaan, yht'äkkiä ilmestyneenä tänne suoerämaan sydämeen, oli omiansa havauttamaan. Se herätti aivan välittömästi samantilaisia ajatuksia, kuin erämaan läpi kulkeva rautatielinja, korkealentoisia ja hämäriä, epämääräisiä ja mahdollisuuksia laskevia unelmia. Rautatielinja puhkaisee maailmankululle tien läpi erämaiden, yhdistäen maanosat, maat, maakunnat, kaupungit ja kylät. Tällainen oja taas, se panee alulle maan valloituksen. Ihmisen luova tahto laskee tuollaisen ojan kautta valloittavan miehuusmerkkinsä villiin luontoon. Ja heti alkaa ojan seutuvilla viljelevä kulttuuri työnsä. Tämänkin viemäriin reunoilla tuntui jo villin luonnon hilliytyvän asettumisen alkumerkkejä. Nuo valtaavat, pohjasta nostetut ainekaset olivat aivan kuin ensimmäinen tulos alkaneen elämän suuripiirteisestä toiminnasta. Ja sitten tuo mustanruskea routainen vesi tuolla viemäriin pohjassa, vesi, joka alituisen tihkui ja lirisi miljoonista suokanavista ja kokoutui yhteislähtöä varten tuonne luiskan pohjaan, — se norui, lirisi ja kurisi kuin rauhattomuudestaan jutellen ja paeten . .

Katsojan sielu sai sen vaikutelman että tätä suoelämän valloittavaa ja karkoittavaa taistelua tulee jatkuamaan siksi kunnes koko tämä neva olisi ojitettu, kuokittu, kynnetty, kylvetty . . Ja sitten aina eteenpäin, oja luoden, kyntäen, lannoittaen, kylväen, leikaten . . Erämaan valloitus toteutuisi hetki hetkeltä, vuosi vuodelta, vuosikymmen vuosikymmeneltä, vuosisata

vuosisadalta . . Valloittajina olisivat ihmiset, niiden isien jälkipolvet jotka tunsivat tämänkin nevan vain joutomaana, hylkymaana, jolla ei ollut ihmistä varten mitään hyödyttävää tarkoitusta . . pisara runoutta vain! Runoutta, mikä nautittiin auringonvalon, kanervainhajun ja marjain kera. Ei mitään arkielämän vakavaa, juhlallista todellisuutta varten . .

Nyt siltä katoaisi marjain ja kanervain paratiisi-idylli, mutta sijaan tulisi suuri, valtaava todellisuus, missä maan hallitsijaksi pyrkivä mies, ututtera, ajatteleva ihminen ottaa peruuttamattoman valloitus-askeleen luonnonherruuteen, määrätäkseen sen palvelusehtoja.

Se oli aivan toinen vaikutelma kuin jos siinä olisi kaivettu viemäriin sijasta puhdasta kultaa. Kullankaivuu synnyttää aina kullanhimon tuhansine tätä intohimoa lietsovine, palvelevine vivahduksineen. Kullankaivuussa sykähtää elämän valtasuoni kuumevivahduksin. Kaikkialla, mihin tämän kuumeen vaikutus ulottuu, synnyttää se tartuntaa, elämänsä vihoja, hermotauteja, nälkää, köyhyyttä ja kirottua rikkautta.

Mutta tässä suolla, viljelystä edellyttävän suoviemäriin reunalla herää jokaisessa terveessä, pilaantumattomassa mielikuvituksessa merkillinen omanvoimantunto ja sisäinen elämänilon aavistus.

Nämä työmiehet olivat siihen jo tottuneet. Heiltä oli ensi tunnelma haihtunut työtunteiden sekaan. Mutta jotain oli jäänyt, jotain, jonka arvo tuntui pysyvältä: miehet ylpeilivät työnsä arvosta. Se ikään kuin

kohotti heidät tavallista työväkeä ylemmäksi, pani heidän sieluissaan syntymään sellaisen tunteen. Se oli sitä omituisempaa, kun monet heistä olivat ennen jo havainneet lamausta mielessään maatyön ala-arvoisuuden vuoksi. Jotkut olivat jo itsetietoisesti aikoinaan paenneet talonpojan töitä, ei ainoastaan palkan vähyyden, vaan työn arvottomuuden vuoksi. Mutta täällä kohottava tunne oli kesän kuluessa ensin hiipinyt mieleen, sitten vallannut siellä vähitellen pysyvän paikan. Monta heistä tämä työnarvon tunto nyt hallitsi.

Tilapäiset työnetsijät, jotka viivähtivät vain viikon pari täällä, eivät voineet saavuttaa tätä mieli-alaa. Siksipä he melkein poikkeuksetta menivät pian tiehensä kyllästyneinä ja ikävystyneinä.

Mutta katselija, jolla oli jonkunkaan verran asiaan kuuluvaa perustunnetta, haltioitui aina kun saapui paikalle.

Kerran Varamäen ukko kuvaili, että hänestä tuntui tässä ojanpartaalla siltä, kuin Luoja hapuilisi häntä kädestä, osottaisi suota ja kuiskaisi: sinulle ja sinun siemenelles annan minä tämän maan.

Siitä tuli kiertävä sananparsa.

X.

Erään kuusainpensaas varjossa istui kaksi miestä tupakoiden ja jutellen. Toinen niistä oli entinen Pelto-
tosen renki, Juho, toinen muuan torpparinpoika, joka
oli jo, kuten paidastakin näkyi, ehtinyt käydä
Amerikassa. Juho käytti nimenään sen mökin van-
haa nimeä, johon oli naimisensa jälkeen asettunut
asumaan; se oli Takanperä. Toisen miehen nimi oli
Miettinen.

— Pieni maapala miehellä, jonka täytyy elää an-
siostaan, on vain vaivaksi, puhui Miettinen. Tuolla
Amerikassa, jossa se eläminen käy aivan rahalla. . .

— Kyllä se hyvä on täällä Suomessa, keskeytti
Juho. Eihän täällä tule toimeen ilman lehmää. Ja
hiidestäkö otat sille kesälaitumenkin ja talvielon,
ellei ole maata itsellä? Kyllä minä olen koettanut.
Mutta se käy niin aatamille kun ei tahdo saada
hinnalla millään.

Miettinen, nähtävästi käsittäen olevansa ymmär-
ryksessä ja kokemuksessa yläpuolella puhetoveriaan,
virkkoi:

— Kyllähän se aina käy kireämmäksi, mitä tiu-
kemmin kapitalistiset tuotantotavat ottavat sijansa

näin maallakin ja talonpoikaisissa maanviljelysoloissa. Mutta se ei muuta sitä tosiasiaa, ettei työmiehen pikkuhuushollia saa kannattamaan millään, jos siinä harjoittaa sellaista pikkutuotantoa kuin esimerkiksi pientä karjataloutta. Perunamaa ja kasvitarha ovat ainoat, jotka . .

Takanperä katkaisi nauraen:

— Mutta etkö sinä nyt ymmärrä, että tällä asialla on eri mahdollisuudet Suomessa kuin Amerikassa!

— Sen minä kyllä myönnän ja ymmärrän, tunnusti Miettinen. Ja myönnän senkin, että täällä voi saada pienemmänkin maanviljelyksen kannattamaan, jos vain panisi kylläksi siihen työtä ja aikaa, tahi kapitaalia. Mutta työmiehen täytyy aina tarttua kiinni lähimpään ja lyhimpään rahansaantimahdollisuuteen. Ei ehdi suunnitella, eikä odottaa hedelmien kypsyä.

Juho nousi ja täytti uudestaan piipun. Katsellen viemäriä ja laajalle nevalle ympärilleen, virkkoi:

— Esimerkiksi tällainen työ. Jos lyhintä tietä aina rahaan pyrkii, ei tällainen työ kannata niille jotka teettävät, vaan ainoastaan meille, jotka saamme työstämme rahapalkan joka lauantai.

Miettinen nousi myöskin ja sievistelevään tapansa puhuen selitti:

— Tämähän onkin jo suurkapitalistinen yritys. Tässä meidän työvoimamme siittää kapitalismin kanssa. Me saamme vain, kuin palkkavaimo, rahan kouraamme. Mutta kapitalisti, joka panee pääomaa ja jaksaa odottaa, jää työn tulosten omistajaksi, kor-

jaamaan satoja polvesta polveen. Tässähän juuri kuvastuu se työmiehen lohduksen asema. Kun hän on vaimoineen ja lapsineen syönyt palkkansa, ei työn hedelmästä ole mitään jälellä. Mutta tässäkin —

Hän viittasi kädellään lakeudelle:

— Tässäkin tämä suunnaton viljelysalve jää omistavain sukujen haltuun. Niiden lapset vielä syövät, pukevat ja rikastuvat siitä, että me kaivoimme viemäriin.

— Niin kyllä, tunnusti Juho, silmässä jo huomattava katkeruuden ilme. Mutta kun nyt elämä on taistelua, pelkkää luokkataistelua, niin kuin sinä sanot, tulee meidän taistella saadaksemme kapitaalia. Sulla on rahaa. Osta talo, niin sinä saavutat osan tästä nevesta. Älä väitäkään, että sinä säälit niitä, jotka eivät voi tehdä samoin. Et sinä niin jalo ole. Sano vain rehellisesti, ettet sinä pane rahaasi niin huonosti kannattavaan yritykseen kuin ovat maanviljelys ja tämä neva. Sinä mieluummin annat rahasi olla pankissa ja palvella keinottelua. Tunnusta jos tahdot..

Juho oli kiihtynyt ja nauroi hermostuneesti. Miettinen hymyili ääneti.

— Ja sen minä sanon! huudahti Juho, että jos siitä vain tulee jotain, siitä Kettumaan siirtolahommasta, sinne minä menen. Maata minä tahdon, vaikka olenkin sosialisti.

— Et ole! Pikkuporvari sinä olet, ilkkui Miettinen.

— No.. jos sillä tulee pikkuporvariksi, että haluaa viljellä omaa maata, ja sillä pysyy sosialistina

että pankkien välityksellä lainailee rahojaan suurporvari-
 en koronkiskomista avustaakseen, niin piru ollen,
 sama se on . .

— Älä sinä aina suutu, pyyteli Miettinen rauhoittava diplomaatin hymy huulilla. Katsos, sinä et ymmärrä mikä eroittaa porvarillisuuden ja sosialidemokratian . .

— Enkä välitäkään. Se ei ole mulle niin vaarallistakaan. Mutta maata minä tahdon! Annan palttua sellaiselle uskolle, joka köyhille lupaa taivaat ja maat, mutta toden tullen ei annakaan mitään . . Katsos näitä käsiä. Minä olen elinaikani, aina 7-vuotiaasta asti ollut paimenena ja renkinä ja tehnyt maatöitä. Ja jos sinä ymmärtäisit kuinka hartaasti mun tekee mieleni omaa maata, niin . . Minä en usko enää ketään! Puolueet lupaavat ja pettävät. Minä otan maata jos ikänä sitä saan ja annan palttua koko äänestykselle. Ei siitä mitään tule!

Juho ravisti päätä ja näytti melkein liikutetulta.

Miettinen oli juuri sytyttänyt uuden paperossin, puhalsi nautinnolla savut ja yhä ylimielisen hymyn leikkiessä huulilla virkkoi:

— Menisit Amerikkaan. Siellä ne sellaiset runolliset houreet haihtuvat työmieheltä. Työmiehen ei kannata olla runollinen.

— En mene, mutta Kettumaalle menen, jos vain . .

Juho käänsi jo selkensä aikoen lähteä työmaalle päin, mutta kääntyi yhtäkkiä ja julisti kiihtyneenä:

— Ja sen minä sulle sanon, että jos minä sieltä saan mieleiseni maapalan, niin vannon, että sen viljeleminen kannattaa. Kuinka ei se kannattaisi?

Hän katsoi pitkään ja ikään kuin yhä kummisaan kysyen Miettisen ilkkuvasti hymyilevään, kylmään naamaan. Käänsi sitte selkensä ja meni syrjään.

Miettinen katsoi Juhon jälkeen, liikautti pilkallisen tunteen valtaamana toista suupieltä, silmää ja otsanahkaa.

— Kello so-oi! kuului työnjohtajan laulava ääni ja kilaus kiviporalla toiseen.

Se oli vasta ensi soitto, ja Miettinen istahti rauhallisesti.

Käsiä ja päitä alkoi kohoilla suosta kanervaisten mättäiden väleistä ja mäestä. Miehet jäivät pöperyksissä istumaan, sillä kuumuus oli paahtanut heidät puolihumalaan.

— Kello soo-oi! kuului vähän ajan kuluttua uudestaan ja pari iskua poralla toiseen.

Ensimmäiset alkoivat kömpiä jaloilleen, pyyhiskellä nuttujensa nurjalla puolella kasvojaan ja etsiä kalveista juomaleilejään.

Muuan suuri mies murisi toverilleen:

— Lyhytpä se lepo taas.. olikin, perusti.. Onko se kello vielä?

Vähän pienempi mies pilkkasi:

— Jos sun nyt antaisi vielä siinä kivenkoloss' nukkua, niin kuoliaaksi nukkuisit itses. Ei siitä

ylellisestä levostakaan. Paa tupakkia suuhus, nosta housus ja lähde.

Kolmas huuto ei ollut vielä soanut, kun Juho jo oli työntökärryineen liikkeellä. Miettinen istui silloin mäen reunassa kivellä ja joi, ivallinen katse hetkisen Juhoa seuraten. Hän sytytti vielä paperosin ja jäi paikoilleen viipyen muutaman hetken kolmannen soiton jälkeen.

Kun kolmas soitto kuului, oli jo 5—6 miestä töissään, mitkä ojanpohjassa, mitkä työntökärryjensä kera, mitkä lankkuja siirtelemässä, mitkä mäessä kivenporauksessa tai mäenkaivuussa.

XI.

Särjettävän kiven kylellä istuu pieni mies ja pitää poraa. Siihen lyö Iikka, se entinen Varamäen Iikka, joka on lakannut rengittämästä ja elää nyt vapaana työmiehenä.

— Lyö! muistuttaa pieni mies.

— No peijakas, mikä hätä . .

— Lyö vain. Ei se rikki mene, uudistaa pikkumies terävällä, käskevällä äänellä.

Iikka parantaa vauhtia.

— Kas sillä lailla!

Pikkumiehen poskesta valuu tummaa tupakanpurua. Joka hermo näyttää olevan jännitettynä, aivan kuin poranpiteleminen olisi maailman huolta-vaativinta työtä.

Hän on torppari Rotkola, joka maanviljelystoisensa ohessa on elinaikansa tehnyt kivitöitä. Kuuluisa työmies ruumiinsa pienuudesta huolimatta. Kivensärkijä-apulaisekseen oli hän itse valinnut Iikan, sillä hän pitää pojasta ja haluaa opettaa sille kivi-työn ammattialkeita.

— Kas niin, anna tulla vain . . Se on hyvä kun työmies taitaa . . Ei tarvitse koskaan hakea työtä . .

Työ hakee aina sellaista miestä, joka taitaa ja johonkin kelpaa.. Eikä ne kaikki edes viitsi.. eivät viitsi vaikka taitavatkin.. Mitä siitä taidosta sitten on hyötyä?. Hmh. Käykö raskaaksi?

— Ei.

— Ka, osaatpa sinä lyödä.. Sillä lailla.. Lyö vähän harvempaan ettet väsy.. Ei hullun kiirettä ole.. Pääasia on että työ käy siivosti.. Se on pääasia.

Näin jatkettiin. Iikankin oli jo ehtinyt vallata onnistumisen innostus ja työnilo. Rotkolan keuhut kävivät hänen työtaidosta ylpeilevään mieleensä kuin voide. Lyönnin tahdissa oli jotain tanssitahdin sukua. Hän soitti ja Rotkola piti tahtia.

— Stop! Nyt toinen reikä. Tule pitämään poraa, minä lyön.

— Kyllä minä lyön.

— Noh, tule, tule, konstia se on tämä pitämisenkin. Mutta älä nujuta.

Rotkola alkoi lyödä, Iikan veri kuumeta. Häntä pelotti että jos se laskee käsille tuolta olan takaa.. Nyt ei Rotkola puhunut. Silmä vain teräksisenä tähtäsi poranpäättä, suu kävi mälliä purren ja suupielestä vuosi tupakkapurua.

Kesken kaikkea pysäytti Rotkola tuimat iskunsa. Sanoi:

— Kuule, ota sinä maata sieltä Kettumaasta, Iikka, et kadu.

— Tuleeko siitä touhusta? kyseli Iikka.

— Puhuvat ainakin. Jos tulee, niin ota. Et kadu. Jos ei siitä mitään tule, ota muualta. Maata miehellä olla pitää. Muuten sitä on aina niin kuin varpunen ohranpäässä. Ja ihminen tulee laiskaksi, jos ei ole omaa maata. Olla aina toisen työssä, se väsyttää ja nahkaavuttaa.

Rotkola sylki, puri ja sanoi:

— Minä lähtisin kohta Kettumaahan, mutta kun isäntä jatkoi sen torpankontrahdin, pysyn siinä. Vähänlanta siinä on maata, mutta minä alan olla jo vanhakin ja mukulat menevät tiehensä. Minä ja meidän momma vain jäämme.. Tphy! Järsitään lisää kivensyrjästä.

— — —

Viemärin pohjamudissa kaivellessaan jutteli kaksi nuorta miestä. Heillä oli vain uimahousuntapäiset laitteet verhonaan, muuten olivat he ihan alastomia. Ihonpinta oli päivettynyt kuparinruskeaksi. Jaloissa oli toisella pieksusaappaat, sillä tällä kohtaa oli vesi taas rautaisen kylmää. Toinen urheili ilman jalkain suojia. Pitempi, Vihtori, oli Ojantaustan torpan poika Kettumaalta; hänellä ei ollut kenkiäkään. Lyhyempi oli Peräsen talon poikia, Jaakko-niminen, Jokirannan kylästä.

— Saatko isältä rahat? kysyi Vihtori jatkaen keskustelua.

— En.. mutta täältä.

— Tuleeko täältä niin paljo säästöön?

— Ettäkö Amerikkaan pääsee? Eiköhän.

Puhelu hieman katkesi.

— Lähde pois, mukaan, houkutteli Jaakko. Miettinenkin lähtee.

— Lähtekö Miettinen?

— Lähtee. Täälläkös se, kun on parempiin rahanansioihin tottunut.

Olivat taas vähän aikaa vaiti.

— En minä lähde, sanoi Vihtori. Olen ajatellut, että jos sitä Kettumaatakin nyt ruvetaan asumaan, niin jos sais maapalan itselle. Ja tällä nevallakin tulee vuosikymmeneksi kuokkuu- ja ojaurakoita.

Vihtori kääntyi kummastellen ja kysyvänä Jaakon puoleen:

— Sinäkin, talon poika, ja menet.

— Talon poika, matki Jaakko vähän ajan kuluttua. Mitä siitä nykyaikana on iloa, vaikka onkin talon poika? Ilman saa tehdä työtä ja aina kärsiä kitua.

Vihtori ei ruvennut väittelemään, mutta sanoi vähän ajan kuluttua.

— Tule Kettumaalle. Ota kotitalosi palsta.

— En minä! Jaakko melkein ärähti. Nälkä siellä kuitenkin tulis. Ei se maanviljelys kannata enää, jos ei ole sivutuloja. Ja milläs minäkin niitä ..

— Meinaan minä saada kannattamaan, jos vain ..

— Niin, johan sinä. Mutta talollisilla on niin kamalan suuret ulosteot ja verot, ettei lempokaan ..

— Rupea sitte torppariksi, jos luulet sen paremmin kannattavan, nauroi Vihtori.

Jaakko oli hiljainen murjottava luonne. Painuen ääneti työhönsä lopettaen keskustelun, hän ryhtyi vääntämään muuatta liekoa, joka sattui tielle

poikkiteloin. Pojan silmissä oli raskas, väsynyt ilme ja hänen heikko, hintelä vartalonsa näytti siinä tuon pitkän, vahvarakenteisen toverin rinnalla melkein avuttomalta.

Vihtori alkoi viheltää vinhaa polkkaa. Katsoi hetkisen, kädet lanteilla, jouten, kun Jaakko kähälöi hiljaksen kiroillen lujassa istuvan liekonsa kera. Avustaakseen tarttui Vihtori kirveeseen ja antoi muutaman lujan, vapauttavan iskun. Musta suorapa roiski yltympäri. Jaakko pyyhiskeli lakin perällä rapaa silmistään ja korjasi lieon.

— — —

Tupalan Tuomas, keski-ikäinen, vankkarakenteinen mies tyhjäksi toisaalla työntökärryinsä. Havaitsi, että paikka oli hieman näköpiiriltä suojassa. Työnjohtajaa ei ainakaan näkynyt. Istahti ja sytytti paperossin. Samalla tuli siihen Roopertti-niminen nuori kulkutyömies, julmasti vannoen ja kiroillen. Heitti tuskaantuneena aisat käsistään, jätti rattaat tyhjentämättä ja istahti vannoen käheällä, kuiskavalla äänellä:

— Jumalauta! tätä ei tee sellaisella palkalla muut kuin työnhaluiset.

Sytytti paperossin ja alotti uuden sarjan kirouksia sekä muita voimasanoja, tumman etutukan roikuessa silmillä.

— Tee lakko, virnisteli Tupalan Tuomas, rauhallisena istuen ja piiputellen.

Nuori mies kohotti suuttuneen katseensa, joka lurkki etutukan alta, ja rupesi sanomaan:

— Jos ei täällä olisikaan niin s-n paljo sellaisia työnhaluksia moukan-piruja, niin levätä saisit sinäkin vapaasti, jottei tarvitsisi tuo pääkulta pälyä ympäri niin kun pakojäniksen ja korvat panna aina vaih, vaih, jotta mistä raosta se pomo piskahtaa..

XII.

Kyläsuo, tuo entinen kuollut Kyläsuo, oli todellakin alkanut elää ja vaikuttaa Jokirannan elämään. Miehet, jotka pitkiin aikoihin eivät olleet aivoissaan ajatelleet muuta kuin keinoa, miten saisi asumisensa supistettua niin pienelle kuin ikinä voi, miten saisi talonsa asutuksi ilman kustannuksia, olivat Kyläsuosta saaneet uuden aatteen. Se synnytti elämää, kiihotti, teki mielen pirteämmäksi, synnytti uusia toivomuksia ja pani ajatukset suunnittelemaan jo itse paikan päällä ojatöiden alottamista omilla palstoillaan. Nämä ajatukset eivät silti olleet uusia, mutta uutuuden viehätysten niille antoi toteutumisen mahdollisuus.

Jo monta vuottahan heidän ajatuksensa olivat askaroineet Kyläsuolla, johon ne oli aina johtanut harhailemaan Varamäen uutisviljelysten esimerkki. Mutta silloin ajatukset usein miesjoukoissa työnsivät työkseen piloja ja kokkapuheita, jotka kaikki tahtoivat kiertää Varamäkeä kuin humalanköynnös riukuaan.

Erkkilä, joka kylän kesken lyhennettiin Erkkiksi, oli asiasta monta sukkeluutta laskenut. Kau-

immin jauhettiin sitä, että tämä kerran kylänkokouksessa, jossa ei Varamäkeä ollut paikalla, oli sanonut, että Varamäen Antille olisi syytä valita holhooja, sillä muuten se hukuttaa perintörikkautensa Kyläsuohon. Silloin oli Pikku-Passi jatkanut:

— Pannaan sitte sinut holhoojaksi, saat ajaa tunkiosi Varamäen nevalle. Tottahan peru sitte kasvaa . . tottahan jo, peru.

Miehet olivat nauraneet ja Erkki oli sillä kertaa lopettanut. Hänellä olikin suuri tunkio, jota ei koskaan ehditty ajaa pellolle. Pikku-Passi taas oli jo siihen aikaan omalta osaltaan alkanut ojittaa suota rantakeitaalta ja tunsii tarvetta antaa Erkkiä nokalle.

Mutta tapaus aiheutti kauan kestävän kyläjuorun, joka lopulta vaikutti hyvin edullisesti suokysymyksen kehitykseen. Mielet alkoivat taipua viljelysajatukseen.

Kun asiasta sitten talvella tehtiin alote, tuntui jo monilla olevan kehitys siinä mitassa, että heillä oli aivan kuin kunniantarve kuulua niihin, jotka ovat jo kauan aikaa ajatelleet että siitä se täytyy tulla kylän tulevaisuuden voileipämaa.

Nyt kun Kyläsuon valtaviemäreitä avattiin, vaikutti sitä koskeva ajattelu jo koko talouteen. Aivan kuin silmä ja äly nyt vasta olisivat alottaneet yhteistyönsä pitkän lepoajan jälkeen, kasvoi sisällinen levottomuus maallisten asiain menestyksestä monessa rinnassa. Julkisena merkinä tästä oli se, että maataloudellisiin esitelmätilaisuuksiin, joita kylässä talven ja kevään kuluessa suotoimikunnan alotteesta pidettiin,

tulivat kylänmiehet melkein kaikki. Kuuntelijain silmistä loisti tarkkaava uteliaisuus, ja nyt alettiin jo tehdä kysymyksiä. Sen sijaan että esitelmistä mentäessä entisaikaan usein laskettiin sattuvaa pilaa maanviljelysneuvojista, viisaista munista, jotka neuvovat heitä kanoja, sen sijaan saattoi asiallinen keskustelu esitelmän johdosta nyt jatkua vielä kotimatkalakin. Nyt myöskin naurettiin vähemmän ja oltiin hieman varovaisempia omiin kokemuksiin vedottaessa.

Aivan kuin synnintuska aiheutti tämä taloudellinen heräys levottomuutta ja haparoimista, joka monasti ilman johtavaa periaatetta hyppäsi tiedon perässä tahi ryntäsi toteuttamaan mitä päähänpistoa milloinkin, pani taasen katumaan, kun luuli havaitsevansa teon erehdyksiä.

Viljelysvuorottelu ja lannoituskysymys vaivasivat monen mieltä. Piilomäen porvari, jolla oli jonkunlainen järjestetty vuoroviljelys, oli jo parina vuotena saanut olla kylän heräämässä olevain isäntäin lähimpänä vuoroviljelysneuvojana. Monikaan ei uskaltanut kääntyä suoraan ammattineuvojain puoleen pelosta, että niiden vaatimukset ovat niin tavattomia, ettei niitä voi talonpoika toteuttaa. Talonpojalle riittää, jos hän saa järjestetyksi vuoroviljelyksensä vähän sinnepäin. Hänen pitää ja täytyy päästä alkuun ilman erikoisempia, tavattomia, työtä ja varoja kysyviä mullistuksia, yksinkertaisin ja helpoin keinoin. Mitä ne tavattomat ja erikoiset olivat, joita pelättiin, sitä ei oikein kukaan osannut

täsmälleen sanoa. Mutta se oli jotain sellaista, tahi juuri sitä, mikä kirjanoppineiden viljelyjärjestelmät tekee kannattamattomaksi, sitä, mikä kammottaa ja estää agronomeja rupeamasta elinkeinokseen pikkuviljelijöiksi. Mutta mitä se sitte perältään oli, sille koki kukin heräävässä mielessään keksiä oman, näppärän selityksensä.

Ja Piilomäen porvariin alettiin neuvonantajana yhä enempi luottaa; hänhän oli joka tapauksessa jotain kokenut — vaikkakin tämän kakemuksen arvoa suuresti heikoksi se, että mies oli kaupasta saamiaan varoja kenties voinut käyttää maanviljelyksensä tukeamiseksi.

Osa kylän vaimoväestä seurasi miehiä, mutta osa oli heidän sieluntilastaan hieman levotonna.

Erään seuratilaisuuden lopussa valitti Pikku-Passin emäntä kiertävälle saarnamiehelle:

— Kun ei enää ollenkaan tahdota joutaa sielunsa asioita ajattelemaan.. Niillä miehillä on nyt niin pää täynnä aivan nevarapaa.

Saarnaaja sanoi, että hän olikin kovin kummatellut, kun isäntiä ei enää ollenkaan näy, eikä Pikku-Passinkaan isäntää, joka aina ennen oli niin ahkera.

— Nevarapaa todella, nevarapaa todella, nykytti saarnaaja surumielisenä päättään.

Maalarin muori, joka oli lähellä, liittyi mukaan:

— Meidän isä sanoo, kun nyt niin kovin paljo puhutaan siitä nevesta, että, — eihän nyt mistään muusta puhutakaan, — niin meidän isä sanoo, että ne tekevät nevesta itsellensä Kristusta.

Kun saarnaaja käänsi lempeät, surunvoittoiset silmänsä muoriin, johtui tämä ajattelemaan, että kysytään hänen miestään.

— Tuolla, muori virkkoi ja osoitti sormellaan miestään, aivan kuin joku olisi kysynyt. Tuolla se on.

Muorin sormi osoitti aitanportaalla istuvaa, kuihtunutta, kyyristynyttä miestä.

— Tule tänne, Sameli! huusi muori.

Sameli katsoi väsyneillä, sairaudesta puhuvilla silmillään sinnepäin, mistä kuului kutsuva ääni.

— Tule vain, rohkaisi vaimo. Se raukka on niin huono . . . Vatsa on niin huono, sisällä ei pysy mikään, loppu lähestyy . . . Jeesus Kristus armahda . . . Tule vain, Sameli!

Useampia naisia oli keräytynyt puhujan ympärille uteliaina ja odottavina, lempeä, anova hymy loistaen kasvoilla. Ottivat vuorotellen kädestä, hyvästelivät, kiittelivät ja pyysivät Jumalalta voimia saarnaajalle. Melkein jokaiselta kysyttiin, että missä mies on, eli isäntä, riippuen ero siitä, oltiinko talosta vai vähemmän vaativista oloista. Ja aina täytyi emäntäin näihin uteluihin selittää, ettei isäntä ollut joutanut, että tahtoo olla niin paljo töitä eikä saa työväkeä. Useimmat tekivät selostuksensa miehiään puolustavassa sävyssä, välttämällä omasta puolestaan langettamasta heihin Jumalaa kohtaan tapahtuneen rikoksen varjoakaan. Toiset vaimot kyllä horjuivat kahden vaiheilla. Mutta saarnaaja oli saanut sopivan, verrannollisen ajattelunaiheen äskeisestä, ja pyöritteli sitä jo ajatuksissaan vastaista käyttöö

varten. Antaessaan jäähyväisiksi minkä lohdutus-
sanan millekin, hän, usean kättä puristaessaan virk-
koi leikkillisesti, aina miehiä tarkoittaen:

— Onko hänkin alkanut tehdä itselleen kultaista
vasikkaa nevaravasta?

— Tiedä sitäkään sanoa, virkahti omalla vuo-
rollaan Koivusen Elli, Vihtorin vaimo. Mutta kun
ei Jumala enää tähän aikaan ruoki meitä, jos eivät
jotkut kuoki ja kynnä, niin minä ajattelen, ettei sen
nevaviljelyksen nyt mikään sellainen synti pitäisi
oleman.

— Ei suinkaan, mutta.. kiirehti saarnamies
selittämään.

— Niin mutta minä olen kuullut, kun te olette
näiltä akoilta kysellyt niin kuin salarippinä, että
onko meidän miehemme tehneet itsellensä nevara-
vasta kultaisen vasikan. Ettekö te sillä meinaa että
nevaviljelys on synti?

Elli-emäntä heitti taisteluhalusesti päätään.

— Ei, ei! Minä vain..

Mutta nyt oli maalarinmuori saanut Samelin
tulemaan, työnsi syrjään muita ja vastustelevaa
miestään kädestä vetäen hoki:

— Turhia, turhia.. syntiä puolustaa. Ne-
valla niiden Kristus on, isäntäin.. Tässä on mei-
dän Sameli.

Hän pani Samelin käden saarnamiehen käteen.

XIII.

Sinäkin iltana olivat kylänmiehet joukolla läheneet suolle katselemaan töiden edistymistä. Sieltä palatessaan he kulkivat Varamäen viljelysten läpi. Siellä kasvoi nytkin eräillä osilla ruista kuin seinää. Heillä monella oli rintapelloissaan tänä vuotena heikot rukiit. Omituinen tuska kaiveli monen miehen mieltä. Varamäki ei ollut itse mukana, mutta Pikku-Passi tunsu tarkoin, miten kukin eri ala oli savettu, mitä lantalajeja ja minkä verran käytetty, missä poltettu, missä ei j. n. e. Laskutkin hän tiesi, mitä maksaa muokkaus, lannat ja siemen sekä mitä tulee sadoksi, jos ei välillä mitään onnettomuutta satu. Pikku-Passi puhui innolla, aivan kuin omastaan, mutta hän olikin parina vuotena jo ollut Varamäen innokain oppilas ja uskonveli. Hänellä oli myöskin jo muutaman hehtaarin alue ojitettuna, osa kuokittuna ja savettuna, aivan Varamäen mallin mukaan.

— Nyt lyön sen rukiiksi, kehui hän omaansa. Käyttekö katsomassa? Tuossahan se vaan on.

Mutta he eivät tällä kertaa viitsineet, kun olivat väsyneitä, ja hieman jo ahdisti myöhäinen. Mutta

Varamäen suopellonpientareita kierrettiin, ajattelun ja arvostelun leima katseissa; muutamista katseista näkyi jotain muutakin.

Mikä mahtava, valtaava näky olikaan tuo jo monihehtaarinen ruisvainio, joka kohosi suon sydäimestä kuin siunaus. Pitkät tähkäpääät painuivat raskaina alaspäin ja törnevä olki seisoi kuin sirotekoinen pylväs kannattaen rukiin kultaista terää. Aurinko oli vaipumassa länteen. Illan rusko loi ihanan, punakuultavan hohteen yli laajan viljelyslakeuden. Tuossa toisella puolen levisivät kylän ikivanhat pellot parhaassa kukoistuksessaan. Ne olivat nielleet kymmenien sukupolvien hien, mutta lahjoittaneet siitä takaisin leivän ja elämänilon. Nyt oli niiden voiman ulottuvaisuus alkanut rajoittua, eikä leipää niistä enää riittänyt kaikille. Mutta tässä oli uusi valloitus alkanut. Uudismaa kilpaili ilosta saada tarjota viljelijälleen kaikki mahdollisuudet. Tuossa rukiin rinnalla kasvoi kaura, ei yhtä hyvin menestyneenä kuin ruis, mutta silti kilpailen kunnialla monen noiden vanhain viljelysalueiden kauran kera. Ja tässä olivat kaikki vastaisen parantamisen mahdollisuudet. Vihdoin heinä, timotee, pillisuorana, tiheänä, ylpeänä se nousi suosta aivan kuin ylimielisesti pilkaten noita miehiä, joista moni oli jo vuosia köyhyyden käsissä kitunut yrittämättäkään vapauttaa vilja-aarteitaan Kyläsuon rikaslahjaisesta povesta.

Miesten ajatus askarteli niin voimakkaasti, että keskustelu rajoittui pelkkiin huudahduksiin ja ihmettelyyn, kunnes vihdoin lähdettiin kotiinpäin.

Tultaessa sivuutettiin Mäkitoiskan vainioniitty, joka nyt ensi kertaa, oltuaan viljanviljelyksellä ennen, kasvoi heinää. Miehet ihmettelemään, minkä vuoksi heinänkasvu oli niin heikko.

— Se on vain p ä ä s t e t t y heinälle, siitä se joh-
tuu, ilkkui Koivusen Vihtori, joka ei usein ilkkunut.

— Suuri tunkio sen tekee, sanoi Pikku-Passi.

— Hääh?

— Suuri tunkio .. ei joudeta ajaa pelloille ..
se sen tekee.

Toiset alkoivat nauraa, mutta kaikkien nauru ei helähtänyt. Niilläkin taisi olla suuri tunkio.

Juuri kun miehet tulivat kyläntielle hajotakseen koteihinsa, ilmestyi siihen kylän maalari muorineen, vasta seurasta tullen. Maalari alkaa miesten kanssa puhetta tehdä. Muori hokee:

— Jumalaansa kukin palvelee, Jumalaansa ku-
kin palvelee, jumalaansa kukin palvelee ..

— Oliko hyvä saarna? kysyi Koivusen Vihtori, jonka rauhaisaa mieltä muorin yhtämittäinen hoke-
minen siihen määrään kiinnitti, että suu meni hy-
myyn ja mieli teki tutkia tarkemmin.

— O-oli, oli .. Kyllä sai kuulla. Mutta kun on
nevarapa jumalana .. Mihinkä sinäkin Vihtori-
parka ijankaikkisuudess' suus ammotat? Luuletko
nevan siellä kelpaavan? Voi lapsiparka, jos olisit
kuullut ..

— Älä nyt ihmisille, suuti maalari suulasta
vaimoan, ponnistaen viimeisiä voimiaan saadakseen
äänensä vihaisesti nuhtelevaksi.

— Mitä? Enkö minä saa sanoa? Eikö puhuja sanonut, että pidä päälle sekä sopivalla että sopimattomalla ajalla?

— Sanokaa vain muori, kyllä se nahka sen pyykin tarvitsee, kehoitti Pikku-Passi.

— Ja suakin puhuja kysyi, emännältä, Passin isäntä. Hyvä paimen etsii kadonneita lampaitansa. Palaja pois!. Oi Herra... Tule Sameli.

Sameli jutteli muiden miesten kanssa.

— Sameli, Sameli!

Varamäen Antti tuli pyörällä.

— Mikä kokous? alkoi kysellä, ja pysähtyi.

— Sun ruistas käytiin katsomass', sanoi Pikku Passi.

— Vai sitä.

— Ja nevalle käytiin. Ei ne työt tahdo oikein... Kuumiksi ilmoja porajavat.

Miehet, jotka jo olivat eri haaroille hajoamassa, pysähtyivät vielä juttelua jatkamaan. Saiivat kuulla, että Varamäki oli jo ollut taas nevalle ojureita etsimässä.

— Ka!

Miehet jännittyivät. Se jo taas uusia oja ja kuokkuja suunnittelee, vaikka on jo ennestään niin laajat suopellot. Me tässä vain odotamme viemäriin valmistumista ensin, vaikka ei se millään tavalla estä meitä alottamasta.

.. Ka! ajattelee moni ihmeissään, ei muuta.

Varamäki kertoo suonraivaussuunnitelmistaan. Joku siinä ohessa valittaa, ettei saa miehiä. Kyllä Varamäki oli saanut.

— Se on kumma, mumisee joku hampaisiinsa, aivan kuin huutokaupan jälkeen, jolloin joku miehen esine menee huutaja-kilpailijalle vähäpätöisen hinnanlisäyksen vuoksi.

Varamäki on lämminnyt.

— Siihen aikaan kun minä sain talon, odotin minäkin palkkojen halpenemista ja sitä, että kyllä työväen on pakko tulla kaupalle. Mutta ei ole tähän asti tapahtunut kumpaakaan. Ei mun ainakaan muu auttanut kuin pyytämään täytyi lähteä, jos halusi hyvää työmiestä ja palkka täytyi jättää sellaisten miesten itseensä määrättäväksi. Eikä se olekaan väärin. Niin pitääkin olla, ainakin mun mielestäni.

Toiset kuultelevat hymyillen, toiset totisina, useiden ilmeissä kielteinen sävy.

— Johan se . . . Mutta kun saa sellaisenkin työmiehen kuin mulla oli tässä, alotti Erkki hyvin leveästi kertoa eräästä kulkumiehestä, josta hän oli saanut kyllikseen.

— Johan se, matki Varamäki, jolla oli Erkkiä varten vanhoja asioita hampaankolossa. Hän nojasi pyöräänsä vasten, tuijotti maahan ja uudisti:

— Johan se, aina väliin sattuu hyvillekin. Mutta mulla on sellainen käsitys, — vaikka ei suinkaan se mun käsitykseni mikään käsitys olekaan, — että kun isäntä on liian hyvä työmies, se saa aina huonoja palkkatyömiehiä. Kuinka sitte lie.

Muutamat nuoremmat miehet nauroivat. Erkki, joka ymmärsi piikin, koetti ampaista takaisin.

— Mutta sen mä vain sanon että makaavat ne sunkin renkis, makaavat jo.

— Kyllä ne saakin maata, en minä ole niistä ikänä mitään ikiliikkujia yrittänytkään.

Katseli taivaalle.

Toiset yhä nauroivat. Nolostuva Erkki näytti tutkistelevan ja etsivän sanoja. Mutta leppoisa, hyvänlaatuinen mies kun oli, alkoi kaivaa periä vain maalarin piipusta ja jupisi itsekseen:

— Ei niiden perujen kans auta mikään, kun sattuvat olemaan siitä laista.

— Isäntä, isäntä. Maalarin muori lähene Varamäkeä. Saarnamies sanoo: teidän jumalanne on nevarapa . .

— Älä siinä! yritti maalari karjua, mutta entinen ryhti oli poissa. Miestä rupesi vain kovin yskittäämään.

— Ole sinä, suhditti vaimo.

— Noo, sanoi Varamäki, siellä meillä on vielä paljonlaisesti vanhoja perunoita, muori saa hakea, jos tarvitsee.

— Kiitoksia, aina min' oon teiltä ennenkin saanut.

— Hmm, niitä on, kun Jumala siunaa nevaravan.

— Niin, niin, kun Jumala siunaa nevaravan, niin on . .

Muori jutteli ja tuijotti Varamäkeen, joka hyppäsi pyörälleen ja poistui. Samalla toisetkin alkoivat hajota.

XIV.

- Etu!
- Oo!
- Mihin se Vihtori heittää?
- Antista tuli härkä.
- Älä .. eipä, sinä härkä. Mitataan.

Kansakoulun pihamaalla oli iloista hälinää.

Parvi kylän miehiä, nuorempaa ja keski-ikäistäkin polvea, oli kokoontunut kavunheittoon.

Nämä iltayhtymät koululla oli saatu aikaan jo toissa talvena, kun kansalaisopintolukuja aloitettiin. Ko-koontumisille annettiin jo silloin laajempi tehtävä. Muodostettiin nuorisoseuralle kansalaisopintoryh-mästä alaosasto, joka samalla piti keskusteluiltoja, sekä voimisteli ja urheili. Viime keväänä muutettiin ne arki-illoista sunnuntai-illoiksi. Silloin lukuopin-not keskeytettiin ja annettiin enemmän sijaa vapaille urheiluille. Tämä vaihdos kevääntullen toi melkein koko kylän koulukartanolle sunnuntai-illoin. Ne kadottivat tämän vuoksi alkuperäisen rattonsa kun oli niin paljo joutilaita, jotka katsoivat vain. Tämä katselijain suuri luku muutti tilaisuudet enemmän esiintymis- kuin toveri-huvittelu- ja ruumiinharjoitus-

tilaisuuksiksi. Silloin keksittiin pakko, että jokaisen, joka tuli koulunmäelle ja oli 60 vuotta nuorempi, piti jollain tavoin olla mukana. Siten jäi moni pois.

Kesäisinkin joskus keskusteltiin, kun joku sattui esittämään sopivan, innostavan aiheen. Viime aikoina oli pohdittu ahkerasti eräitä kysymyksiä, joilla oli oman kylän elämään syvästi vaikuttava merkitys. Tärkeimpiä niistä olivat nuorten maanviljelijäin ammattiopetus ja Kettumaan asutuskysymys. Kumpainenkin koski persoonallisesti tämän seurapiirin jäseniä. Kaikki olivat maanviljelijöitä, toisilla jo oli oma maa, tai vuokramaa, toisilla toivo saada maata sen kyläkunnan yhteistoimenpiteen kautta, jota joku aika oli suunniteltu.

Tänään odotettiin agronomi Peltomiestä saapuvaksi tekemään selkoa siirtola-asiasta. Hän oli aamusta alkaen jo ollut kylässä. Opettaja Kanteleisen ja Niilo Mikkosen kanssa olivat he kiertäneet kylää ottamassa lopullisia sitovia vastauksia maanomistajilta siitä, myövätkö ja millä hinnalla sarkojaan Kettumaalla. Samalla kävivät he kylän rahamiesten pakinoilla tarvittavain pääomien saantimahdollisuuksista tiedustellen.

Pihassa istuskeli tuttuja ja tuntemattomia, vakavan näköisiä työmiehiä ja hilpeätä, kevyttä nuorisoa. Monien kasvoihin ja olemukseen olivat työ ja elämäntaistelut painaneet syviä jälkiä. Keski-ajan aurinko oli jo huippukohtansa ohi kiirinyt ja otsaryppyjen syvänteissä lepäsivät väistymättömät varjot. Mutta tällä kertaa, oliko se nyt satunnaista,

vai jo vakiintuneempaa, oli miesten silmissä joku juhlallisen itsetietoisuuden leima. Kavunheittäjäkin he katselivat totisina, aivan kuin olisi ollut kysymys tärkeästä työstä. Joskus värähti suu hymyyn kun heitto sattui hyvin, tai lensi ohi.

Nuorten olemuksen yli levisi parhaan ihmisiäjän nousukauden verevä, kuohahteleva elinvoima. Suuri parvi niistä otti osaa kavunheittoon hilpeällä, lapsuudesta vielä vereksessä muistissa olevalla vauhdilla. —

— Kuningas! . Yhdeksäntoista!

— Kas . . luutu putosi kuin taivaasta ja pätkähti ihan kuninkaan jalkoihin.

— Pois tieltä ! .

— Heitä vaan!

— Ha-ha-ha-haa . .

— Maattukäpälä. Mutta näin!

— Joo. Ykkösen mies kaataa.

— Kuningasta . . noin!

— Kiittäisit jos kapraalia.

— Huonoja miehiä . . ka, kuutonen meni.

— — —
Peltomies, Kanteleinen ja Niilo Mikkonen tulivat. Kapuaminen hieman häiriytyi ja pihan syrjäpuolilla istuvat miehet huiskahtivat. Tulijat menivät sisään. Vähän ajan kuluttua kutsuttiin sinne Varamäki sekä Koivunen, Takanperä ja pari muuta mökinmiestä.

Kapuamisen innostava jännitys oli jonkun veran häiriytynyt, sillä useain osanottajain mielenkiinto

oli Kettumaa-kysymyksessä. Vihdoin tultiin ulos. Kanteleisella oli paperi kädessä. Toiset etsivät istuinpaikkoja, mutta hän rupesi seisoaltaan selostelevaan eräässä kulmauksessa retken tuloksia. Sinne keriyivät hänen ympärilleen kaikki, joita asia liikutti. Nuorempi polvi jatkoi kapuamista.

Opettaja Kanteleinen selosti ensinnä kuinka suuri oli niiden luku, jotka vakavasti aikoivat lähteä Kettumaalle. Niitä oli 16. Mutta 3 niissä oli sellaisia, jotka menevät vain, jos eräitä erikoisehtoja tulee täytetyksi. Näissä 13:ssa on 4 sellaista joilla on itsellään rahoja, 8, jotka tarvitsevat koko lunastushinnan lainata, ja agronomi Peltomies, joka omasta puolestaan ei tätä luottoa tarvitse, mutta käy mukaan yhteislainaan jos sellainen saadaan. Tämän perusteella oli tehtykin ehdotus maanosto-osuuskunnan muodostamiseksi. Päitsi edellämainituita, olisi kylässä ollut vielä pari perhettä, jotka halusivat maata. Mutta heidän työvoimansa olivat siksi heikot, ettei heitä voitu suositella siirtolan jäseniksi.

Näistä 15:sta oli 12 sitoutunut suorittamaan ensi talven kuluessa maataloudelliset kotiopintokurssit ja jatkamaan tulevaisuudessa tietojen kartuttamista. Kolme osakasta oli vanhoja torppareita, jotka eivät uskaltaneet ottaa luku-urakkaa, mutta he olivat ennestään tunnettuja hyviksi maanviljelijöiksi, joten lukuhommat saivat jäädä vapaehtoisuuden varaan.

Yhdeksästä talosta oli saatu sitova suostumus luovuttaa Kettumaan-palsta maanosto-osuuskunnalle. Siinä oli kyllä se ikävyys, että välille jäi kahden

talon palstat, joita ei luvattu myödä niin sopivilla ehdoilla, että ne olisi voinut ostaa.

Mutta jo näiden yhdeksän talon maiden ja metsäin katsottiin täydellisesti riittävän näille 16:lle uutisviljelijälle. Aikojen kuluessa ne osuuskunnan maiden väliin jääneetkin palstat toivottiin saatavan ostaa, kun maata tarvitsevain, pystyvän uutisviljelijäin lukumäärä lisääntyy. Maalle, joka nyt saatiin ostaa, olisi voinut kyllä mukavasti sijoittaa kaksikinkymmentä uutistilaa, mutta voitiin ne järjestää kuuteentoistakin palstaan.

Rahakysymys oli myöskin saatu lopulta järjestyksi mukavammin kuin alussa oli uskallettu odottaakaan. Piilomäki, Varamäen ukko ja nahkuri Sarvinen olivat sitoutuneet lainaamaan yhteisesti tarvittavat rahat verrattain alhaisella korolla.

Myöskin oli saatu uutisviljelijäin kesken aikaan lopullinen sopimus, jossa he sitoutuivat alistumaan perustettavan maanosto-osuuskunnan sääntöjen alle.

Päivä oli määrätty, milloin kaikki asiaan kuuluvat kokoontuvat tänne koululle asiakirjojen allekirjoittamista varten.

Kun Kanteleinen lopetti, oli soma katsoa sitä miesryhmää, jossa useimmat olivat itse uutisasukas-kandidaatteja. Äskeinen raskas vakavuus oli hieman häiriytynyt ja siihen oli tullut uusi, hymyhohteinen sävy. Päät kääntyivät vierustovereihin ja puhelu alkoi, ensin ja enimmäkseenkin yksityisin harvoin sanoin ja huomautuksin. Mikä mihinkin kohtaan oli erikoishuomionsa kiinnittänyt ja siitä mainitsi harvoin, epämääräisin sanoin.

Agronomi Peltomies tuli kättelemään. Hänen ympärilleen kertyi miesparvi. Jutteli ja kysymyksiin vastaili kuten tavallista hiljaisella äänellä, suu hyvän-
tahtoisessa hymyssä. Miehet puristivat piiriä hänen ympärillään yhä tiukemmalle ja kurottivat kaulo-
jaan silmät ahmivasti tähdättyinä Peltomiehen suu-
hun. Muutamien harvojen kasvoilla havaitsi jonkul-
laisen epävarmuuden tai pelonvivahtuksen. Ne oli-
vat niitä, joilla oli itsellään rahaa panna yritykseen.
Uusi edesottaminen oli pelottava. Jos sattuisikin
menemään huonosti ja r a h a t h u k k u i s i v a t
yritykseen. Niillä, joilla ei ollut rahoja, ei ollut tätä
murhetta. He eivät voineet rakastaa toisten rahoja,
eikä pelätä niiden häviötä. He suhtautuivat asiaan
kuin ainakin kokeeseen, jossa ei voi menettää mi-
tään. Mutta sittenkin oli joskus mieliala vavahtanut.
Päivittäin vaihtelevat ajatukset olivat milloin kuvi-
telleet Kettumaan viljelyksen erinomaisestikin me-
nestyväksi, milloin taas oli kasautunut eteen esteitä,
vaikeuksia ja vastuksia niin suuria, että mieliala nii-
den alla painui alakuloiseksi, epämääräisyys ja pelko
yrittivät valtaamaan. Niin kauan kuitenkin, kun
asia oli kysymyksen ja ehdotuksen varassa, oli aina
olemassa avoin pakoportti. Mutta nyt se näytti sulkeu-
tumistaan sulkeutuvan, hitaasti ja peruuttamatto-
masti. Se ahdisti muutamia epämääräisellä ristirii-
dalla, jäädäkö mukaan, vai lähteäkö pakoon?

Monelle näistä miehistä oli elämä jo näyttänyt
vakavankin puolensa. Nuoruuden unelmat olivat
hiljakseen häipyneet ja kaikonneet yhä etäämmälle,

kunnes kokonaan katosivat näköpiiristä, yksi toisensa jälkeen. Elämän huvivaatimuksia täytyi supistaa äärimmilleen, jopa niistä kokonaan luopuakin, kun elämän taistelu kävi jokapäiväiseksi eikä suonut mitään väliaikaa.

Kyllähän Kettumaalla oli keväinen lupaus, mutta se oli sittenkin niin tuntemattomain vaikeiden taistelujen takana. Talolliset, joilla oli vanhat, sukupolvien viljelemät perintömaat, olivat jo vuosikymmenen alitukseen valittaneet, ettei maanviljelys kannata. Se oli vähitellen muodostunut uskonkappaleeksi jonka voima ajoi jokaisen, ken vain irti pääsi, maanviljelystöitä pakoon, etsimään rahallisempaa, elättävämpää ansiota.

Miten se olikaan? Oliko aika nyt muuttunut maanviljelyksen kannattavaisuuden? Vai oliko usko sen kannattamattomuuteen väärää? vilahteli miesten mielissä aivan kuin uskonnollisia kysymyksiä ajatellessa.

Työ ei heitä pelottanut! Mutta korpi, halla, talvi, nälkä..

Eräät nuoret intoilivat. Heidät valtasi kokonaan yhteisaate: yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta. Heillä ei ollut niin monia pettymyksiä. Nuoruuden-unelmatkin olivat hyvässä näköpiirissä. Ne pettymykset, joita oli ollut, ne haihtuivat aatteiden sumuverhojen taakse.. Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta, — se oli heille uusi elämänvoima, jonka edessä korpi lakoaa, pakoaa, pehmenee, lämpenee ja kantaa hedelmää. Se on heidän työnsä hedelmää, ihanteitten hedelmää.. Yhdessä ponnistetaan!.

Voima kuohutti mieltä. Yhteisiä koneita ostetaan. Kaivetaan kilpaa syvälle. Lantaa laitetaan. Yhteisvoimin. Sen pitää mennä!.. Ja mikä voisi estää menemästä? .

Ikään kuin hyökylaineina nämä ajatukset loiskuivat mielissä ja muodostivat poreen agronomi Peltomiehen ympärillä. Agronomin esimerkki, kun hän lupasi itsekin muuttaa Kettumaahan, nostatti intomieltä ja rohkaisi epäröiviä. He kyselivät häneltä mitä mikin. Hän selitti rauhallisesti ja asiallisesti. Ei tehnyt epäilyksiä tyhjiksi ja aiheettomiksi, mutta osoitti miten epäilyksiä synnyttävät vastukset ovat voitettavissa. Niin rauhoittui mieliala vitkaan.

Kanteleinen oli mukana seisten tarkoin seurannut keskustelua, itse siihen monellakaan sanalla puuttumatta. Mutta tällä hetkellä oli hänelle selvinnyt entistä syvemmin näiden miesten elämäntaistelun syvä vakavuus.

Heidän elämänsä perustaa kansallisen elämän, ajatteli hän.

.. Mitä olemme me, jotka opetamme, myymme, ostantamme, puhumme, jos ei ole näitä, joiden elämä on välittömässä suhteessa isänmaahan, jotka antavat isänmaalle ja meille elämän, jotka ovat isänmaahan vihityt? Meidät puhaltaa tuuli kumoon, virta voi kulettaa meidät, vierasmainen ajatus vieroittaa meidät.. Kuin lastu me kellumme kansainvälisyyden virrassa, itsekään tietämättä mihin..

.. Mutta maamies, hän on meidän ankkurimme, meidän isämme ja äitimme.. Ja kuitenkin, kuinka usein me ajattelemme, miten kiitollisia heidän tulisi olla, jos saavat maapalan raskailla vuokraehdoilla tai hirveän korkeasta hinnasta ja kalliilla korolla!

.. Ja kuitenkin on leipä korvessa raskaan, hyvin raskaan työn panttina. Mutta juuri tämän työn tuottama sisäinen, siveellinen palkinto on rauha, elämän rauha, jolle nykyinen aikakausi tahtoo kääntää selkensä. Siksi on maamiehen sieluelämä outo ja muukalainen tälle ajalle.

Kanteleinen oli huomaavinaan miten useat miehistä jo lähenivät Peltomiestä aivan kuin imeytyäkseen häneen kuten oksat runkoon. Niiden silmissä ja äänissä oli luottavainen, läheinen tunnelma, joka Kanteleiseen hänen nykyisessä mielentilassaan teki liikuttavan vaikutuksen. Yhtäkkiä näitä vaikutelmiaan seuloessaan kuuli hän vierestään hiljaisen, melkein salaperäisen äänen kysyvän:

— Eikö agronomi pelkää tulla.. meidän kanssamme Kettumaahan?

Hän katsoi kuka se oli. Juho Takanperä. Mies seisoi siinä omasta puolestaan levollisena, utelias, leikkivä hymy silmissä asetellen piippuaan ja katsoi Peltomiestä lävistämällä silmiin. Kanteleinen muisti samassa silmänräpäyksessä, miten omituisen sähköittävästi tuo sama katse oli vaikuttanut häneen silloin kerran, kun seurahuoneella alottivat yhdessä puheenjohtajapulpetin tekoa.

Miehet kuuluivat kysymyksen. Toiset naurahtivat, toiset hymyilemättä kääntyivät vastausta odottaen.

— En, sanoi Peltomies vakuuttavasti, mutta käänsi katseensa kuin mieltien maahan. Kohta hän kuitenkin katsoi taas Juhoon ja saneli rauhallisesti:

— Jos minä pelkäisin, miksi minä sinne lähtisin? Pelkäätekö te?

— En minä pelkää, mitäs minä. Meikäläinen ei ole niin paljoihin tottunutkaan, mutta..

— Ei me siellä nälkään kuolla, niin paljo me maantaikoja taidamme, selitti Peltomies.

— Tottahan.. Ja voimaakin on. Juho kohahti hartioitaan, ja näytti siltä kuin sama liike olisi kulkenut läpi joukon ja tuottanut iloa.

— Tunnustan teille, toverit, rehellisesti, sanoi Peltomies, etteihän minua sinne vedä oman tarpeen aiheuttama leipätaistelu. Helpoimminhan minä saisin maata täällä rinnalla ja taitaisin virkojakin saada. Mutta minä haluan oppia teidän mukanaan maamiehen konstin, että agronomikin tulisi toimeen ilman sivutuloja oman maansa tuotteilla. Minä tahtoisin katkaista sen puheen kärjen, ettei agronomi elä pienviljelijänä. Ja minä katkaisen sen, jos vain pysyn terveenä.

Kuului useammasta suusta hyväksyvää mutinaa.

— Minä uskon varmasti että saamme viljelyksemme kannattamaan, kunhan nyt vain pääsemme muutaman alkuvuoden ylitse.

Tämä herätti miesparvessa iloisen hälinän.

— Purraan vaikka pettua ensi vuosina!

— — —
Kavunheittäjäin lauma oli taasen kasvanut.

— Kuningasta! kuului Niilo Mikkosen ääni.

— Tyydy korpraaliin! hillitsi Iikka.

— Kuningasta minä, tavoitteli seuraava.

— Pannaan viitonen piispaksi.

— Sitäkö heittäisit?

Kanteleinen heitti vain ykkösen:

— Minä tyydyn alempiin.

— Kun et korkeampia saa! ilkkui Varamäki.

Korkeammalle minä..

Puhkesi naurunrähäkkä, sillä Varamäen heitto
töksähti syrjään, paksuun hiekkakasaan.

—————

XV.

Oli taasen tullut syksy ja koulun lukuvuosi alkanut. Oppilaslukumäärä oli nyt kasvanut niin suureksi, ettei enää voitu kaikkia pyrkijöitä ottaa vastaan. Koulusta jääneiden lasten vanhemmat kävivät tuhkatiheään kysymässä, miksi sattui niin, että juuri heidän lapsensa jäi paikattomaksi. Opettaja koetti väsymättä keksiä lohdutuksia. Parhaiten vaikutti se, kun luvattiin ensi syksynä toimittaa jo toinenkin opettaja. Milloin selitettiin lapsen olevan vielä liian nuoren, milloin kehoitettiin panemaan täksi talveksi vielä kiertokouluun y. m. Ikävästä sattumasta päästiin ilman suurempia riitoja.

Mutta tähän aikaan huomasi aivan selvästi, miten vakavana kouluharrastus kyläkunnassa oli herännyt. Ennen oli lasten kirjoittaminen koulun ensiluokan oppilaisikin ollut suurimmaksi osaksi lasten itsensä tehtävä; nyt tulivat äidit hyvin yleisesti mukana. Vielä pari vuotta takaperin saattoi tapahtua, että kouluun tuli syksyllä niin hitaasti oppilaita, että vielä monta viikkoa koulun avaamisen jälkeen täytyi ottaa vastaan uusia tulokkaita. Nyt

kaikki ilmoittautuivat alussa. Jos sattui, että lapsia tarvittiin syystöissä, tulivat äidit puhumaan opettajalle asiasta.

Tämä vaimoväen käynti koululla oli sekini uusi ilmiö Jokirannalla. He tulivat sinne hyvin mielellään, etsivät monasti asianportaaksi pikkusyitä. He pitivät Sohvista koulunemäntänä. Tämä oli osannut ottaa uuden asemansa hillitysti, pysynyt aivan entisellään, muuttumatta ollenkaan hienostelevammaksi, kävi usein kylässä, kutsui naisia vuorovieraisille. Seuraus oli, että ihmiset pitivät Sohvista, hän kun ei yrittänyt jättää heitä, vaan pysyi kyläläisenä, sopivana ja mukavana ihmisenä. Kun naisilla ei muuten ollut aikaa usein koululla käydä, tulivat koulun avaus- ja lopettajaispäivät sellaisiksi, vasituisiksi koulullakäynti-päiviksi. Silloin kutsui Sohvi kaikki luokseen, näytteli Heikkiä, puhuttiin lapsista, juteltiin juttuja ja juotiin kahvia.

Tämä tapahtui naisten puolella. Aivan ilmeisesti sai koulu tämän uuden naisliikkeen kautta vahvasti vetovoimaa.

Kanteleinen joutui entistä enempi juttelemaan kylän äitiväen kanssa ja tutustumaan heihin. Ensimmäisiä mielenkiintoisia havainnoita oli se, miten eri lailla äidit puhuivat lapsistaan. Silloin kun toiset sopivalla häveliäisyydellä kehuivat lapsiaan oikein ihmelapsiksi ja näyttivät olevan siitä jotenkin vakuuttettujakin, toiset miltei jyrkästi paljastelivat lastensa heikkouksia. Siinä oli monta välivivahdusta. Mutta kaiken pohjana lopulta sittenkin oli äidinrakkaus.

Häntä ei toimensa ennen ollut näin paljoa johtanut naisten pariin. Nuorisoseurassakin ja maatalouspuuhissa oli ollut tekemisissä etupäässä miesväen kanssa. Tästä vaihdoksesta tunsii nyt iloa. Äitiväki tullessaan koululle avasi hänelle uuden maailman. Erotettuna hetkiseksi kotoisista talouspuuhista, he täällä ikään kuin antautuivat kasvatukselle. Monta naisielun hienompaa vivahdusta selvisi näissä keskusteluissa. Sen sijaan kuin monissa etevissäkin miehissä kasvattajavaistot melkein kokonaan nukkuvat, olivat ne melkein jokaisessa äidissä hereillä ja usein levottomina, oli Kanteleinen havaitsevinaan. Hän tapasi yksinkertaisia äitejä, joilla oli tavattoman syvä käsitys lasten sieluelämästä. Keskustelu heidän kanssaan kävi niin henkeväksi ja eläväksi, että sen vaikutus rupesi aivan välittömästi ulottumaan opetustyöhön. Mutta toisia äitejä oli taas sellaisia, joille lapsen sieluelämä oli suljettu. Heillä oli kasvatuksesta vain vanhoja perinnäiskäsityksiä, jossa suhteessa esim. kurituksella ja nuhteella oli hyvin valtaava osansa. Moniaille oli lapsi luonnostaan se mikä siitä tuleekin. Kuritus oli ainoa tärkeä ja välttämätön, kyllä Jumala siunaa vitsan. Mutta sellaiset eivät kuitenkaan mielellään sallineet opettajan kurittaa. Joku tunne sanoi heille, että vieras kurittaa väärin.

Huomion kiintyminen äiteihin valaisi Kanteleiselle miten suuri vaillinaisuus syntyy kasvatukseen sen kautta, etteivät äidit ole lastensa opetuksen kanssa missään tekemisissä sinä aikana kun ne ovat kansa-

koulussa. Useimmat äidit eivät tietojen puutteen vuoksi voi mitenkään seurata lastensa opetusta. Se synnyttää heissä jonkullaisen tympäsevän haluttomuudentunnon koko opetusta kohtaan. Tärkeimmät aineet, kuten historia ja luonnontiede, ovat monille äideille turhapäiväistä hölynpölyä, jolle he eivät voi antaa mitään arvoa. Se johtuu siitä, että ne ovat heille itselleen »suljettu kirja». Kuinka he voisivat siihen innostua! Joutuapa esim. opettajana kuulemaan kasvatusopillista esitelmää, jota ei voi ymmärtää eikä seurata muuta kuin hiukkasen, se ei herätä harrastusta, vaan tympäsee ja vieroittaa.

Ajatellessaan tätä oppimattomien äitien puutetta, kun eivät ne tunne historiaa ja luonnontiedettä ollenkaan, meni hänelle kerran aivan sattumalta mieleen, että hän itse oli ollut äitien sieluelämän suhteen vielä äsken aivan yhtä vieraana. Seminaarissa oli kasvatusoppi- ja sielutiede-tunneilla siitä joskus ohimennen puhuttu. Tahi oikeammin: hän oli käsitellyt että se tapahtui ohimennen, koska hän oli ottanut asian vähemmän tärkeänä. Nyt hänelle selvisikin, että äitien sieluelämään läheinen perehtyminen on opettajalle hyvin tärkeä asia!

Kanteleisen valtasi nöyrä oppilastunne, aivan sellainen kuin nälänhetkellä joskus. Mutta ravintoa valmistava pata kiehui tulella: hänelle oli äitimaailma nyt avattuna ja sielunsa ahmi sieltä ravintona näitä uusia vaikutelmia.

Taas hän ajatteli: kun minulta on jäänyt tähän asti vähemmän tärkeitten joukkoon näin suuri asia,

kuinka paljon suurempi mahdollisuus onkaan, että aina kotona pysyviltä äideiltä jää sivuasiaksi hyvin-kin suuria asioita!

.. Ajan suurille yhteiskunnallisille ja taloudellisille kysymyksille ja harrastuksille ovat he vieraita. Mutta niistä on heille puhuttu vain ohimennen. Heillä ei ole niistä juuri mitään perustietoja. Ja oman heräämisen hetki ei ole tullut. Nämä ovat heidän ammattinsa ulkopuolella olevia asioita.. eivätkä he yleensä yritäkään saada niistä selkoa.

Hänestä näytti, että naisilla pitäisi oleman kasvattajina suuri, valtaava, välitön vaikutus yhteiskunnallisten edistysesteiden poistamiseen, joshan vain asia tulisi heidän omakseen, esimerkiksi yhtä välttämättömänä kuin lasten synnyttäminen.

Niin rupesi hän ajattelemaan erikoistunteja äitejä varten. Ehkä he tulisivat? Ehkä he lipuisivat hieman lähemmäksi koulua, nykyaikaista lastensa kasvatusta? . Ehkä jotain heille aukeaisi? .

Hän koetti kerran. Eikä turhaan. Joukko äitejä tuli. Koululla oli sisälukutunti. Pienokaisia (oli pientenlasten koulu) oli jo ennakolta tutustutettu luettavaan kappaleeseen, tehty kysymyksiä ja opetettu vastaamaan. Tunti tuli niin eläväksi, että äidit tulivat kyynelsilmin kiittämään. Moni jo kysyi, saisivatko toistekin tulla. Silloin opettaja selitti, että hän oli ajatellut pyytää vanhempia, erittäin äitejä, mutta isiäkin milloin niillä on aikaa, niin kuin talvella kyllä on, tulemaan koululle ja seuraamaan opetusta.

Jottei joka tunnilla olisi kuulijoita, järjestäisi hän määrättyinä viikontäpäivinä tunteja, jolloin vanhemmat voisivat tulla.

Niin järjestettiin. Pian havaitsi opettaja, ettei hän ollut turhaan vedonnut vanhempain kasvattajavaistoihin. Aivan lyhyen ajan kuluttua rupeivät lapset osaamaan paljon paremmin kotilukunsa.

XVI.

Aidit kokoontuivat hyvin runsaslukuisina koululle kerta viikossa. Tunnin mentyä oli naisilla aina niin paljo juteltavaa opettajan kanssa kysymyksistä, jotka kehittyivät mielissä koululla saatujen vaikutusten johdosta, että lyhyet välitunnit eivät enää tahtoneet riittää. Moni ajatus sitä paitsi sisälsi jotain uutta, varteenotettavaa, joten niiden ei saanut antaa mennä vain ilman muistiinpanoa. Pian järjestettiin niin, että oppitunnin jälkeen oli puolentuntia vapaata keskustelua. Aika korvattiin pitentämällä silloin päivää puolella tunnilla. Lapset saivat keskustelujen aikana vapaasti leikkiä ulkona.

Muutamien viikkojen kuluessa saattoi monessa naisessa havaita mielenkiintoisia vaikutelmia. Ennen eivät useat osanneet muuta kuin ihmettelynsä lausua, eivätkä juuri muussa kuin uskonnossa seurata opetusta. Nyt jo moniaat saattoivat kertoa havaintojaan tunnilla tapahtuneen opetuksen johdosta. Tämä johtui yksinkertaisesti siitä, että nämä olivat ruvenneet seuraamaan lastensa lukuja, muutamat lukien itsekin ne kappaleet, mitä lapsilla oli milloinkin kotilukuina.

Kuitenkin, kun ensi innostuksen kuohahdus oli mennyt, yritti yksi ja toinen jäämään pois, valittaen ajan vähyyttä ja töiden paljoutta. Silti tulivat he kuitenkin useimmiten.

Oli eräitä uskollisia, jotka eivät minkään esteen antaneet vaikuttaa poisjäämiseensä. Yksi niistä oli Mikkosen emäntä. Hän oli puolivälissä viidettäkymmentään. Vahvarakenteinen, itsetietoisen näköinen nainen, jonka silmissä oli kirkas, hyvänsävyinen ilme. Emäntä ei ollut itse käynyt muuta koulua kuin ripikoulun. Lukemaan oli opettanut isoäiti. Lapsia oli Mikkosen emännällä 9; 5 poikaa, 4 tytärtä, kaikki elossa. Lapsilleen sanoi hän antaneensa parhaansa mitä oli ymmärtänyt. Mutta miehensä ja hän olivat ennen olleet hyvin epäilevällä kannalla kansakoulun vaikutuksen suhteen, kertoi emäntä kerran. Heistä rupesi, näet, näyttämään, että kansakoulu vieroitti lapsia ruumiillisesta talonpojan työstä. Niilosta he siihen käsitykseen tulivat. Niiloa vanhempi oli tytär, joka ei saanut käydä kansakoulua. Hän oli hyvä työhminen ja pysyi tyttönäkin hyvin kotona. Kun meni naimisiin, taloutensa on hoitanut ilman surua. Mutta Niilo sai käydä kansakoulua, eikä äitinsä ymmärtänyt, minkä tähden se poika sai yhtäkkiä sellaisen vedon pois kotoa, että aivan aikoi mennä riidalla . .

— Niin, no, opettaja tietää, kuinka se sitte päättyi. Opettaja sai estetyksi, josta me aina opettajalle olemme kiitoksen velassa.

Sitte ne saivat käydä koulua, mutta yksi jäi väliltä pois, jota ei ollenkaan koulutettu, kun he isän kanssa epäilivät, että jos se koulu niiltä vie työn-tekijän-luonnon . .

— Tähän aikaan kun ne ihmiset niin pehmenevät, eli kuinka mä sen nyt sanoisin.

Mutta sitte myöhemmin on Niilo muuttunut. Nyt poika käy työhön lujin ottein ja on niin kuin ei olisi ollutkaan missään koulussa. . Hän ensin ajatteli, että tämäpä nyt kummaa on . . Mutta nyt vasta hän on alkanut ymmärtää poikaa ja koulua, kun on täällä istunut ja kuunnellut . .

Emäntä sanoi, että hän oli tähän asti luullut, ettei maailmassa ollut muuta velvollisuutta siivoihmisellä kuin rukoilla ja tehdä työtä. Mutta nyt hän ajatteli että oli jotain muutakin.

Sitte hän kertoi esimerkkinä, ettei hän viime syksyyn asti ollut tullut ollenkaan ajatelleeksi mitä on se »isänmaa». Siitä oli joskus kuullut puhuttavan, mutta se oli ollut hänen mielestään vieras, kristitylle pahentava, enemmän sellainen maailmanlasten epäjumalinen asia, josta olisi parasta pysyä erillään. Hän oli ajatellut, ettei syntisellä ihmisellä voi olla isänmaata täällä synnin maailmassa muuten kuin synnissä . . ja että se estää ajattelemasta ja pyrkimästä siihen oikeaan, ijäiseen isänmaahan. Joskus, kun oli puhuttu, että sosialistit meinaavat saada ilmaiseksi maata, oli johtunut ajattelemaan talon maitakin, että ne ovat isänmaata, koska ne ovat hänen isältään perityt. Silloin oli mieli ollut raskas, että

jos ne vääryydellä viedään, niin mitä Jumala tarkoittaa sillä, että antaa pahain aikomusten menestyä?

Ja kun hän meni äänestämäänkin vaaleissa, oli hänellä pääajatuksena että pitää puolustaa lakeja ja estää maita joutumasta vihamiesten käsiin.

Mutta nyt oli hän ensin saanut käsiinsä poikansa Suomen Historian ja sitte muutamia muita kirjoja. Hänelle oli avautunut aivan uusi maailma.

— Nyt minun pitää vain tulla tänne kouluun, niin kuin ruokailemaan. Ja mun pitää lukea ja ajatella . . Tämä on aivan kuin toista elämää, jota minä nyt elän . .

Toinen mielenkiintoinen vaimo oli Eliaksen äiti. Hänet oli kouluun kiinnittänyt poikansa. Tämä poika oli nyt asemamiesharjoittelijana rautatiellä ja hänestä oli hyvin hyviä toiveita. Äiti oli hänen puheittensa kautta tullut kiinnittäneeksi huomiota Kanteleiseen. Vaimo oli hieman löyhämielinen. Hän oli poikansa puheista saanut sen käsityksen, että tämän menestyksestä tuli olla kiitollinen yksinomaan Kanteleiselle. Vaimon kiitollisuus oli niin syvä, että se puhkesi hyvin usein julkisiin tunnustuksiin, jotka pyrkivät häiritsemään. Mutta hänen vilpittömyytensä oli aivan liikuttava.

Mikkosen emäntä tuli koululle usein hevosella ja ajoi lujasti mennen tullen. Osa ihmisistä häntä pilkkasi, mutta toiset puolustelivat. Puolustuksen perussyynä oli toisilla se, että Mikkosen navettahoito oli kuuluisa. Vaikkakin isäntä sitä harrasti, johti ja teki emäntä siellä nuoremman polven kera työt

Heistä tämä antoi emännälle oikeuden hieman huvitella, istua tunnin viikossa koululla ja ajaa välimatkan hyvällä hevosella. Mutta sitten oli naisia, jotka jo kehuivat hänen puheitaan ja ymmärtäväisyyttään. Mikkosen emäntä saattoi sanoa sen, mitä hekin ajattelivat. Miehet tällaisille puheille usein pyrkivät nauramaan. Heistä eivät naisten ajatukset ja puheet kannattaneet ollenkaan kyytiä hyvällä hevosella.

Mutta Mikkosen emäntä ajoi hyvällä hevosella. Ja kun toiset kylän akat rupesivat pitämään häntä kuin johtajanaan, sattui joskus, että emännän ajaessa kylän läpi joku isäntämies pysähtyi pihallaan, katsoi perään ja ajatteli aivan nauramatta: Mikkosen emäntä.

Ajatuksessa saattoi olla kateuden vivahdusta.

XVII.

Näin oli koulu vetänyt kyläkunnan huomion opetusasioihin. Miesten muistot palasivat vuosia sitten vallinneeseen puhdetyöinnostukseen, silloin kun seurahuone sai uuden sisustuksen.

Elämä Kanteleisen ympärillä oli muodostunut sellaiseksi, että kyläläisten tullessa hänen kanssaan puheisiin sukeusi keskustelu aina itsestään kasvatusta, koulua, oppimista tai kyläkunnan elämänuudistusta koskeviin kysymyksiin.

Itsekin oli hän ajatellut tänä talvena yrittää käsityökurssuja. Nyt, kun miehet siitä ottivat puheeksi, olikin asia samalla ratkaistu. Se sopikin mainiosti yhteen kansalaisopintosuunnitelman kanssa. Aijottiin näet lukea jonkullainen maanviljelyskurssi. Agromi Peltomies oli jo muuttanut kylään, ja lukujen varsinainen johto tulisi hänelle. Mutta kaikkia nuoria miehiä ei saisi mitenkään innostumaan lukuihin. Sitä vastoin olisi monilla halua käsitöihin.

Kun tämä asia tuli yleisen puheen aiheeksi, innostuttiin. Varsinkin niistä, jotka aikoiivat siirtolaisiksi Kettumaalle, ilmaisivat monet haluavansa ottaa osaa.

Samalla nostivat naiset kysymyksen omasta käsityöopetuksestaan. Niitä oli hieman vaikeampi järjestää, joten ryhdyttiin neuvotteluihin kiertävän neuvojan asettamisesta kylään muutamaksi viikoksi.

Paljon kinaa herätti kysymys oliko miesten käsityökurssit järjestettävä kansakoululle vai seura-huoneelle. Lopulta sai opettaja yksin ratkaista asian, miten hänen mielestään parhaiten sopi. Ja kun ilmoittautui heti 20 osanottajaa, huomattiin koulun käsityösali pieneksi. Ne oli siis järjestettävä seura-huoneelle.

Kansalaisopintoja koskevat luennot ja keskustelut sitä vastoin asetettiin kansakoululle. Niihin ilmottautui heti 25 osanottajaa, joista 7 naisia.

Käsityökurseilla oli johto tällä kertaa pääasiassa Koivusen Vihtorilla ja Juho Takanperällä. Kanteleisen työ sitä vastoin kohdistui nyt kouluun ja kansalaisopintoesitelmiin, kun johdon oli ottanut huolekseen agronomi Peltomies.

Nuorisoseurakin järjestettiin entistä voimakkaampaan työhön. Sille tehtiin kokovuotinen työsuunnitelma ja sen toteuttamiseen käytiin käsiksi.

Toimeliaisuuden henki näytti alkavan pesiä tähän kylään. Nuorisoseura alkoi toimia kilpaa näiden kurssien kanssa, omisti ja sulatti niiden elähyttävästä vaikutuksesta itseensä. Nuori väki, joka jo kansakoulussa imi itseensä valistusikävän, toimi valistustyössä kuin siihen opetettuna. Valistus-tajunta oli selvinnyt. Juopottelu oli nuorten keskuudesta maanpakoon ajettu. Elämän nousu oli

tullut ihanteeksi. Joskin monet horjuivat, ei kukaan rohjennut horjumisista ja lankeemuksista ylpeillä. Nuoret olivat löytäneet kotikylän elämässä yhtäkkiä viihtymyksen aarteen. Ilo lähti siitä tunnosta, että tämä elämä tarjosi niin paljo tekemisen arvoista työtä ja samalla matkalla viehätystä. Aivan kuin peite olisi vedetty syrjään!

Nuorille miehille oli vanhemman väen herääminen avannut mahdollisuudet toteuttaa toiveitaan. Nyt voitiin keskustella yhteisistä asioista merkittäväällä avomielisyydellä ja keskinäisellä ymmärtämyksellä. Polvikuntien väliltä oli jotain haihtunut. Kumpaisillakin oli edistys yhteisenä päämääränä ja keinoista oltiin yhtä mieltä: piti oppia ja viitsiä.

Nuorten oman tahdon voima kasvoi nopeasti. Se työnsi koko elämänvoimalla juurensa isien ja äitien herääviin mielialoihin, imi niistä rakkautta ja kotoista henkeä. Usko elämän menestykseen Jokirannalla kehittyi ja kasvoi. Kyläsuo, Kettumaa, kansakoulu, maatalousuudistukset, kansalaisopinnot, karjanhoitokysymykset, kanat, kaniinit, mehiläiset, — loppumaton sarja nostattavia toimia, harrastuksia ja työmaita, joissa kyläkunnan kaikilla jäsenillä, lapsista harmaapä-vanhuksiin asti oli itsetuntoa kohottava tehtävänsä. Tämä kirjava sekamelska ei ollut enää hämärä, utuisten mielikuvien kaaos, vaan kyläkunta-järjessä selvinnyt tosiasia, johon uskottiin.

Kettumaan siirtolakaupat olivat valmiit. Ensimmäiset rakensivat jo asuntojaan. Useimmat maanmyöjät olivat myöskin määränneet saamilleen ra-

hoille reijän Kyläsuon ojitukseen ja kuokkuuseen. Keskellä talvea luotiin useilla saroilla oja. Toiset ryhtyivät saaduilla rahoillaan ensin muita viljelyksiään uudistamaan. Tuntui tähän aikaan siltä, kuin ei kukaan olisi ajatellut tehdä näistä rahoista lepääviä pankkipääomia. Torpparitkin, saatuaan välikirjansa uusituiksi, alkoivat käydä maanviljelykseen käsiksi tosi tarmolla. Kutka jäivät päivätyöansion varaan, niillä oli pitkiksi ajoiksi ansiomahdollisuuksia tiedossa.

Se oli voimakas talvi. Esim. nuorisoseuran kuukautiset keskustelut, lausunto- ja lukuillat muutuivat tilaisuuksiksi, jotka kiinnittivät jo vanhainkin mieltä. Niissä luotiin mieliin elämänuskoa, muodosteltiin elämänsuunnitelmia ja löydettiin tästä kaikesta monta syvän ilon ja sisäisen riemun hetkeä. Yksinäisyyden ja orpouden tunne hävisi ja yhteishenki valloitti uusia sydämiä.

Olihan Jokirannan kylässä tietysti edelleenkin niitäkin jotka elivät vanhassa ajassa, tämän innostuksen piirin ulkopuolella. Mutta he elivät näihin aikoihin hyvin hiljaista ja huomaamatonta elämää, katsoen viisaimmaksi kätkeä pelkonsa ja surunsa omiin sydämiinsä.

XVIII.

Talvi oli kulunut. Työkuume alkoi nousta kevään lähenemisen kera. Muualtapäin alkoi jo kulkea työmiehiä kuulustellen oja-, kuokkuu-, tahi muita maatöitä. Monet saivatkin.

Maailmalla olleista kylän nuorista miehistä palaili kotiin yksi toisensa jälkeen. Erkin Sameli oli tullut Amerikasta. Isäntä suunnitteli luovuttaakseen toisen puolen taloan Samelille. Kevät-talvella oli Sameli ahkeraan lueskellut maatalouskurssikirjoja. Myöskin oli saapunut Sepän Kustaa maailmankierroltaan, jossa hän oli kokeillut teattereissa, yrittänyt maalarina, mutta epäonnistunut. Kanteleinen sovitteli tämänkin pojan ja isän välejä, ja toiveita oli että jyrkkä mies suostuisi antamaan anteeksi tuhlaajapojalleen. Kanteleiselle oli Kustaa selittänyt alkaneensa epäillä, ettei hänen »maanhansa» ollutkaan ikuinen.

Ainoa, joka tänä talvena oli mennyt pois kylästä, oli Kuhilasmäen Mikko. Hän oli saanut lähi-kaupungissa renginpaikan, jota kotona mainittiin makasiinipuukhollarin viraksi; se oli samaa, kuin olla

konttoristi. Hänen isänsä oli kylän vanhimpia ja omavaraisimpia isäntiä. Poikansa menosta syytti hän kokonaisuudessaan nykyajan sivistystä, erittäin kansakoulua ja nuorisoseuraa. Eikä uskonut, vaikka kuka olisi mitä vastaan väittänyt. Ainakin hän itse mielestään oli tehnyt poikansa hyväksi parhaansa, rikastunut ja pannut rahaa pankkiin. Oli vahvasti vakuutettu siitä, että tulee se Mikko takaisinkin, kun nälkiintyy. Sitte hän sanoo sille . .

— — —
Läänin maanviljelysseura oli järjestänyt joukon matkarahoja pienviljelijäin opintomatkaa varten Tanskaan. Jokirannastakin jotkut hakivat näitä matkarahoja. Ja kun Jokirannan herääminen oli jo alkanut kiinnittää erikoista huomiota kotikylän ulkopuolellakin, lankesi kylään kaksi matkarahaa. Toisen sai Juho Takanperä, toisen Niilo Mikkonen.

Myöskin Kanteleinen oli hakenut. Herätti suurta ihmettelyä, ettei hänelle annettu. Kylässä oltiin aivan yksimielisiä siitä, että juuri hänen olisi tullut päästä ennen muita matkaan. Maanviljelysseuran puolelta pahoiteltiin sattumaa, mutta ohjelma ei ollut sallinut ottaa huomioon koulunkäyneen virkamiehen hakemusta.

Kanteleinen oli hämillään. Jo pari vuotta oli hän hautonut UGGLEHULTIA mielessään. Oli ollut aivan varma matkarahasta. Itse oli varannut lisäksi muutamia satoja. Maankin oli hän ostanut, ajatellen käydä UGGLEHULTISTA ja RÖSIÖLTÄ oppimassa ensin ja sitte koettaa. Nyt oli monivuotinen ajatus rauennut. Mieltä painosti.

Mutta eräänä päivänä tuli hänen luokseen kylänmiesten lähetystö: Pikku-Passi, Koivusen Vihtori ja vanhempi Mikkonen. Pikku-Passi selitti, että kylänmiesten kesken oli saatu 800 markkaa kokoon opettajan opintomatkaa varten. He tarjoavat sen nyt siinä tarkoituksessa, että opettaja liittyisi Tanskan matkueeseen ja palautuessaan pysähtyisi joksikin aikaa Rösiölle ja Ugglehultiin kädestäpitäen seuraamaan elämää ja töitä niissä. Pikku-Passi selitti, etteivät he ole tähän puuhaan ryhtyneet missään hyväntekeväisyystarkoituksessa, vaan yksinomaan pitäen silmällä kylän etua. He ajattelevat niin, että jos opettaja Kanteleinen saisi edes jonkun verran varastaa niitä Ruotsin maataikurien taitoja ja panisi niitä vaikutukseen täällä omalla tilallaan, niin tämä rahamäärä tulee kasvamaan näin talletettuna paljon suuremman koron kuin säilyttämällä sen minkälaiseen pankkiin tahansa. Hehän siitä kuitenkin nämä korot saavat. Kun opettaja vaikuttaa muutenkin niin paljo kyläkunnan nuorisoon, niin heidän täytyy pitää huolta siitä, että opettajan taito ja mielipiteet kehittyvät yhä sellaiseen suuntaan kuin he toivovat ja ettei opettaja pääse tyhjenemään. Tästä syystä ovat he hankkineet rahoja opettajan matkaa varten. He nyt kysyvät, tahtooko opettaja ottaa matkarahat vastaan ja lähteä?

Miehet seisovivat opettajan huoneessa vastakkain hänen kanssaan. Asia tuli aivan yllätyksenä Kanteleiselle. Pikku-Passin puhussa kiisivät vaihtelevat tunteet yli Kanteleisen kasvojen. Hänen oli

nähtävästi sangen vaikea hillitä tunteitaan. Viipy kotvan, ennen kuin vastasi katkonaisin sanoin:

— Tämä on minulle .. sellainen .. kunnia .. että ..

Hän hytkähti muutaman kerran voimakkaasti ja jatkoi vähän ajan kuluttua:

— Minä koetan tehdä parhaani .. Teidän suuria toiveitanne en voi täyttää, mutta minä teen parhaani.

Alkoi helpottaa.

— Muuta ei pyydetäkään, selitti Mikkonen, joka riensi ensimmäisenä puristamaan opettajan kättä.

— — —

Opintomatkalle lähtijöitä oli Jokirannalla nyt siis kolme. Heidän välilleen syntyi entistä läheisempi suhde. Juholla oli tärkeimpänä järjestää urakkamiehilleen Kettumaassa sillä aikaa eräitä töitä. Kanteleinen pani uudella tilallaan toimeen myöskin rai-vaustöitä. Niilolla ei ollut näitä huolia, sillä hänellä ei ollut vielä omaa taloutta. Mutta talonsajärjestelyjen ohella tutkivat miehet kaikin kirjallisuutta, mikä selvitteli Tanskan ja Ruotsin pienviljelysoloja, jotta olisi joku pohja, jolle sitte voisi helpommin havaintonsa rakentaa.

— — —

On huhtikuun ilta. Mikkosen isäntä soittaa viulua. Kolme nuorinta lasta häärii lattialla leikki-puuhissa. Emäntä vääntää kirnua. Ulkoa kuuluu nuoren väen nauravia ääniä.

Kaksi vuotta takaperin kaivoi Mikkonen viulunsa kymmenvuotisesta kätköstään. Niilon viulun-

ääni oli herättänyt rinnassa ikävän. Hän puhdisti, liimasi, asetti kielet, laittoi jousen. Ja taas lauloi vanha viulu! Mitä siitä pitivät muut, siitä ei väliä, mutta oma sielu sävelten kera joutui ikään kuin keinuvaan tilaan.. Aivan kuin olisi ollut lapsuus-aikaisessa keinussa.. Vielä enemmänkin! Kun sävel soi yli elämänhuolten ja pettymysten, ohi arkivas-tuksien ja vanhenemisen pilvien, toi sieluun sunnun-taita, silloin sai se aina uuden vaikutusmahdin.

Sydäimestään hän soittaa, tuo tummasilmäinen mies nytkin. Ja kirnunsa takaa katsoo vaimo, kuul-telee suu maireessa, katsoo vuorotellen soittajaa ja lapsia. Huivi on valunut niskaan, rinnasta on röijy auki. Punakoilla kasvoilla tihkuu hiki.

Isä on lapsia usein soittonsa mukaan marssit-tanut. Yksi lapsista huomauttaa:

— Mars, mars !.

Kaikki innostuvat, järjestyvät, pisimmästä ly-himpään, 7-, 5-, 2-vuotiaaseen.

— Mart, mart, hokii innokkaana pienin, äidin näköinen poika, ja kihara, leikkaamaton pellavatukka häilähtelee. Poika sovittelee töppösiä itsekseen sillä aikaa kuin isä etsii säveltä.

Emäntä alottaa kirkaalla äänellä:

»Suomi armas synnyinmaamme»

Isäntä yhtyy soittamaan. Lapset lähtevät marssi-maan. Äiti laulaa. Isän into nousee, jo kohoo istu-viltaan seisoaalleen, jalka polkee tahtia. Lasten askel käy tasaisemmaksi. Äidin ääni soi heleänä yli kirnunpauhun:

»Taas kun uhkaa pilvi musta
 Peittää meidän maat,
 Mistä voimaa, uskallusta,
 Suomalainen saat?
 Luojaas luota, kuolon yöhön
 Viel ei kansas jää;
 Isäin lailla tartu työhön,
 Nosta pystyyn pääl
 Isäin lailla tartu työhön,
 Nosta, nosta pystyyn pääl!»

Ovesta astuvat Kanteleinen ja Niilo, hiljaa,
 aivan kuin kehottaen: jatkakaa! Mutta emäntä lo-
 pettaa. Isäntä vetelee jousellaan vielä, hellittää
 kuitenkin kohta ja käy hymyillen tarjoamaan vie-
 raalle kättä.

Pieni, 2-vuotias Matti yksin tallustaa äskeisen
 tunnelman vallassa ja laulaa:

»— notta, notta pyttyyn pääl..»

SANTERI ALKION

POHJALAISIA SIVISTYSROMAANEJA:

I. Jaakko Jaakonpoika.

Maahenki-romaani. Hinta 2: 25.

Hels. Sanomat:

Minkä Rösiö saa aikaan haltioituneen innostuneilla puheillaan ja määrättömällä touhullaan, siihen johdattaa Alkio ajatukset kuin itsestään, hillitysti ja todellisuuden pohjalla. — — Tekotavaltaan Jaakko Jaakonpoika muistuttaa taidokasta mosaikia, jonka jokainen kivi on välttämätön ehjän kokonaisvaikutuksen aikaansaamiseksi. On aikaansaatu taideteos, joka epäilemättä on valloittava itselleen pysyvän sijan kirjallisuudessamme. Juuri se läheisyys ja objektisivuus, jolla varsinkin päähenkilö on nähty, on kirjallisuudessamme uutta. — Onnittelemme lämpimästi Santeri Alkiota ja toivomme hartaasti, että hän Suomen kansalle antaa vielä yhtä monta yhtä arvokasta joululahjaa.

Uusi Suometar:

'Jaakko Jaakonpoika' on minun mielestäni erinomainen kirja. Taiteellisesti se on kuuluisan 'Puukkojunkkarienin' edellä. Se on varman ja omassa omituisuudessaan pitkälle kehittyneen kirjailijatyypin ilmaus. Soisin myös sen käännettäväksi vieraisiin kieliin, sillä luullakseni on olemassa harvoja niin hyviä johdatuksia suomalaisen elämän ymmärtämiseen.

II. Puukkojunkkarit.

Suurpiirteinen kuvaus kohoavan kansansivistyksen taistelusta hurjia puukkojukkareita vastaan etelä-Pohjanmaalla. Hinta 3: 60, sid. 4: 25.

Kyösti Willkuna Hels. Sanomissa:

Puukkojukkareista voi sanoa, että se on draamallisina suomen kielellä kirjoitettu romaani. Toinen toistaan seuraavien draamallisten kohtausten kautta kulkeva toiminta antaa sen luonnekuvauksille harvinaisen selkeyden ja psykologisen pätevyuden. Luonnekuvauksiensa plastilliseen selväpiirteisyyteen ja johdonmukaisuuteen sekä toiminnan draamalliseen vauhdikkuuteen nähden onkin Puukkojunkkarit aina pysyvä parhaimpien romaanisaavutustemme joukossa.

Pohjalainen:

Ainoastaan se, joka itse on nähnyt, minkä vaikutuksen yksinkertaisempaankin, kirjallisuutta viljelemättömäänkin tekivät 'Puukkojunkkarit', ainoastaan se voipi käsittää, minkä sijan sai tekijä kirjailijana kansan syvimpienkin rivien sydämissä.

III. Murtavia voimia.

Kuvauksia katovuoden 1867 ajoilta. Hinta 2: —.

Pohjalainen:

'Puukkojukkareille' on nyt tullut kelvollinen seuraaja ja ainakin yhtä arvoisa jatko. Tämä kertomus on niin oloihin perustettu, niin kansanelämää tarkasti kuvaava, että sitä täytyy, yhteydessä 'Puukkojukkarien' kanssa nimittää historialliseksi kuvaukseksi Etelä-Pohjanmaalta.

SANTERI ALKION

MUUT TEOKSET:

Aikamme kuvia I, II, III. Novellikokoelmia.
à 1: 25.

Päivälehti:

Useimmat näistä kertomuksista ovat tarkkoja, sattuvia, taitavasti piirrettyjä kuvia kansan elämästä ajallamme. Ne ovat otetut luonnosta, katsotut oikeassa valaistuksessaan ja sitten maalatut hienolla siveltimellä ja todellisilla, kuvaavilla väreillä. Aistikkaasti on tekijä valinnut niiden aiheet, hakenut kaavoiksi sopivat luonteet ja sitten esittänyt ne semmoisina kuin ovat, koristelematta ja rumentamatta.

Mennyt. Kertomus. .... 1: —.

U. Suometar:

'Mennyt' on teoltaan taiteellisin Alkion kaikista tuotteista (ennen v. 1892). Ne puutteet, jotka tähän asti ovat hänen stiiliään haitanneet, on tekijä nyt voittanut; jällellä ovat hänen entiset hyvät ominaisuutensa: esityksen selvyys ja voima.

Tienhaarassa. Kuvauksia. .... 1: 50.

Kirja sisältää 18 pientä kappaletta, osittain sellaisia pirteitä, voimakkaita kansanelämän kuvauksia, joita Santeri Alkiolta on totuttu saamaan, mutta suureksi osaksi aivan uudenluontoisia kappaleita. Nämä viime mainitut ovat oikeastaan saarnoja, mutta oivallisia

ja ytimekkäitä saarnoja. Alkio on säälimätön, mutta ankaruuden alta pilkistää usko ja luottamus kaikissa ihmisissä piilevään hyvyteen, joka vain kaipaa sopivaa kasvatusta.

Eeva. Kertomus. Kolmas painos. —: 50, sid. 1: —.

»Eeva» kuvaa hemmottelevan kasvatuksen saanutta korskeata talontytärtä, joka sivistyksestä kykenee omistamaan vain jonkun verran ulkonaista kuorta. Eeva saa myöhemmässä elämässään kovin sisällisin kärsimyksiin ja taisteluihin mukautua elämän työtä ja kieltäytyksiä vaativaan todellisuuteen. Kansan tapojen ja luonteen sekä psykologisena kuvauksena ansiokas teos.

Palvelusväkeä. ..... 2: 25.

Kuvaus, joka kaunokirjallisesti käsittelee tärkeitä yhteiskunnallisia kysymyksiä.

Kansan lehti:

Vain harvat voivat elämää tulkita sillä asiantuntevuksella ja käsityksellä kuin Alkio. — Häneen ei koskaan turhaan tutustu.

Syteen taikka saveen. 1-näytöksinen huvinäytelmä..... 85: —.

»Kappaleessa esiintyjät ovat tyypillisiä kansanluonteita melkein jokainen. Keskustelut ovat tuoreita, huvittavia ja peittelemättömiä. Hyvin näyteltynä kappale on sekä hauska että arvokas».

Kansan nuorisoin sivistystarve ja nuorisoseuraliike. ..... — 65.

Nuorisoseura-asian edistämistä tarkoittava kirjanen.

Nuorisoseurakirja I. ..... 3: 25.

Sisältää täydelliset ohjeet ja perusteet nuorisoseuratyölle.

„Jokirannan miesten“ voimakirja

Ugglehult

Kuvaus kuuluisan ruotsalaisen pienviljelijän C. M. Petersonin mallitilasta, isännän itsensä esittämä. Suomentaneet Ester ja Vihtori Peltonen. Kaksi osaa à —: 50, sid. yhteensä 1: 50.

U. Suometar:

Sinä suomalainen pellonpoika, hanki itsellesi tämä kirja! Siitä saat neuvoja, ohjeita ja selityksiä mitä erilaisimpiin jokapäiväisiin elämäsi tehtäviin. Ja sinä saat siitä vielä enemmänkin: saat rakkautta maahan, uskoa ja luottamusta sen uskolliseen äidinrakkauteen ja antavuuteen, saat voimaa suoniisi, terästä käsiyarsiisi nostamaan maatyö maan kruunuks', kansan kunniaks' ja siksi kulmakiveksi, jolla kansallinen olemuksemme vaikeinakin aikoina turvallisena lepää. Ja sinä parempiosainen maamies — suurtilallinen, pienviljelijä, kumpi lienetkin — anna tämä kirja piikasi, renkisi ja kumarassa kulkevan torpparisi käteen. Parempaa, arvokkaampaa lahjaa et voi heille antaa!

Levitköön suomalaisten leivänkasvattajien keskuuteen satatuhattisena tämä arvokas kirja!

Karjala:

Harva teos on sellainen aarreaitta pienviljelijälle kuin puheenaoleva kirja. Siinä annetaan satoja, ehkäpä tuhansiakin neuvoja ja ohjeita, jotta pienviljelys tulisi tuottavaksi ja kannattavaksi ja kaikki ansaitsemismahdollisuudet voitaisiin käyttää. Mitään ei unohdettu, ei mitään laiminlyöty. Ja mikä parasta: kaikki laskelmat perustuvat tosioloihin ja kokemuksiin. Siksipä onkin kirja mitä luotettavin opas pienviljelijöille. Levitköön kirja jokaisen pienviljelijän taloon; ostakoon sen jokainen pienviljelijäksi aikova itselleen!

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

Suom. kaunok. 1.

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOELMA

120 101 9646

X

